

ประเมินผลโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

โดย

นางสาวรัฐสญา สหฤทานันท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประเมินผลโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์มูลนิธิต้าพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

โดย

นางสาวรณัฐญา สหฤทานันท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**EVALUATION OF THE AMPHAWA CHAI PATTANANURUK PROJECT. THE
CHAIPATTANA FOUNDATION, AMPHAWA, SAMUT SONGKRAM.**

By

Ransaya Saharutanan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF PUBLIC ADMINISTRATION

Program of Public Administration

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2011

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ประเมินผลโครงการ
อัมพาตพัฒนานุรักษ์มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพา จังหวัดสมุทรสงคราม” เสนอโดย นางสาว
รัฐศญา สหฤทานันท์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารัทสนวงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์พรชัย เทพปัญญา)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุวิชา วรวิเชียรวงษ์)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์)
...../...../.....

53603737 : สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบต่อสังคม เศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยผลสำเร็จ

รัฐสภา สหุทธานันท์ : ประเมินผลโครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์, 81 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินผลโครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นการศึกษาในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่าตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการในพื้นที่ดังกล่าวที่ผ่านมา นั้น เกิดผลสำเร็จของโครงการมากน้อยเพียงใด และเป็นประโยชน์หรือต้องนำมาปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานด้านใด เพื่อให้ทราบแนวทางปฏิบัติที่ดีและเหมาะสมต่อพื้นที่ที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการนี้ ด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พ่อค้าแม่ค้า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณตลาดน้ำ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์กับบทบาททั้ง 4 มิติของโครงการ กล่าวคือ การอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนอัมพวา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การเชื่อมโยงพื้นที่ท่องเที่ยว และการให้ชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการประเมินที่ครอบคลุมองค์ประกอบของระบบทั้งหมด ผลการวิจัยพบว่า ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวชุมชนอัมพวา มีการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและเกิดการเชื่อมโยงพื้นที่ทางการท่องเที่ยวแต่ยังไม่ชัดเจน และเมื่อสิ้นสุดโครงการผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา หากแต่ยังไม่สามารถทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการประเมินโครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ตามแบบจำลองแบบจำลอง CIPP Model (Context input Process and Product) ของDaniel Stufflebeam เป็นการประเมินที่ครอบคลุมองค์ประกอบของระบบทั้งหมด 4 ด้าน ดังนี้

1.การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) พบว่าเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ

2.การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ การบริหารจัดการ เป็นต้น

3.การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) กระบวนการดำเนินงานของโครงการเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปัจจัยสิ่งแวดล้อม ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร กิจกรรมเพื่อสังคมตามปัจจัยแวดล้อมที่มีเข้ามา

4.การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์คาดหวังไว้ เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา

รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

53603737 : MAJOR : PUBLIC ADMINISTRATION

KEY WORD : CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY / ECONOMIC COMMUNITY / SUCCESS FACTORS.

RANSAYA SAHARUTANAN : EVALUATION OF THE AMPHAWA CHAI PATTANANURUK PROJECT. THE CHAIPATTANA FOUNDATION, AMPHAWA, SAMUT SONGKRAM. THESIS ADVISOR : PHITAK SIRIWONG, Ph. D. 81 pp.

This research was to Evaluation of the Amphawa Chai Pattananurak Project. The Chaipattana Foundation, Amphawa, Samut Songkram. Study has been Amphawa floating markets community. The results reveal that the Chai Pattananurak Project has had a high level of success, and has been very helpful in improving performance. Performance of groups of participants active in the role s of residents, govrnment official of Chai Pattananurak Project.The patterns to operate initiatives are agreeable alone with CIPP Model of Stufflebeam. And their role in areas such as development and conservation of art, local life and culture were measured. Facilitate of community economy. Integrated of travel source was not obvious. And community participate was purpose, all participants should foster collaboration and coordinate with all sectors, linking the information together. There should be greater emphasis on public relations, while still preserving the community identity as much as possible.

The study found that the support of Amphawa Chai Pattananurak Project. The Chaipattana Foundation, Amphawa, Samut Songkram. A model based on the CIPP Model (Context input Process and Product) Daniel Stufflebeam Of a comprehensive assessment of all four elements as follows.

- 1.Context Evaluation was to assist in the objectives of the project. Feasibility of the project.
- 2.Input Evaluation is an assessment of the budget, personnel, materials management, etc.
- 3.Process Evaluation project implementation process of change at any time by environmental factors such as budget, personnel, social environmental factors are added.
- 4.Product Evaluation resulis when the project is expected to meet the objectives. Conservation and development.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผศ.ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาและดร.สุวิชา วรวิเชียรวงศ์ พร้อมด้วย รองศาสตราจารย์พรชัย เทพปัญญา ที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการสนับสนุนความรู้และให้คำปรึกษา อย่างใกล้ชิดตั้งแต่เริ่มต้น โครงการจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบคุณทุกคนในครอบครัว โดยเฉพาะคุณพ่อ คุณแม่ ที่ให้การ สนับสนุนและเป็นกำลังใจมาโดยตลอด ขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ รวมทั้งเพื่อนๆ ทุกคน โดยเฉพาะ ปู เจ้นท์ พี่กานต์ เดียร์ พี่เล็ก พี่หญิง พี่มวย ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจ ตลอดจนคอยให้คำปรึกษาและคำแนะนำ ซึ่งทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดและทฤษฎีความคิดทางด้าน โครงการพัฒนา	6
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินผลโครงการพัฒนา.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์.....	26
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
3 วิธีวิจัยและการดำเนินการวิจัย	28
วิธีการวิจัย.....	28
ขอบเขตในการวิจัย	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	30
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	31
การวิเคราะห์ข้อมูล	31
การนำเสนอผลงาน	31
4 ผลการวิจัย	33
การประเมินสภาพแวดล้อม	40
การประเมินปัจจัยเบื้องต้น.....	47

บทที่	หน้า
การประเมินกระบวนการ.....	54
การประเมินผลผลิต	66
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	75
สรุปผลการวิจัย.....	75
อภิปรายผล	77
ข้อเสนอแนะ.....	78
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	78
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	78
บรรณานุกรม	79
ประวัติผู้วิจัย	81

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	อัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์.....	10
2	ร้านกาแฟซานซาลา.....	58
3	บรรยากาศภายในร้านกาแฟ.....	59
4	ของเล่นไทยในอดีต.....	61
5	ขนมย้อนยุค.....	62
6	ภายในบริเวณรีสอร์ท ส่วนรับรองของรีสอร์ท.....	64
7	ริมคลองตลาดน้ำอัมพวา ตกแต่งสไตล์ไทยร่วมสมัย.....	64
8	ตักบาตรยามเช้า.....	66

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์” มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นโครงการอันเกิดจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้มูลนิธิชัยพัฒนานำที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างของคุณประยงค์ นาคะวะรังค์ ชาวอัมพวาได้น้อมเกล้าฯ ถวาย มาดำเนินการพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอัมพวา พัฒนาและอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เกิดศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แหล่งศึกษาเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้พื้นเมือง ระบบนิเวศของสวนผลไม้และแหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวา เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนจากการจำหน่ายผลผลิต ผลิตภัณฑ์แปรรูป และค่าตอบแทนจากการให้บริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก่อให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยการสร้างโอกาสให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่นและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนา การพึ่งพาตนเองของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยแนวทางและหลักการดำเนินงานที่สำคัญของโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ คือการมีส่วนร่วมระหว่างสำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนาและชาวอัมพวาทุกคนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีการดำรงชีวิตชุมชนอัมพวาให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข เรียบง่าย เข้มแข็ง และยั่งยืน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของสังคม เห็นได้จากกิจกรรมผลการดำเนินงานของโครงการ ทั้งกิจกรรมธุรกิจโครงการอันประกอบด้วยกิจกรรมการเงินและงบประมาณ กิจกรรมทางวัฒนธรรมตลอดปี การใช้ของ/ใช้พื้นที่จัดกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ กิจกรรมธุรกิจชุมชน ร้านจำหน่ายอาหารว่างซานซาลา ห้องนิทรรศการชัยพัฒนานุรักษ์ กิจกรรมศึกษาอบรมพัฒนาศักยภาพกิจกรรมสวนชัยพัฒนานุรักษ์ เป็นต้น (โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 2552)

ด้วยพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายในการใช้ประโยชน์ของที่ดิน ทั้งในรูปแบบบ้านพักอาศัย เรือนแถวไม้ริมน้ำ และสวนผลไม้แบบดั้งเดิม ในอดีต “ชุมชนอัมพวา” เคยเป็นชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรือง อุดมไปด้วยข้าวปลาอาหาร พืชผักและผลไม้ มีการค้าขายที่คับคั่งจนเกิดเป็น “ชุมชนตลาดน้ำ” ขึ้นมา ประวัติศาสตร์ของชุมชนอัมพวา สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ให้เราได้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา ได้เล็งเห็นความสำคัญของพื้นที่ในชุมชนอัมพวา ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความหลากหลายของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมจึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่งเสริมในด้านการอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบสานศิลปวัฒนธรรมในชุมชนให้คงอยู่สืบไป โดยนำเอาหลักการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง “ภูมิสังคม” และพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน จนนำไปสู่การจัดการพื้นที่ดังกล่าวให้อยู่ในรูปแบบของ “การอนุรักษ์และพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนอัมพวา” ภายใต้ชื่อ “โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์”

การดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการฯ มีวัตถุประสงค์เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาและการลงมือปฏิบัติ โดยเป้าหมายของการพัฒนา คือ การพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นบนพื้นฐานเศรษฐกิจแบบพอเพียง “การพัฒนาชุมชน” มีแนวทางที่หลากหลายในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชน และความต้องการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ทำอย่างไร ที่จะสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน (ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) นำออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

กรอบแนวทางการพัฒนาที่นำมาใช้ในชุมชนอัมพวา คือ การคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพพื้นที่และให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนอัมพวา หลัก “ภูมิสังคม” จึงเป็นการทำความเข้าใจของนักพัฒนา ที่มีต่อสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และจารีตประเพณีของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เข้าใจสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมของคนในชุมชนอัมพวาได้ และหลักปรัชญา “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” เป็นแนวทางหนึ่งในการดำเนินชีวิต ที่สอนให้คนในชุมชนรู้จักคำว่า “พอ” พอใจกับสิ่งที่ตนมีและมีอยู่ในชีวิต ซึ่งพื้นฐานสำคัญอยู่ที่จิตใจ หากการพัฒนาชุมชนอัมพวา จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้น ทั้งคนและสภาพแวดล้อมในชุมชน “ความพอเพียง” จึงเป็นแนวทางหนึ่งหรืออาจจะเป็นคำตอบสุดท้ายของการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายและใช้ชีวิตอย่างสงบสุขแบบดั้งเดิม

โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ ดำเนินงานตามบทบาทของโครงการใน 4 มิติ ได้แก่ มิติแรก คือ การอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนอัมพวา มิติที่ 2 คือ การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน มิติที่ 3 คือ ความเชื่อมโยงพื้นที่ท่องเที่ยว และมิติสุดท้าย คือ ชุมชนมีส่วนร่วม โดยดำเนินงานในมิติการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวชุมชนอัมพวาเป็นมิติแรก ด้วยเล็งเห็นว่า การจะพัฒนาใดๆ นั้น ควรจะพัฒนาจากฐานทุนทางสังคมที่ชุมชนนั้นมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนจะกระทำการผ่านการเรียนรู้ พร้อมทั้งรักษาส่งเสริมกิจกรรม ก่อเกิดเป็นคุณค่าขึ้นในสังคม เมื่อชุมชนเข้าใจในตัวตน เข้าใจในรากฐานการก่อเกิดของท้องถิ่น รู้ซึ่งในคุณค่าของชุมชนตนเอง และร่วมกันรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ จึงต่อยอดคุณค่าที่มีนั้นให้เป็นมูลค่าก่อให้เกิดมิติที่ 2 การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เป็นงานที่ทางโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ ได้ดำเนินการส่งเสริม ด้วยเห็นว่าคุณค่าในทางวัฒนธรรมจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ ในการพัฒนา หากไม่สามารถทำให้เกิดเป็นมูลค่าหรือไม่สามารถประกอบเป็นอาชีพ เกิดเป็นรายได้ที่สามารถหล่อเลี้ยงประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ อีกทั้งประชาชนโดยทั่วไปอาจมิได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพราะไม่สามารถเกิดประโยชน์ในการหล่อเลี้ยงชีวิตได้ ซึ่งทางโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์มักจะกล่าวเป็นคำพูดแก่ผู้เข้าชมโครงการฯ ว่า “ต้องเปลี่ยนคุณค่าให้เป็นมูลค่าให้ได้” ซึ่งนำมาสู่มิติที่ 3 คือ การเชื่อมโยงพื้นที่ทางการท่องเที่ยวขึ้น การพัฒนาชุมชนวัฒนธรรมอัมพวา การท่องเที่ยวเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้น ทางโครงการมิได้คำนึงถึงปริมาณนักท่องเที่ยว หากแต่ต้องคำนึงถึงคุณภาพของนักท่องเที่ยวด้วย โดยทั่วไปทุกอย่างย่อมมี 2 ด้าน เมื่อมีคนมาเที่ยวเพิ่มขึ้นปริมาณขยะก็อาจเพิ่มขึ้น สวนอาหมดไปกลายเป็นที่จอร์จ น้ำเสียจากบ้านเรือนที่พักอาจถูกทิ้งลงคลองลงมากขึ้น การท่องเที่ยวชุมชนจึงต้องมีการจัดการที่ดี คำนึงถึงผลได้และผลเสียที่อาจเกิดตามมา ยกตัวอย่างเช่น ขยะที่มีมากขึ้น หากมีการคัดแยกก็สามารถนำรายได้มาสู่ชุมชนได้ ขยะที่เหลือจากการคัดแยก อาจสามารถนำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก หรือแปรเปลี่ยนเป็นพลังงานเชื้อเพลิงใช้ตามบ้านเรือนได้ เป็นการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส เพียงอาศัยการวางแผนและจัดการที่ดี

ทั้งนี้ บทสรุปของโครงการนี้อยู่บนหลักการการดำเนินงานในมิติที่ 1-3 ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และความเชื่อมโยงพื้นที่ทางการท่องเที่ยว แต่ทว่าแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญที่สุด คือ ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อาจจะเป็นการร่วมเสนอแนะแสดงความคิดเห็นหรือร่วมกันกระทำมากขึ้นแตกต่างกันไปแล้วแต่โอกาสแล้วแต่กิจกรรม ทั้งนี้เพราะประชาชนในชุมชน คือผู้ได้รับผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนาควรได้มีโอกาสรับรู้ เรียนรู้ หรือกระทำที่อาจนำมาซึ่งผลกระทบต่างๆ การมีส่วนร่วมของชุมชนนี้จะเป็บบทสรุปให้การพัฒนาชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ในการประเมินโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม ว่าโครงการดังกล่าวมีผลการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 4 มิติ หรือไม่ และบทบาทของมูลนิธิชัยพัฒนาที่เข้าไปดำเนินโครงการนี้ทำให้ชุมชนพัฒนาไปในทางที่ดี หรือไม่อย่างไร ควรดำเนินโครงการต่อไปหรือไม่ เพราะอะไร หากดำเนินโครงการต่อไป ควรจะปรับปรุงหรือแก้ไขอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และประเมินผล โครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาและนำเสนอถึงปัญหาและอุปสรรค โครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาการประเมินผลโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีขอบเขตในการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา วิเคราะห์และประเมินผลโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการศึกษารายงานประจำปี 2551-2553 หนังสือบทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเว็บไซต์ขององค์การ
2. ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้ได้รับผลจากโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม อันได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่โครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม พ่อค้า แม่ค้า และผู้ประกอบการธุรกิจในพื้นที่
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ศึกษาตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2555

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงผลการดำเนินงานของโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านสิ่งแวดล้อม ป่าชายฝั่ง ป่าชายเลน กระบวนการ และผลผลิตของโครงการ เพื่อประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่โครงการในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของโครงการต่อไปในอนาคต
2. ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนา ขยายผล และปรับปรุงโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
3. เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา สำหรับผู้ที่สนใจ ในเรื่องการประเมินโครงการต่อไป และแนวทางในการประเมินโครงการต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่อง การประเมินผลโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในรายละเอียดของบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานของการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่ ทฤษฎีทางด้านโครงการ และการประเมินผลโครงการ ซึ่งเป็นการกล่าวถึงแนวความคิดทางด้านทัศนคติ โดยมุ่งเน้นถึงความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อโครงการ ซึ่งเป็นการวัดเพื่อที่จะได้รู้ว่าปฏิบัติตามโครงการ ได้ปฏิบัติตามวิธีการและกระบวนการ ขั้นตอนของโครงการมากน้อยเพียงใด และการปฏิบัติตามโครงการได้มากหรือน้อยนั้น มีเหตุผล ปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง โดยผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เรื่อง การประเมินผลโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีความคิดทางด้านโครงการพัฒนา
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินผลโครงการพัฒนา
3. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีความคิดทางด้านโครงการพัฒนา

ทฤษฎีและแนวความคิดของโครงการเพื่อการพัฒนาที่จะกล่าวต่อไปนี้ ผู้วิจัยได้วางขอบเขตไว้เพื่อศึกษาถึงลักษณะพื้นฐานของโครงการ อันประกอบไปด้วยความจำเป็นที่ก่อให้เกิดโครงการ ความหมายของโครงการ และโครงการซึ่งได้รวบรวมมาจากแนวความคิดที่น่าสนใจของนักวิชาการ แนวความคิดทางการประเมินผลโครงการ ตลอดจนวัตถุประสงค์การประเมินผล ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

ความจำเป็นที่ก่อให้เกิดโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์

อัมพวามีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทย สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงต้น กรุงรัตนโกสินทร์ สมัยก่อนเรียกว่า "แขวงบางช้าง" เป็นชุมชนเล็กๆที่มีความเจริญทั้งในด้านการเกษตรและการพาณิชย์ มีหลักฐานเชื่อได้ว่า ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองนั้น แขวงบางช้างมีตลาดค้าขายเรียกว่า "ตลาดบางช้าง" นายตลาดเป็นหญิงชื่อ "น้อย" มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวแก้วผลึก นายตลาดผู้นี้อยู่ในตระกูลเศรษฐีบางช้าง ซึ่งต่อมาเป็นราชินิกุล "ณ บางช้าง"

ปีพ.ศ. 2303 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศได้โปรดให้นายทองด้วง (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) เป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา ภายหลังหลวงยกกระบัตรได้แต่งงานกับคุณนาค (สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี) บุตรีเศรษฐีบางช้างและย้ายบ้านไปอยู่หลังวัดจุฬามณี ต่อมาเมื่อไฟไหม้บ้านจึงได้ย้ายไปอยู่ที่หลังวัดอัมพวันเจติยารามอีก 3 ปี ปีพ.ศ.2310 พม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตก หลวงยกกระบัตรจึงตัดสินใจอพยพครอบครัวเข้าไปอยู่ในป่าลึก ในระหว่างนี้ ท่านแก้ว (สมเด็จพระศรีสุदारักย์) พี่สาวของหลวงยกกระบัตรได้คลอดบุตรหญิงคนหนึ่งชื่อว่า "บุญรอด" (ต่อมาได้เป็นสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 2)

ในช่วงสมัยกรุงธนบุรี พระยาวชิรปราการ ได้รวบรวมกำลังขับไล่พม่าออกไปหมดและสถาปนาตนขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หลวงยกกระบัตรได้อพยพครอบครัวกลับภูมิลำเนาเดิม ในช่วงนี้เอง คุณนาค ภรรยา ก็ได้คลอดบุตรคนที่ 4 เป็นชายชื่อ "ฉิม" (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) หลังจากนั้น หลวงยกกระบัตร ก็ได้กลับเข้ารับราชการอยู่กับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระราชวรินทร์ เจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา และได้ดำรงตำแหน่งจนเป็น สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและปราบดาภิเษกขึ้นเป็น "พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช" ต้นราชวงศ์จักรี จากนั้นจึงเริ่มเข้าสู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คุณนาค ได้รับสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี คุณฉิม มารดาคุณนาค ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระรูปศิริโสภาคมหานาคนาถ แต่เนื่องจากสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ทรงเป็นคนพื้นบ้านบางช้างมาก่อน จึงมีพระประยูรญาติต่างๆประกอบอาชีพทำสวนอยู่ที่บางช้าง เมื่อได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี จึงนับเป็นราชินิกุล "บางช้าง" พระประยูรญาติจึงเกี่ยวดองเป็นวงศ์บางช้างด้วยและสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีมักเสด็จมาเยี่ยมพระประยูรญาติเสมอ จึงมีคำกล่าวเรียกว่า "สวนนอก" หมายถึง สวนบ้านนอก ที่เป็นของวงศ์ราชินิกุลบางช้าง ส่วนบางกอก ซึ่งเป็นส่วนของเจ้านายในราชวงศ์ ก็เรียกว่า "สวนใน" มีคำกล่าวว่า "บางช้างสวนนอก บางกอกสวนใน" จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 จึงยกเลิกไป อำเภออัมพวาจึงเป็นเมืองที่มีความสำคัญ เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทยมา ยาวนาน

บริเวณพื้นที่ตำบล อัมพวา เดิมเรียกว่า แขวงบางช้าง ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าจัดตั้งขึ้นเมื่อใด บริเวณแขวงบางช้างนี้ถูกเรียกว่า “สวนนอก” มีลักษณะเป็นชุมชนเล็กๆ แต่มีความเจริญทั้งในการเกษตรกรรมและการพาณิชย์กรรม เพราะในสมัยพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยา แขวงบางช้างมีตลาดแห่งหนึ่งเรียกว่า “ตลาดบางช้าง” มีนายตลาดบางช้าง เป็นผู้เก็บภาษีอากรขนาดตลาด นายตลาดผู้นี้เป็นผู้หญิงชื่อน้อย มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวแก้วผลึก เป็นคนในตระกูลเศรษฐีในแขวงบางช้าง ซึ่งต่อมาเป็นต้นวงศ์ราชินิกุลบางช้าง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ.2481 ได้รวมท้องที่ตำบลอัมพวาและตำบลบางกะพ้อมเข้าด้วยกันเป็นตำบลอัมพวา

ตลาดน้ำอัมพวาตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางก่อนมาทางใต้ของ จังหวัดสมุทรสงคราม มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านทิศตะวันตกในแนวเหนือใต้ โดยคลองอัมพวาได้แยกจากแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านกลางชุมชน นอกจากนี้ยังมีคลองที่แยกมาจากแม่น้ำแม่กลองและเชื่อมกับคลองอัมพวาอีกหลายสาย ทำให้มีความสะดวกสบายในการคมนาคมทางน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสัญจรทางเรือ ปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวาในอดีตยังปรากฏให้เห็นและสัมผัสได้ในปัจจุบัน แม้กาลเวลาจะผ่านไปแต่สภาพความทรงจำในอดีตยังคงหลงเหลือให้เห็น แม้จะลบลือนไปบ้างตามกาลเวลาหากแต่ชุมชนแห่งนี้ก็ยังคงพยายามรักษาให้คงสภาพเหมือนเดิมให้ได้มากที่สุด ภาพบ้านเรือนไม้ที่ขนาบไปตามริมสอง ฝั่งคลอง ควบคู่ไปกับการค้าขายและการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย พร้อมๆ ไปกับการรักษาวัฒนธรรมรวมถึงศิลปะต่างๆ ในชุมชน ยังปรากฏให้เห็นเด่นชัด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศแวะเวียนมาเยือนอัมพวา ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งสวนผลไม้อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำคลองหลายสายและอยู่ติดชายทะเลสภาพพื้นที่มีการทำสวนเป็นขนาบ และมีลำประโดงล้อม ซึ่งก็คือโครงข่ายลำน้ำขนาดเล็กที่ช่อย่อยเข้าไปทุกสวน แสดงความฉลาดของบรรพบุรุษสมัยก่อนในการสร้างบ้านเมือง ที่ทำให้เมืองแม่กลองถูกขนานนามว่าเป็น “เวนิสตะวันออกแห่งสุดท้าย”

เมื่อกล่าวถึงอัมพวา ทำให้ระลึกนึกถึงประตูบานเฟี้ยมไม้สักบานใหญ่ ที่ผ่านการลงน้ำยารักษาเนื้อไม้อวดผิวจนขึ้นเงา คือ เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมเรือนห้องแถวของชุมชน อัมพวา หากเดินลัดเลาะเลียบไปตามริมคลองอัมพวา เริ่มต้นจากตลาดน้ำอัมพวาขึ้นไปทางวัดจุฬามณี จะเห็นห้องแถวเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ให้คงสภาพเดิมเอาไว้ แล้วปรับปรุงใหม่จนสวยงามจำนวนหมดทั้งสิ้น 17 ห้องด้วยกัน โดยจุดแรกฝั่งซ้ายมือจะเป็นพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา มีร้านกาแฟโบราณ “ซานชาลา” จำหน่ายเครื่องดื่มและอาหารพื้นบ้าน ที่ได้มีการหมุนเวียนอาหารที่มีรสชาติดีและเป็นฝีมือของชาวอัมพวามาจำหน่าย บรรยากาศของร้านตกแต่งให้ความรู้สึกคล้ายซานชาลา “สถานิธไฟสายแม่กลอง” ซึ่งเป็นเส้นทางเดินรถเก่าแก่ที่ยังคงวิ่งผ่านตลาดแม่กลองจนถึงทุก

วันนี้ ด้านหลังเป็นลานวัฒนธรรม “นาอะวะรังค์” เป็นลานอเนกประสงค์สำหรับการแสดงและ กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมหมุนเวียนปีละ 3 ครั้ง ในช่วงเดือน เมษายน สิงหาคม และธันวาคม เพื่อเล่าเรื่องราวความเป็นมา รูปแบบ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม พื้นบ้านของชุมชนอัมพวา

กิจกรรมต่างๆ มีตั้งแต่การเสวนาเชิงวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนวิถีชีวิต วัฒนธรรมชาวอัมพวาและชุมชนลุ่มแม่น้ำแม่กลอง การบรรเลงดนตรีไทย การฉายภาพยนตร์กลาง กลอง และร้านค้าชุมชนจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นของอัมพวา เป็นต้น โดยกิจกรรมเหล่านี้เป็นผลมา จากการพัฒนาชุมชนของ “โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์” ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนานำที่ดินที่คุนประสงค์ นาอะวะรังค์ ชาวอัมพวา ได้น้อมเกล้าฯ ถวายมาดำเนินการพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอัมพวา ในห้องแถว ถัดมา ยังมีห้องนิทรรศการชุมชน จัดแสดงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนแม่กลองและอัมพวา , พิพิธภัณฑ์บ้านของนักดนตรีชาวแม่กลองคนสำคัญอย่างครูเอื้อ สุนทรสนาน ที่มีประวัติและผลงาน ของสุนทราภรณ์สำหรับผู้สนใจเก็บเป็นที่ระลึกอีกด้วย บางห้องนั้นเจ้าของใช้เป็นที่อยู่อาศัยทาง ด้านหลัง แต่ด้านหน้าก็เปิดค้าขายเล็กๆ น้อยๆ บ้างเป็นขนมไทยง่ายๆ ที่ทำเอง บางครั้งก็เป็นผลไม้ สดๆ จากสวนตามฤดูกาล บางบ้านก็เปิดเป็นโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวมาพักหรือเปิดเป็นร้านขาย ของชำ ขายสินค้านานาชนิด ตั้งแต่ น้ำมันก๊าด ถ่านหุงข้าว เตาอั้งโล่ ข้าวสารอาหารแห้ง ไปจนถึง ขนมของเล่นโบราณยุคสมัยหลายสิบปีก่อน ซึ่งแทบไม่เห็นในท้องตลาดแล้ว แต่ที่นี่ยังมีขาย โรงครัว กาแฟโบราณ อย่างร้านอิงเซ่งฮวดและร้านสมานการค้า ยังมีร้านขนมเปียะเฮงกี่ ร้านขายขนมเปียะ และจันอับเจ้าเก่าแก่ ต่างเป็นร้านที่อยู่คู่กับอัมพวามาไม่ต่ำกว่า 70 ปีทั้งสิ้น แต่หากจะเอ่ยถึงร้านที่ เปิดมานานและมีอายุเก่าแก่ที่สุดของอัมพวา ต้องยกให้ “ร้านสวรรค์โฮสเทล” ร้านขายยาแผนโบราณ ทั้งไทยและจีน ที่สืบทอดมากกว่า 100 ปี

ภาพที่ 1 อัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์

ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนมาตั้งแต่ปลายกรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งโครงสร้างชุมชนเดิมมันก็ไม่ใช่ว่าบ้านเรือนอยู่กันอย่างผูกแพลูกบวบ พอไม่เคลื่อนย้ายก็มีการสร้างอาคาร มีการลงหลักปักฐาน เพราะฉะนั้นเราจะเห็นกลุ่มอาคารในแต่ละยุค บางกลุ่มที่เป็นบ้านเพี้ยมเรือนแถวก็อยู่เดิม บางอาคารก็อยู่ในช่วงรัชกาลที่ 6 ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจนอกจากอาคารก็คือชีวิตภายใน อย่างร้านสวรรค์โอสธขายกันมาสามรุ่น บางบ้านก็เป็นคล้ายๆ เรือนแพเพียงแต่ยกเสา ไม่ได้ผูกแพลอยบนน้ำ แต่ปัจจุบันโครงข่ายอาคารสมัยใหม่ไปเกาะอยู่กับถนน ซึ่งถ้าหากเราไม่เก็บรักษา อีกหน่อยเราก็จะไม่เห็นชุมชนที่มีกิจกรรมอยู่กับน้ำกับคลองและไม่เห็นความเป็นมาของชุมชน

การศึกษาองค์การใดองค์การหนึ่งนั้น จุดมุ่งหมายก็คือ การแสวงหาคำตอบว่าองค์การสามารถสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผลตลอดจนความอยู่รอดได้อย่างไร โดยส่วนนี้้องค์การต้องมีความสามารถปรับตัวหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ตอบสนองต่อความต้องการหรือความกดดันต่างๆที่เกิดขึ้น ทั้งจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์การนั้น

ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ถือว่ามีความจำเป็นต่อองค์การในการที่ต้องหารูปแบบและแนวทางใหม่ของการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาทางการบริหารและสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ตรงตามเป้าหมาย ดังที่ Richard Beckhard กล่าวว่าพัฒนาองค์การ คือ ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผน ซึ่งกระทำต่อองค์การ โดยเริ่มดำเนินงานจากเบื้องบน เพื่อจะสร้างประสิทธิผล และความเจริญเติบโตให้กับองค์การ โดยใช้การวางแผนเข้าสอดแทรก

จุดที่สำคัญ เป็นเรื่องของความต้องการที่จะทำให้้องค์การมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ก้าวหน้าขึ้นในอนาคต โดยเกี่ยวกับตัวบุคคล กลุ่ม และองค์การโดยรวม

จากการที่ผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการ เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องต่อความต้องการของสังคม จากแนวความคิดนี้ จะนำไปสู่การศึกษา และ ปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด เพื่อนำความคิดในการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ โดยจะเป็นเรื่องของการศึกษาว่า สภาพขององค์กรในขณะนั้นเป็นอย่างไร มีความต้องการอะไร จะสามารถนำองค์กร จากสภาพที่เป็นอยู่ไปสู่สภาพที่ต้องการได้อย่างไร และทำให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นสำเร็จตาม วัตถุประสงค์หรือไม่ ดังกล่าวมานี้ ส่วนที่จัดว่าเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา ก็คือ การ วางโครงการพัฒนา โดยโครงการพัฒนานี้ จะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงต่อองค์กรนั้นๆ ซึ่งในที่นี้จะได้นำกล่าวถึงความหมายของโครงการ ตามที่ นักวิชาการกล่าวพอสรุปไว้ดังนี้

ความหมายของโครงการ และโครงการพัฒนา

โครงการเป็นหน่วยของค์การหนึ่งที่มีมุ่งกระทำการเพื่อบรรลุเป้าหมายของการพัฒนา ตามที่กำหนดไว้ ทั้งด้านเวลา งบประมาณและการดำเนินงาน (Paul Gaddis, May/June)

โครงการเป็นเรื่องของการลงทุนชนิดหนึ่ง คือ เป็นการลงทุนชนิดพิเศษ ที่มีลักษณะแจ้ง ชัดถึงวัตถุประสงค์ ขนาด สถานที่ตั้ง มีแนวความคิดใหม่และมีผลต่อการพัฒนาต่อไป (Albert O.Hirschman)

โครงการเป็นกิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนทรัพยากร เพื่อหวัง ผลประโยชน์ตอบแทน หรืองานดังกล่าวจะต้องเป็นหน่วยอิสระหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์ วางแผน และนำไปปฏิบัติพร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด เมื่อวัตถุประสงค์ที่ มุ่งหวังไว้ เมื่อสำเร็จเสร็จสิ้นลง (ประสิทธิ์ ตั้งยงศิริ 2524)

โครงการเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่กำหนดขึ้น เพื่อนำเอาวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือ องค์กรไปปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงลงภายในระยะเวลาที่กำหนดแน่นอน โดยวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ โดยทั่วไปกำหนดไว้ในรูปของนโยบายหรือแผนงาน (สุภชัย ยาวะประภาส 2529)

โครงการในด้านการพัฒนานั้น หมายถึง โครงการใดๆ ที่เมื่อทำเสร็จแล้วจะก่อให้เกิด ผลประโยชน์โดยตรงต่อส่วนรวม สามารถนำความเจริญก้าวหน้าหรือยกระดับความเป็นอยู่ของ ประชาชนให้ดีขึ้น

โดยทั่วไปแล้ว โครงการ หมายถึง กลุ่มกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและกัน แต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายอันเดียวกันอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยปกติงานของโครงการมักจะเป็นงานที่มี ลักษณะพิเศษนอกเหนือไปจากงานประจำวันขององค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง มักจะเป็นงานที่ เกิดครั้งเดียวแล้วจบไป โครงการจึงควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

เป็นงานที่ต้องดำเนินการ

งานนั้นมีลักษณะพิเศษต่างจากงานประจำวัน

เป็นงานที่ทำครั้งเดียวแล้วเสร็จ

มีลักษณะแน่ชัดและมีเวลาเริ่มต้น และเวลาสิ้นสุดของงาน

ด้วยเหตุที่โครงการอาจมีจุดมุ่งหมายหลายด้านต่างกันไป และกระทำในสถานการณ์ที่สลับซับซ้อน ดังนั้น โครงการจึงอาจดำเนินโดยองค์การเดียวหรือร่วมกับองค์การอื่นๆก็ได้

โครงการต่างๆ ที่เริ่มด้วยวัตถุประสงค์ที่จำกัด อาจพัฒนาเข้าไปสู่กิจการที่สำคัญมากขึ้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงการกำหนดเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายด้วย

โครงการหนึ่งจะต้องจำกัดอยู่ที่ความมุ่งหมาย ขอบเขต และเวลา เพื่อให้เกิดความสอดคล้อง สนับสนุนกันและกันระหว่างโครงการต่างๆ โดยโครงการที่ดีควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

มีวัตถุประสงค์ที่แจ่มชัด

มีการกำหนดเครื่องมือ เครื่องใช้ เพื่อนำมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

มีนโยบายและโครงการต่างๆ

มีการกำหนดงบประมาณค่าใช้จ่ายและผลที่ได้รับ

มีความสอดคล้องกับโครงการอื่นๆ

มีทรัพยากรด้านอื่นๆ โดยเฉพาะกำลังคน ตลอดจนมาตรการต่างๆในการบริหาร

โดยสรุป ความหมายของโครงการนั้น อาจกล่าวได้ว่า หมายถึง กลุ่มของกิจกรรม ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากงานประจำ โดยที่กลุ่มกิจกรรมนี้จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องสอดคล้อง ต้องกันไปโดยตลอด ซึ่งเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วจะก่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมุ่งให้ผลที่ได้รับทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์การไปในทางที่พัฒนาดีขึ้น และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสาธารณะชนส่วนรวมได้ ทั้งนี้จะต้องมีการวางแผน การนำแผนโครงการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ การควบคุม และติดตามผล ตลอดจนการประเมินผล เมื่อโครงการพัฒนานั้นๆ สำเร็จเสร็จสิ้นลงตามขอบเขต และระยะเวลาที่กำหนดเอาไว้อย่างแน่นอน

จากความหมายของโครงการพัฒนาดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นว่า การกำหนดโครงการพัฒนา มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา ซึ่งโครงการพัฒนาจะเป็นศูนย์กลางของขอบข่ายงานอันสลับซับซ้อนของบรรดากิจกรรมทางการบริหาร และจะเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนแผนพัฒนารวมของประเทศให้มุ่งไปสู่ความสำเร็จ โดยโครงการพัฒนาจะเป็นสื่อกลาง เชื่อมโยงประสานระหว่างแผนยุทธศาสตร์ และการบริหารงานประจำวัน ดังนั้น การกำหนดโครงการพัฒนาต้องอาศัยทักษะทางการวิเคราะห์และการหาทางแก้ไขปัญหามานำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนด

วัตถุประสงค์ของการพัฒนา ประเมินผลทางเลือกต่างๆ เพื่อเลือกสรร โครงการลงทุนที่คาดว่าจะส่งผลประโยชน์ให้มากที่สุดต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม

ทฤษฎีการประเมินผลการปฏิบัติตามโครงการ

ทฤษฎีการประเมิน

นักทฤษฎีการประเมินมีความเชื่อร่วมกันอย่างหนึ่งว่า การประเมินเป็นกิจกรรมที่อยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการเมืองแบบเสรีนิยม (liberalism) เพราะยึดหลักการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถจะต้องได้และพัฒนาได้ (ศิริชัย กาญจนวาสี 2547: 8) แม้ว่านักทฤษฎีการประเมินส่วนใหญ่จะยึดถือแนวทางเสรีนิยมร่วมกันแต่ในความเชื่อในเป้าหมายของการประเมินยังมีความแตกต่างกันขึ้นกับข้อตกลงเบื้องต้นของการประเมินว่านักทฤษฎีเหล่านั้นยึดถือในแนวไหน ซึ่งอาจจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) นักทฤษฎีในแนวนี้นี้เชื่อว่าเป้าหมายของการประเมินคือการสร้างประโยชน์สุขแก่สังคม โดยนักประเมินมีบทบาทเป็นผู้ป้อนสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ ไม่ควรเข้าไปมีบทบาทในการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ทำการประเมินด้วยตนเอง แต่ให้เป็นดุลยพินิจของผู้ใช้สารสนเทศนั้นๆ เป็นผู้ชี้ขาดคุณค่าของสิ่งที่ทำการประเมิน เช่น Tyler, Provus, Stufflebeam และคณะ, Stake, Patton เป็นต้น

2. พหุนิยม (Pluralism) นักทฤษฎีในแนวนี้นี้เชื่อว่าเป้าหมายของการประเมินมิใช่เพียงหนึ่งเดียว หรือ เพื่อประโยชน์สุขแก่สังคมเพียงอย่างเดียวอาจสนองเป้าหมายอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น ทำการประเมินเพื่อแสดงกลไกแห่งอำนาจในการติดตาม ควบคุม ดูแลการดำเนินงานต่างๆ การประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่ทำการประเมินตามความรู้และประสบการณ์ความเชื่อของนักประเมิน ซึ่งอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้สารสนเทศก็ได้ ดังนั้นเป้าหมายของการประเมินที่สำคัญคือ การตัดสินคุณค่า เช่น Scriven, Stake, Worth และ Sanders, Eisner, Guba และ Lincoln เป็นต้น

นักทฤษฎีการประเมินค่อนข้างเห็นสอดคล้องกันว่าการประเมินควรใช้วิธีที่น่าเชื่อถือและมีหลักฐานอ้างอิงได้ แต่วิธีการที่จะนำไปสู่ความจริงและกำหนดคุณค่าของความจริงยังมีความหลากหลายอันเนื่องมาจากนักทฤษฎีการประเมินมีปรัชญาความเชื่อที่เกี่ยวกับความจริงและการกำหนดคุณค่าที่แตกต่างกันจึงทำให้การนำเสนอวิธีการประเมินที่แตกต่างกันไป ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. อัตนัยนิยม (Subjectivism) นักทฤษฎีการประเมินในแนวนี้นี้มีความเชื่อว่าจิตไม่สามารถหยั่งรู้ได้อย่างแท้จริงว่าจะอะไรจริงหรือเท็จ มีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า การตัดสินว่าอะไรจริงหรือเท็จ มีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่าเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับจิตของผู้คนว่าจะมองความจริง

หรือคุณค่าอย่างไร จึงไม่มีมาตรการที่แน่นอนในการกำหนดคุณค่าของสิ่งต่างๆ จึงนิยมทำการประเมินโดยเน้นวิธีการเชิงธรรมชาติ (naturalistic approach) ซึ่งอยู่บนหลักการของวิธีการดำเนินงานที่ยืดหยุ่น รวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้านตามสภาพธรรมชาติ และใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นเกณฑ์ในการสรุปผล

2. ปรัชญา (Objectivism) นักทฤษฎีการประเมินในแนวนี้นี้มีความเชื่อว่ามนุษย์รู้ว่าอะไรจริงหรือเท็จ มีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า การตัดสินใจว่าอะไรจริงหรือเท็จ มีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า เป็นสิ่งที่กำหนดเป็นมาตรการสากลได้เพราะความจริงเป็นสิ่งสากล จึงทำการประเมินโดยเน้นวิธีการเชิงระบบ (systematic approach) มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างแน่ชัด ใช้เครื่องมือมาตรฐานในการเก็บรวบรวมข้อมูล พยายามควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนให้มากที่สุด ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลตามเกณฑ์มาตรฐานที่ประกาศไว้ล่วงหน้า

สรุปการประเมินเป็นกระบวนการสร้างสรรค์สังคมที่สอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตยโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและสร้างประโยชน์สุขแก่สังคม
ความหมายของการประเมิน

การประเมินหรือ การประเมินผล มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Evaluation เป็นคำที่มีผู้กล่าวถึงมากที่สุดคำหนึ่ง (ศิริชัย กาญจนวาสี 2547) มีการให้นิยามการประเมิน (Definitions of Evaluation) อย่างหลากหลายดังนี้

Thorndike และ Hagen (1969) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการวัดเพียงแต่มีความเฉพาะเจาะจงมากกว่า นั่นคือ การประเมิน (Evaluation) เท่ากับ การวัด (Measurement)

Rossi (1972) ระบุว่า การประเมินเป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมสำหรับตัดสินใจและพัฒนาโครงการทางสังคมด้านการวางแผน การติดตามผล ประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพ นั่นคือ การประเมิน (Evaluation) เท่ากับ การวิจัยประยุกต์ (Measurement)

Ralph W.Tyler (1942) ได้นิยามไว้ว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างผลที่ได้กับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นั่นคือ การประเมิน (Evaluation) เท่ากับ การตรวจสอบความสอดคล้อง (Determining congruence)

Cronbach (1963) ได้นิยามว่า การประเมินเป็นกระบวนการที่เป็นระบบในการเก็บรวบรวมและใช้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจ นั่นคือ การประเมิน (Evaluation) เท่ากับ การช่วยการตัดสินใจ (Assist decision making)

Stake (1967) เน้นว่า ผู้ประเมินจะต้องบรรยายความสัมพันธ์และความสอดคล้องของสิ่งที่คาดหวัง สิ่งที่เกิดขึ้นจริง และมาตรฐาน ให้ครอบคลุมสิ่งที่มุ่งประเมินทั้งในแง่เงื่อนไขก่อนเริ่ม

โครงการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงการกับผู้ร่วมโครงการ ตลอดจนผลลัพธ์ของโครงการ นั่นคือ การประเมิน (Evaluation) เท่ากับ การบรรยายอย่างลุ่มลึก (Description or Portrayal)

Scriven (1967) ชี้ว่าเป้าหมายของการประเมินอยู่ที่การตัดสินคุณค่า โดยผู้ประเมินจะต้องมีความเชี่ยวชาญในหลักการสังเกตและเหตุผล นั่นคือ การประเมิน (Evaluation) เท่ากับ การตรวจสอบการตัดสินคุณค่า (Determining of worth or value)

มีนักการศึกษาของไทยได้นิยามความหมายของการประเมินไว้หลากหลายเช่นกัน ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524) ได้ให้ความหมายของการประเมินไว้ว่า เป็นกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศสำหรับการตัดสินคุณค่าของโครงการ ผลผลิต ขบวนการ จุดมุ่งหมายของโครงการหรือโปรแกรมหรือทางเลือกต่าง ๆ เพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย จุดเน้นของการประเมินคือการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้ข้อสนเทศเพื่อตัดสินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ

นิตา ชูโต (2527) กล่าวสรุปถึงความหมายของการประเมินโครงการว่า หมายถึง กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ความหมายและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการ และหาผลที่แน่ใจว่าเกิดโครงการเพื่อเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

Stufflebeam (1985, อ้างถึงใน ไชยศ เรืองสุวรรณ 2533: 120) ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นกระบวนการวิเคราะห์ รวบรวมและการอำนวยการข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกต่าง

ดังนั้น การประเมินผลจึงเป็นงานที่สำคัญอันหนึ่งในกระบวนการวางแผน ซึ่งผู้วางแผนควรกำหนดขึ้นพร้อม ๆ กันกับการวางแผนหรือการกำหนดโครงการ เหตุผลที่ผู้วางแผนจะต้องกำหนดโครงการประเมินในช่วงเวลาเดียวกันกับการวางแผนก็เนื่องจากว่า การประเมินผลที่ดีนั้นจะต้องเริ่มดำเนินการก่อนที่การปฏิบัติตามแผนจะเริ่มต้น คนทั่ว ๆ ไปมักมีความรู้และเข้าใจว่าการประเมินผลจะต้องกระทำเมื่อโครงการได้ สิ้นสุดลงแล้ว ความเข้าใจดังกล่าวแม้จะไม่ผิดแต่การประเมินผลรูปแบบที่เริ่มดำเนินการภายหลังการสิ้นสุดของโครงการนั้นเป็นรูปแบบการประเมินผลที่ไม่สู้จะวัดและบอกอะไรได้มากนัก

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การประเมินผล เป็นกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้สารสนเทศ เพื่อตัดสินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ การสร้างทฤษฎีการประเมิน (Evaluation Theory Development)

การสร้างศาสตร์แขนงใดก็ตามต้องมีการสร้างองค์ความรู้เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาทฤษฎีและกฎเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป การสร้างทฤษฎีการประเมินควรเริ่มต้นด้วยการสังเกต

ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทางการเมืองและใช้จินตนาการให้กว้างไกลออกไปเพื่อเชื่อมโยงและอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบส่วนต่างๆของการประเมิน ทำการวิเคราะห์แบบแผนของปรากฏการณ์ต่างๆว่ามีอะไรเกิดขึ้น ทฤษฎีการประเมินควรให้คุณค่าในแง่ต่างๆดังนี้

1. เป็นศูนย์กลางของแนวคิดทางการเมือง
2. อธิบายธรรมชาติของการประเมิน
3. แนะนำแนวทางการเมืองที่เหมาะสม
4. นำสู่การพัฒนาความรู้ใหม่

ความหมายของทฤษฎี

Feigl (cited in Griffiths 1978) ได้กล่าวว่า ทฤษฎี หมายถึง ข้อความที่ประกอบด้วยชุดของข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นหลักการ หรือ คำอธิบายปรากฏการณ์อื่นๆได้

Fawcett และ Downs (1986) กล่าวว่า ทฤษฎี หมายถึง ข้อความที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการ หรือ มโนทัศน์ ซึ่งสามารถใช้สำหรับอธิบายปรากฏการณ์อื่นๆได้

Webster's new world dictionary (1984) ได้ให้ความหมายของทฤษฎีไว้ว่า ทฤษฎีเป็นข้อความที่แสดงหลักการทั่วไป ซึ่งพัฒนามาจากความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ของสิ่งที่สามารถสังเกตได้ในระดับหนึ่ง เพื่อใช้สำหรับอธิบายปรากฏการณ์เฉพาะต่างๆ

สรุปได้ว่าทฤษฎีเป็นข้อความนัยทั่วไปที่แสดงระบบความสัมพันธ์ระหว่างหลักการ หรือ มโนทัศน์ ที่สามารถใช้ทำการทั่วไป บรรยาย อธิบายหรือทำนาย ปรากฏการณ์เฉพาะต่างๆได้อย่างสมเหตุสมผล

ธรรมชาติของทฤษฎี

1. เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นอย่างสมเหตุสมผลบนพื้นฐานของข้อตกลงหรือเงื่อนไขที่ได้จากการสังเกตหรือหลักฐานบางส่วน เป็นสิ่งที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าถูกหรือผิดด้วยข้อมูลหรือหลักฐานที่มีอยู่ในขณะนั้น

2. เป็นภาพความคิดโดยทั่วไปที่สามารถอธิบายสถานการณ์เฉพาะเป็นภาพความคิดของความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือข้อเท็จจริงในสถานการณ์ต่างๆไปสามารถนำไปอนุมานหรือประยุกต์ใช้ในการตั้งสมมติฐานได้

3. เป็นสิ่งที่ไม่ถาวรมีการพัฒนาอยู่เสมอหากมีข้อมูลหรือหลักฐานที่สมบูรณ์กว่า ทฤษฎีใดๆก็ตามควรมีลักษณะความเป็นวิทยาศาสตร์ โดยมีจุดหมายอยู่ที่การอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างข้อเท็จจริง เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ต่างๆซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

มีความเป็นปรนัย (Objectivity)

มีความเที่ยง (Reliability)

สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย (Comprehensiveness)

มีนัยทั่วไป (Generality)

ทฤษฎีการประเมินควรให้คุณค่าในแง่ต่างๆดังนี้

เป็นศูนย์กลางของแนวคิดทางการประเมิน

อธิบายธรรมชาติของการประเมิน

แนะแนวทางการประเมินที่เหมาะสม

นำสู่การพัฒนาความรู้ใหม่

ดังนั้นทฤษฎีเป็นสิ่งที่ไม่ว่าเราสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามข้อมูลและหลักฐานแต่มีความสมเหตุสมผลภายใต้ข้อตกลงเบื้องต้น ทฤษฎีการประเมินเป็นสิ่งที่พัฒนาจากประสบการณ์และแนวคิดที่คิดว่าสมเหตุสมผล ณ เวลาหนึ่งแต่ยังไม่ใช่ว่าสิ่งถาวรจึงย่อมต้องการการพัฒนาและปรับปรุงอีกต่อไป (ศิริชัย กาญจนวาสี 2545)

ทฤษฎีจุดมุ่งหมายของการประเมิน (A Theory of Evaluation Goal)

การประเมิน (Evaluation) เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งทางสังคม (social process) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ (objective) หลักอยู่ที่การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมินเพื่อมุ่งไปสู่จุดหมาย (goal) ของการพัฒนาคุณค่าและอำนาจของสถาบัน/องค์กรและสังคมโดยรวม การประเมินจึงเป็นส่วนหนึ่งในกลไกของการพัฒนาอำนาจทางการเมืองและสังคม กิจกรรมประเมินจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคล (human factors) ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาทั้งภายในและภายนอกสถาบัน/องค์กรของสังคมนั้น

นักประเมินจึงมีบทบาท (role) สำคัญในการทำความเข้าใจบริบทของการเมือง ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง จัดหาสารสนเทศที่น่าเชื่อถือ จัดสรรสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ ชี้นำและเสนอแนะผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และ ผู้เกี่ยวข้อง ถ้าการประเมินประสบความสำเร็จ การประเมินนั้นจะต้องก่อให้เกิดผลแห่งความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรม และผลที่ได้รับบรรลุเป้าหมายแห่งการพัฒนาคุณค่าของสถาบัน/องค์กรของสังคมนั้นๆ

ทฤษฎีการกำหนดคุณค่า (A Theory of Valuation)

ในการกำหนดคุณค่าของสิ่งใดๆ นักประเมินจะต้องทำการสรุปอ้างอิง (inference) จากสิ่งที่สังเกตได้โดยตรง ที่เป็นตัวแทนของคุณค่านั้นเพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานโดยใช้วิธีการเชิงธรรมชาติ หรือ วิธีการเชิงระบบ ส่วนนักประเมินจะเลือกใช้วิธีใดย่อมขึ้นอยู่กับปรัชญาการวัดคุณค่าของนักประเมินนั้นว่าเป็นแบบอัตนัยนิยม หรือ ปรนัยนิยม โดยที่วิธีการเชิงธรรมชาติ

อาศัยหลักการมาตรฐานด้วยการตีความจากการทดสอบสมมติฐานบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่ปรากฏ (empirical data) เกี่ยวกับตัวบ่งชี้คุณค่า (indication) ของสิ่งนั้นๆ โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (criteria) หรือ มาตรฐาน (standards) ทฤษฎีการกำหนดคุณค่า (A Theory of Evaluation Criteria) ในการประเมินก่อนเริ่มปฏิบัติงาน (pre-implementation evaluation) เพื่อวางแผนโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง และ การประเมินระหว่างการทำงาน (implementation evaluation) เพื่อกำกับติดตามการนำโครงการไปปฏิบัติถือเป็นการประเมินที่มีลักษณะเฉพาะโครงการ จึงควรเลือกใช้เกณฑ์สัมบูรณ์สำหรับตัดสินคุณค่าตามมาตรฐานการปฏิบัติของโครงการว่าสามารถสนองต่อความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องได้เพียงใด ความเป็นไปได้ของการบรรลุผล การปฏิบัติตามแผนและประสิทธิภาพของการบริหารทรัพยากรภายใต้บริบทนั้น แต่ถ้าเป็นการประเมินหลังเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน (post-implementation evaluation) เพื่อสรุปผลของโครงการถือเป็นการประเมินที่ผูกพันกับการตัดสินเชิงสรุปเปรียบเทียบเกี่ยวกับการเลือกทางเลือกระดับโครงการ จึงควรเลือกใช้เกณฑ์สัมพัทธ์สำหรับตัดสินคุณค่าของโครงการด้วยการเปรียบเทียบกับปกติวิสัยของประสิทธิผล และ/หรือประสิทธิภาพของโครงการเดิม หรือ โครงการอื่นที่มีธรรมชาติคล้ายคลึงกัน

ทฤษฎีรูปแบบการประเมิน (A Theory of Evaluation Models)

นักทฤษฎีการประเมินมีปรัชญาการประเมินที่แตกต่างกัน พื้นฐานความแตกต่างที่สำคัญอยู่ที่ข้อตกลงเบื้องต้นของการประเมินกับมาตรการเข้าถึงคุณค่าของสิ่งที่ประเมินยังผลให้มีการสร้างโมเดล/รูปแบบของการประเมินหรือแนวทางการประเมินในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

ข้อตกลงเบื้องต้นของการประเมินที่สำคัญ ได้แก่ ข้อตกลงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการประเมินหรือ “ ประเมินทำไม “ โดยสามารถจัดเป็นแนวคิดที่สำคัญ 2 ข้อ คือ การประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision oriented Evaluation) กับ การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Value oriented Evaluation) ซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านนิยามของการประเมิน บทบาทของนักประเมิน และ ผู้รับผิดชอบในการตัดสินคุณค่า สำหรับมาตรการเข้าถึงคุณค่าของสิ่งที่ประเมินที่สำคัญได้แก่ วิธีการประเมิน หรือ “ ประเมินอย่างไร “ โดยสามารถจัดเป็นแนวคิดที่สำคัญ 2 ข้อ คือ วิธีเชิงระบบ (Systematic Approach) และวิธีเชิงธรรมชาติ (Naturalistic Approach) ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างสำคัญทางด้านที่มาของวิธีการ การมองคุณค่า เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ถ้านักประเมินต้องการเลือกโมเดล/รูปแบบการประเมินไปใช้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแล้ว นักประเมินจะต้องไม่ยึดติดกับโมเดลใด โมเดลหนึ่ง (Model Free Approach) โดยนักประเมินจะต้องมีความสามารถในการพัฒนาเกณฑ์การตัดสินความสอดคล้อง

ระหว่างวัตถุประสงค์หรือประเด็นปัญหาที่ต้องการประเมินกับปรัชญา หรือแนวคิดทางการประเมิน
ของนักทฤษฎีการประเมินที่ใช้ในการสร้างโมเดล/รูปแบบการประเมินหรือแนวทางการประเมิน
นั้น ดังโมเดลที่แสดงต่อไปนี้ คือ

โมเดล 1 เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และวัตถุประสงค์ของการประเมิน

1.1 มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์

สิ่งที่ต้องการประเมิน

เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมาย

1.2 สมมติฐาน

การประเมินเป็นกลไกของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

มีการวิเคราะห์และติดตามเป้าหมายที่พึงปรารถนาร่วมกันของสมาชิกใน
สังคม

มีเป้าหมายเพื่อการชี้นำ เปลี่ยนแปลง และพัฒนาสังคมที่เหมาะสมในอนาคต

โมเดล 2 รูปแบบของเป้าหมายของการประเมิน

2.1 มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง การอธิบายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการ
ประเมินใด ๆ ก็ตามอยู่ที่การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่นำมาประเมินว่ามีคุณค่าเพียงใด เพื่อเป็นแนวทาง
สู่การพัฒนาคุณค่านั้น

2.2 สมมติฐาน

มีการประเมินปัญหาหรือความจำเป็นที่ต้องการแก้ไข เพื่อกำหนดเป็น
เป้าหมายของโครงการ

การดำเนินโครงการที่ได้ผลตามเป้าหมาย ถือเป็นความสำเร็จเบื้องต้น
ความสำเร็จขั้นสูงอยู่ที่การก่อให้เกิดผลที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงขององค์กร

ถ้าเป้าหมายของโครงการ ถูกกำหนดขึ้นมาอย่างมีคุณภาพ goal-based
evaluation และ goal – free evaluation น่าจะเป็นสิ่งเดียวกันได้

โมเดล 3 บทบาทของการประเมิน

3.1 มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมการประเมินใด ๆ ก็ตาม มีบทบาทที่สำคัญอยู่
2 ลักษณะ คือ บทบาทของการประเมินความก้าวหน้าหรือกระบวนการ และบทบาทของการ
ประเมินผลสรุปรวม

3.2 สมมติฐาน

Formative Evaluation มีความสอดคล้องกับปรัชญาและเป้าหมายของการประเมินได้ดีกว่า Summative Evaluation

แม้ว่า Formative Evaluation และ Summative Evaluation จะมีบทบาทต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์สนับสนุนซึ่งกันและกัน

โครงการที่จัดให้บริการเป็นเวลานานติดต่อกัน ควรเน้น Summative Evaluation มากกว่า Formative Evaluation

โมเดล 4 ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการประเมิน

41 มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง ในระบบสังคม มนุษย์และการเมืองมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น การประเมินจึงยากที่หลีกเลี่ยงอิทธิพลจากปัจจัยมนุษย์และการเมือง

4.2 สมมติฐาน

กระแสต่อต้านการประเมินเกิดขึ้นและรุนแรงขึ้น ถ้าการประเมินส่งผลกระทบต่อบุคคลมากกว่าส่วนรวม แรงกดดันทางการเมืองย่อมเข้ามามีอิทธิพลต่อการประเมิน

ทฤษฎีการประเมินผลการดำเนินงาน (A theory of performance Evaluation)

การปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมาย (Purposes) ระดับต่างๆ จำเป็นต้องมีกลยุทธ์ (Strategy) การดำเนินงานและกิจกรรมที่เหมาะสม การสร้างโมเดลเชิงตรรกะ (Logic model) ของการดำเนินงานสู่ผลสัมฤทธิ์เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานบังเกิดผลโดยตรงต่อการบรรลุเป้าหมายของความสำเร็จ ด้วยการพิจารณาถึงองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จและกิจกรรมที่จำเป็นของแต่ละองค์ประกอบเพื่อสร้างโครงข่ายของการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งติดตามกำกับงานเพื่อปรับปรุงแก้ไข และประเมินสรุปผลการดำเนินงาน

ผลสำเร็จของการดำเนินงานหรือผลสัมฤทธิ์ เป็นคำรวมที่มาจากส่วนประกอบของ “ผล” “หลายส่วนที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน สามารถเรียงลำดับจากกระบวนการสู่นามธรรม คือ ผลผลิต (Outputs) เป็นผลตรงจากการดำเนินกิจกรรม ผลกระทบ (Impacts) เป็นผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากผลผลิต และ ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นผลจุดหมายปลายทางที่เกิดขึ้นเนื่องจากผลกระทบ

ในการประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การตัดสินใจคุณค่าของผลการดำเนินงาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณค่าของการดำเนินงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่สำคัญซึ่งสามารถสะท้อนคุณภาพ หรือความสำเร็จของการดำเนินงาน ครอบคลุมถึงประสิทธิผล (effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และ ความพึงพอใจ (Satisfaction) ของกลุ่มเป้าหมาย และผู้ปฏิบัติงาน กระบวนการประเมินผลการดำเนินงาน ควรประกอบด้วย การศึกษาวิสัยทัศน์ / จุดมุ่งหมายขององค์กร วัตถุประสงค์ / เป้าหมายของการ

ดำเนินงาน วิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า(ทรัพยากร) กระบวนการ/ผลการดำเนินงาน ติดตามกำกับกับการปฏิบัติงานตามตัวชี้วัดผลการดำเนินงานสำหรับเปรียบเทียบกับมาตรฐานการปฏิบัติงาน วัดผลการดำเนินงานสำหรับเปรียบเทียบกับผลที่คาดหวังเพื่อตัดสินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน ใช้ผลการประเมินสำหรับพัฒนาความสำเร็จของการดำเนินในระดับขั้นที่สูงขึ้น ดังโมเดลที่แสดงต่อไปนี้ คือ

โมเดล 1 เอกมิตีของการกำหนดคุณค่า ถือว่าคุณค่าภายในสิ่งใดก็ตามค่อนข้างคงที่และเป็นสากล ส่วนคุณค่าภายนอกเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับคุณค่าภายใน แต่มีค่าแปรเปลี่ยนไปตามบริบทหรือสถานการณ์สิ่งแวดล้อม การกำหนดคุณค่าภายในจึงสามารถกระทำได้โดยการสรุปอ้างอิงจากการกำหนดคุณค่าภายนอกของสิ่งนั้น ภายใต้อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ทำการประเมิน

โมเดล 2. พหุมิตีของการกำหนดคุณค่า ถือว่าคุณค่าภายในสิ่งใดก็ตามค่อนข้างคงที่และเป็นสากล อันประกอบด้วยคุณค่าภายนอกหลายด้าน ซึ่งคุณค่าภายนอกแต่ละด้านมีค่าแปรเปลี่ยนไปตามบริบทหรือสถานการณ์แวดล้อมทางสังคม การกำหนดคุณค่าภายในจึงสามารถกระทำได้โดยการสรุปอ้างอิงจากการกำหนดคุณค่าภายนอกแต่ละด้าน ภายใต้อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ทำการประเมิน มีมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องคือ

2.1 ความหมายของคุณค่า

2.2 คุณค่าภายใน เป็นคุณค่าภายในตัวเอง แฝงเร้นอยู่ในสิ่งนั้นตลอดเวลา ไม่ขึ้นกับบริบท จึงประมาณค่าภายในสิ่งนั้นยาก

2.3 คุณค่าภายนอก เป็นคุณค่าภายนอกของสิ่งนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์แวดล้อม สามารถตีค่าได้ค่อนข้างปรนัย

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าภายในกับคุณค่าภายนอก

กรณีแรก คุณค่าภายในและคุณค่าภายนอกเป็นสิ่งเดียวกัน

กรณีที่สอง คุณค่าภายในและคุณค่าภายนอกเป็นอิสระจากกัน

กรณีที่สาม คุณค่าภายนอกเป็นส่วนประกอบขึ้นต่ำของคุณค่าภายใน

2.5 ตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวประกอบ ตัวแปร หรือค่าที่สังเกตได้ ใช้บ่งบอกสถานภาพหรือสะท้อนลักษณะของทรัพยากรทฤษฎีเกณฑ์การประเมิน (A Theory of Evaluation Criteria)

ความหมายของเกณฑ์หมายถึง การกำหนดระดับที่พึงประสงค์ของตัวแปร ในประเด็นที่ประเมินลักษณะเกณฑ์ที่ดี เป็นทฤษฎีที่ใช้การตัดสินคุณค่าภายนอกด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านของสิ่งที่มุ่งประเมิน กระทำได้โดยการสรุปอ้างอิงจากสิ่งที่สังเกตได้ตามตัวบ่งชี้ เพื่อ

เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่เหมาะสม โดยที่ตัวชี้วัดไม่สามารถระบุเป็นเกณฑ์ตายตัวภายใต้การดำเนินงานมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นั่นคือ

1. มีความเป็นไปได้
2. สามารถปรับเปลี่ยนได้ ตามสถานการณ์ เปลี่ยนแปลงไป
3. ได้รับการยอมรับ จากผู้ปฏิบัติงาน ผู้ประเมิน ผู้ใช้ผลการประเมิน

ประเภทเกณฑ์ มีการพิจารณาทั้ง 2 เกณฑ์ คือ

1. เกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative Criterion) เป็นการเปรียบเทียบผลระหว่างโครงการ หรือ ผลที่เคยทำมาแล้ว

2. เกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criterion) เป็นเกณฑ์ที่พัฒนามาจากหลักเหตุผลของ มาตรฐานของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งอาจมาจาก

ผู้เชี่ยวชาญ

การยอมรับของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีเกณฑ์การประเมิน มีโมเดลที่ใช้ดังแสดงต่อไปนี้ คือ

โมเดล 1 การกำหนดเกณฑ์การประเมิน

การประเมินระยะก่อนเริ่มปฏิบัติงาน เริ่มต้นด้วย การประเมินบริบท เพื่อเตรียม
โครงการ

การประเมินระยะระหว่างการปฏิบัติงาน ใช้ เกณฑ์สัมบูรณ์ ตัดสินคุณค่าของการ
ปฏิบัติงาน

การประเมินระยะหลังเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน ใช้ เกณฑ์สัมพัทธ์ เปรียบเทียบ

มาตรฐานของโครงการกับโครงการเดิม

มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1. เกณฑ์ ความหมาย ประเภท และที่มา
2. ตัวบ่งชี้ผลสำเร็จของโครงการ

ประสิทธิผล

ประสิทธิภาพ (ประสิทธิภาพภายในและประสิทธิภาพภายนอก)

การประเมินผลโครงการ (อลงกต วงศ์สุวรรณ 2533: 11-14) พัฒนานับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการกำหนดโครงการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่กระทำภายหลังโครงการพัฒนาสำเร็จเสร็จสิ้นลงแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการตรวจสอบถึงผลลัพธ์ที่จะได้จากการพัฒนานั้น รวมทั้งยังเป็นวิธีการในการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริงหลังจากนำโครงการพัฒนาไปปฏิบัติกับผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการพัฒนา จากลักษณะดังกล่าวนี้ นับว่าการประเมินผลเป็นขั้นตอนที่มีความจำเป็นยิ่งสำหรับนักบริหารโครงการพัฒนา โดยทำให้สามารถทราบได้ถึงผลของการพัฒนา และยังสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการปรับปรุงโครงการพัฒนาในขั้นตอนต่อไปในอนาคต เพื่อปรับปรุงแก้ไขทิศทางของการพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และสอดคล้องต่อความต้องการของสาธารณชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนานี้

ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้ประมวลสรุปถึงความหมายของการประเมินผลโครงการพัฒนาที่ได้มีนักวิชาการนำเสนอเอาไว้ดังนี้

การประเมินโครงการ (เขาวดี วิบุรณศิริ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 7-12) เป็นกระบวนการตีความหมายและการตัดสินคุณค่าจากสิ่งทีวัดได้จากการวัดผลด้วยวิธีการที่มีระบบแบบแผน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการตัดสินใจ มุ่งสู่การค้นหาลักษณะที่โครงการได้ดำเนินไปแล้ว และศึกษาว่าระหว่างดำเนินงานโครงการนั้นมีปัญหาใดบ้างที่ควรจะต้องปรับปรุง เพื่อบรรลุเป้าหมายของโครงการ การประเมินผลโครงการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคที่ไม่ต่างกันจากการวิจัยทั่วไป เช่น การค้นหาปัญหา การตั้งสมมติฐาน การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ตลอดจนเทคนิคการวัดผลซึ่งผู้ดำเนินการประเมินผลจะต้องมีพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจในปัจจัยของหลักการวิจัยหรือทฤษฎีภูมิหลังที่เกี่ยวข้องตลอดจนปัจจัยด้านตัวแปรอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของโครงการที่ต้องการและไม่ต้องการ

รูปแบบการประเมินผลโครงการที่มักเป็นที่นิยมใช้กันทั่วไปคือ การประเมินผลรวมยอด (Summative Evaluation) โดยเป็นการประเมินผลรวมโดยสรุปหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งผลสรุปที่ได้จะนำไปสู่การรายงานว่าโครงการบรรลุเป้าหมายหรือไม่เพียงใด มีอุปสรรคใดบ้างที่ควรแก้ไข ข้อมูลที่ได้เหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถนำไปสู่การตัดสินใจว่าโครงการนั้นควรดำเนินต่อหรือยกเลิก

การประเมินโครงการ (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ 2530: 6) หมายถึงกระบวนการที่มุ่งแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า นโยบาย/แผนงาน/โครงการ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ที่กำหนดไว้แต่ต้นหรือไม่ และระดับใด นอกจากนี้ยังได้เน้นถึงการประเมินผลด้วยวิธีการวิจัยเนื่องจากมองเห็นว่า นักบริหารและนักปฏิบัติในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนาบางประเทศได้เริ่มมีความรู้สึกลังเลใจในการกำหนดนโยบาย/แผนงาน/โครงการ

สาธารณะว่าจะสามารถช่วยยกลฐานะความเป็นอยู่ให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากการแก้ไขปัญหาราชาธารณะยอมไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ที่จะมั่นใจได้ว่าการแก้ไขปัญหาคะได้ผลเสมอไป และบ่อยครั้งที่ความสลับซับซ้อนของปัญหาราชาธารณะได้ทำให้การแก้ไขปัญหาคะเกิดความผิดพลาดทำให้ปัญหาคะขยายขอบเขต และทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องให้การวิจัยประเมินผลมาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยในการแสวงหาคำตอบว่าการแก้ไขปัญหาราชาธารณะโดยการให้บริการสาธารณะได้ส่งผลไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่เพียงใด โดยการวิจัยการประเมินผลได้อาศัยรูปแบบการวิจัย วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักการวิจัยทางสังคม และพฤติกรรมศาสตร์เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่สืบเนื่องมาจากนโยบาย แผนงาน โครงการ ว่ามีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลต่อกันหรือไม่ เพียงใด และระดับใด โดยสรุปความหมายของการวิจัยประเมินผลไว้ว่าการวิจัยประยุกต์ ซึ่งได้นำระเบียบวิธีวิจัยทางสังคม และพฤติกรรมศาสตร์มาประยุกต์ใช้ ประการแรก เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และผลระหว่างนโยบาย/แผนงาน/โครงการ กับผลลัพธ์และผลกระทบที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนา ประการที่สอง เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์และผลที่พึงปรารถนากับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ประการที่สาม เพื่อศึกษาสังเคราะห์รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลลัพธ์และผลกระทบข้างเคียงที่อาจไม่เคยข้างคิดไว้ล่วงหน้ารวมถึง ประการที่สี่ เพื่อการติดตามผลและประเมินกระบวนการในขั้นตอนต่างๆ ระหว่างดำเนินการให้เป็นไปตามแนวทางหรือแบบแผนที่วางไว้ล่วงหน้า

การประเมินโครงการ (ประสิทธิ์ ดงยงศิริ 2529) ในการดำเนินงานตามโครงการนั้นอาจเกิดปัญหาคะขึ้นมามีได้ ดังนั้นการติดตามและประเมินผลจึงเป็นเรื่องสำคัญในกระบวนการวางแผนโครงการเพื่อให้ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการได้ทราบถึงข้อมูลป้อนกลับที่เกี่ยวกับการปฏิบัติและดำเนินงาน เพื่อเป็นการทบทวนถึงผลที่เกิดขึ้น และผลกระทบต่างๆ ของโครงการ ทำให้สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดโครงการ การออกแบบและวางแผนโครงการต่อไปในอนาคต

การประเมินโครงการ (ศุภชัย ยาวะประภาส 2529) เป็นกิจกรรมที่ช่วยชี้ให้เห็นถึงสภาพการดำเนินงานตามโครงการว่าเป็นไปโดยเรียบร้อยตามเป้าหมายหรือไม่ เพียงใด มีอุปสรรคหรือปัญหาคะอะไร สมควรแก้ไขด้วยวิธีใด

วัตถุประสงค์ของการประเมินผล (Freeman and Rossi 1982) อันสามารถสรุปได้เป็นข้อๆ ได้ดังนี้

เพื่อประเมินความเหมาะสมของโครงการ

เพื่อพิสูจน์แนวทางที่จะดำเนินการปรับปรุงโครงการ และนำไปสู่การปฏิบัติ

เพื่อสนองความต้องการในการจัดสรรงบประมาณการลงทุน และใช้ทรัพยากรทางการเงิน

เพื่อเป็นแนวทางของการวางแผน และการกำหนดนโยบาย ทำให้ช่วยในการตัดสินใจขยายหรือตัดโครงการลง

เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบสมมติฐานทางสังคมศาสตร์

จากแนวคิดทางด้านการประเมินผลโครงการพัฒนาดังกล่าวมาข้างต้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประเมินผลโครงการพัฒนา โดยเฉพาะในส่วนของการดำเนินการประเมินผลด้วยวิธีการวิจัย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้หน่วยงานหรือองค์กรที่กำหนดโครงการพัฒนาสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ไปในทางที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในอันที่จะตอบสนองต่อความต้องการของสาธารณะชนและเพื่อช่วยให้การดำเนินงานพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องสอดคล้องต่อความต้องการและสภาพปัญหาอย่างแท้จริง อันจะมีผลทำให้โครงการพัฒนามีประโยชน์ สามารถสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ได้รับบริการสาธารณะนั้นๆ ได้

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

1. Daniel Stufflebeam (อ้างอิงจาก อรุณสวัสดิ์ ไชยโปธิ 2553) กล่าวว่า แบบจำลองการประเมินโครงการ CIPP Model เป็นรูปแบบการประเมินเพื่อการตัดสินใจ (Decision-Making Model) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นแบบจำลองการประเมินโครงการที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องและมุ่งเน้นการประเมิน 4 ด้าน คือ

1.1. การประเมินสภาพแวดล้อม (context Evaluation) เป็นการประเมินให้ได้ข้อมูลสำคัญเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการเป็นการตรวจสอบว่า โครงการที่จะวิจัยสนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่จริงหรือไม่วัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจนเหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายองค์กรหรือนโยบายหน่วยงานหรือไม่เป็นโครงการที่มีความเป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆหรือไม่ เป็นต้น

1.2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจต่อปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้ทั้งบุคลากรงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ จะมีส่วนให้บรรลุจุดหมายของโครงการหรือไม่ ปัจจัยที่กำหนดมีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่ กิจกรรม แบบทางเลือกที่ได้เลือกสรรที่ได้แล้วมีความเป็นไปได้และเหมาะสมเพียงใด เป็นต้น

1.3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างกรดำเนินงานโครงการ เพื่อหาข้อดี ข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้ว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือทำไม่ได้เพราะเหตุใด มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง มีการแก้ไขปัญหาอย่างไร เป็นต้น

1.4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินสถานะแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้นและกระบวนการร่วมด้วย เพื่อตรวจสอบว่าเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร เกิดผลกระทบหรือผลข้างเคียงอื่นใดหรือไม่ เป็นต้น

ตัวแบบจำลอง CIPP Model (Context input Process and Product) ของ Daniel Stufflebeam เป็นการประเมินโครงการที่ครอบคลุมองค์ประกอบของระบบทั้งหมด ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ดังนั้น หากวางแผนและดำเนินการประเมินอย่างเป็นระบบและเหมาะสม จะทำให้การประเมินตามแผนและโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์

ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาความเป็นมาของโครงการ แนวพระราชดำริ และผลการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่ปี 2551 ถึงปัจจุบัน รวมถึงกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาของโครงการ เป็นต้น

แนวพระราชดำริ

1. พัฒนาและอนุรักษ์ศิลปกรรม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนอัมพวาทั้งในด้านกายภาพ และการดำเนินชีวิตของผู้อาศัยในพื้นที่และชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพและประกอบกิจกรรมภายในพื้นที่

2. พัฒนาพื้นที่ให้เกิดศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชื่อมโยงกับอุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร.2) และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ของจังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้พื้นเมือง การรักษาระบบนิเวศของสวนผลไม้ และแหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวา

3. สร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับชุมชนจากการจำหน่ายผลผลิต ผลิตภัณฑ์แปรรูป และค่าตอบแทนจากการให้บริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

4. ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยสร้างโอกาสให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนา และการพึ่งพาตนเองของชุมชนตามแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาแนวคิดจากผลการวิจัย

การวัดความสำเร็จของโครงการพัฒนานุรักษ์ต่อผู้มีส่วนร่วมในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา และบริเวณใกล้เคียง (อ้างจาก ธนุตร์ เอี่ยมอร่าม อินทรา มีอินทร์ 2554 : วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปีที่ 31 ฉบับที่ 1) : เป็นการศึกษาถึงผลสำเร็จของโครงการพัฒนานุรักษ์ ภายใต้มูลนิธิชัยพัฒนาซึ่งเป็นการศึกษาชุมชนตลาดน้ำอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง โดยการศึกษาผลสำเร็จของโครงการโดยพิจารณาจากกลุ่มผู้มีส่วนร่วม 5 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า กลุ่มผู้พักอาศัย กลุ่มหน่วยงานราชการส่วนกลาง กลุ่มองค์กรการท่องเที่ยวประจำจังหวัด และกลุ่มองค์กรปกครองท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล) กับบทบาทของโครงการ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปกรรม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้านการพัฒนาศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับชุมชน และด้านการพัฒนาแบบบูรณาการโดยชุมชนองค์กรท้องถิ่นและเอกชน

บทที่ 3

วิธีวิจัยและการดำเนินการวิจัย

การประเมินโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มุลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสงคราม ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาว่าโครงการดังกล่าวมีผลการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 4 มิติ หรือไม่ โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

วิธีการศึกษา

1. การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ซึ่งการศึกษาวิจัย ทำการรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้ารายงานประจำปี หนังสือ บทความ เอกสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งเว็บไซต์ของโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อนำมาเป็นแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย
2. ทำการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interviews) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้ที่ได้รับผลจากโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาการประเมินผลโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าเอกสารต่างๆ ได้แก่ รายงานประจำปี 2551-2553 หนังสือ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเว็บไซต์ขององค์กร ประกอบกับการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interviews) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลหลัก

โดยใช้ข้อมูลย้อนหลังเป็นเวลา 3 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2551-2553 และทำการวิเคราะห์แบบจำลองการประเมิน CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม (อ้างถึงใน อรุณสวัสดิ์ ไชยโพธิ์ 2553 21-23) มุ่งเน้นการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่

1.การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินให้ได้ข้อมูลสำคัญเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการเป็นการตรวจสอบว่าโครงการที่จะวิจัยสนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่จริงหรือไม่วัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจนเหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายองค์กรหรือนโยบายหน่วยงานหรือไม่ เป็นโครงการที่มีความเป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆหรือไม่ เป็นต้น

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจต่อปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้ทั้งบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ จะมีส่วนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ปัจจัยที่กำหนดมีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่ กิจกรรม แบบทางเลือกที่ได้เลือกสรรที่ได้แล้วมีความเป็นไปได้และเหมาะสมเพียงใด เป็นต้น

3.การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างการทำงานโครงการ เพื่อหาข้อดี ข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้ว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือทำไม่ได้เพราะเหตุใด มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง มีการแก้ไขปัญหาอย่างไร เป็นต้น

4.การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินสภาวะแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้นและกระบวนการร่วมด้วย เพื่อตรวจสอบว่าเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร เกิดผลกระทบหรือผลข้างเคียงอื่นใดหรือไม่ เป็นต้น

ตารางที่ 1 ประเภทการประเมินและประเภทการตัดสินใจ

ประเภทการประเมิน	ประเภทการตัดสินใจ
การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation)	การตัดสินใจเพื่อการวางแผน (Planning Decisions)
การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation)	การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้าง (Structuring Decisions)
การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)	การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementating Decisions)
การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)	การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ (Recycling Decisions)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสองวิธีการหลัก คือ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย บทความ ตำราที่เกี่ยวข้องกับโครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์ มุลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสงคราม และประวัติความเป็นมาของพื้นที่เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น และเพื่อความเข้าใจในการศึกษาวิจัยในขั้นแรก

2. ข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูลหลักมาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยจะใช้วิธีการศึกษาหลัก คือ ศึกษาโดยการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลระดับลึกของทักษะเกี่ยวกับสถานที่แห่งนี้กับโครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์ มุลนิธิชัยพัฒนา ในความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น พ่อค้า แม่ค้า ผู้ประกอบธุรกิจภายในพื้นที่ วิธีการสัมภาษณ์ทำโดยการพูดคุย จดบันทึก ถ่ายรูป

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการ เพื่อให้ทราบข้อมูลเชิงลึก และถูกต้องกว่าการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตโดยไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม และสังเกตโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว ซึ่งสังเกตจากพฤติกรรมทั่วไป วิธีชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาค้าขายของชาวบ้านบริเวณนี้

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ใช้การตรวจสอบแบบหลายทาง หรือการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัย การประเมินผลโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นหลักในการศึกษาว่า โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์บรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวพระราชดำริหรือไม่เพียงใด และบทบาทของมูลนิธิที่เข้าไปดำเนินการตามโครงการนี้ดีหรือไม่ดีอย่างไร เมื่อคณะผู้วิจัยศึกษารวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบจำลองการประเมินโครงการ CIPP Model (Context input Process and Product) ว่ารูปแบบของโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอมัพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอย่างไร ควรดำเนินการต่อไป หรือต้องยุติลงเพราะอะไร หรือหากจะดำเนินการต่อไปควรจะปรับปรุงหรือแก้ไขอย่างไร

การนำเสนอผลงาน

ผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษา เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interviews) มุ่งเน้นศึกษาว่าโครงการดังกล่าวมีผลการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 4 มิติ หรือไม่ โดยการนำเสนอผลการศึกษา เป็นการบรรยายเชิงพรรณนา ประกอบตารางอธิบาย โดยแบ่งการนำเสนอ ออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ที่มาและความสำคัญของปัญหา การพัฒนาและอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีวิจัยและการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากงานวิจัยเรื่องการประเมินผลโครงการอัมพาชัฒฒานนุรักษ์ มุณนฤษัฒฒนา อำเภอัมพา จัหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้จัการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พ่อค้า แม่ค้า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณตลาดน้ำและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอัมพาชัฒฒานนุรักษ์ ตามบทบาทของโครงการ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในฐานะของบุคลากรในโครงการอัมพาชัฒฒานนุรักษ์ มุณนฤษัฒฒนา อำเภอัมพา จัหวัดสมุทรสงคราม ด้วยการสำรวจสภาพทั่วไปในองค์กร การดำเนินงานและผลการดำเนินงาน การแสดงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมของโครงการอัมพาชัฒฒานนุรักษ์ มุณนฤษัฒฒนา อำเภอัมพา จัหวัดสมุทรสงคราม ใน 4 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 คือ การอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนอัมพา

มิติที่ 2 คือ การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

มิติที่ 3 คือ ความเชื่อมโยงพื้นที่ท่องเที่ยว

มิติที่ 4 คือ ชุมชนมีส่วนร่วม

การประเมินโครงการอัมพาชัฒฒานนุรักษ์ อำเภอัมพา จัหวัดสมุทรสงคราม ตามแบบตัวแบบจำลอง CIPP Model (Context input Process and Product) ของ Daniel Stufflebeam ได้แก่

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation)
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation)
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)
4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ปรากฏผลการวิจัย ดังนี้

ร้อยโท พัชรอดม อุณสุวรรณ (2555) นายกเทศมนตรีตำบลอัมพา เล่าย้อนอดีตอัมพาเมื่อหลายทศวรรษก่อน พร้อมชี้แจงถึงที่มาของการพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนอัมพาในปัจจุบัน สืบเนื่องจากชุมชนอัมพาเป็นชุมชนริมน้ำที่หลงเหลืออยู่แห่งหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งสภาพตัวสถาปัตยกรรมริมน้ำส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสภาพที่ใกล้เคียงกับของเดิม เพียงแต่ชำรุดทรุดโทรม ต่อมาในปี 2546-2547 จึงดำเนินการซ่อมแซมอาคารไม้ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมร่วมกับเจ้าของอาคารรวม 17 ราย ซึ่งเป็นพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯที่จะให้ชุมชนอัมพาเก็บรักษา

สถาปัตยกรรมเก่าแก่เหล่านี้ไว้ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 ที่ชุมชนชาวคลองอัมพวาได้รับรางวัลอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยาม ต่อมาทางรัฐบาลเคมมาร์กได้ให้งบประมาณสนับสนุนผ่านทางสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ในโครงการ “อนุรักษ์ศิลปกรรมสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม” ซึ่งในขณะนั้นทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้เลือกพื้นที่อนุรักษ์ 3 ชุมชนทั่วประเทศเข้าโครงการ คือ คลองอัมพวา , คลองอ้อมนันทและเกาะรัตนโกสินทร์บางส่วน เพื่อเป็นโครงการสาธิตให้ชาวบ้านเก็บรักษาอาคารที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ในเรื่องของการเก็บรักษา ณ วันนั้น ก็ถูกถามจากชาวบ้านว่า ทำอย่างไรให้การเก็บรักษานั้นมันมีคุณค่าด้วย เพราะอย่าลืมว่าบ้านที่เป็นอาคารไม่มีค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงสูงมาก บางหลังซ่อมกันเกือบล้าน และถ้ามันไม่สามารถมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ การเก็บรักษาคงทำได้ยาก ทางเทศบาลอัมพวาจึงได้ริเริ่มจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น จากอาคารว่างที่ไม่มีผู้อยู่อาศัย ก็ปรับปรุงให้เป็นร้านอาหารหรือที่พักแบบโฮมสเตย์

ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรมของเทศบาลอัมพวา นั้น นอกจากการสนับสนุนของสำนักงานนโยบายและแผนฯ ยังมีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เข้ามาศึกษาวิจัยการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวา ตั้งแต่ปีพ.ศ.2545 จนถึงปัจจุบันนี้

รศ.ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ (2555) ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาฯ กล่าวว่าในการศึกษารายละเอียดสถาปัตยกรรมในพื้นที่ชุมชนอัมพวานั้นพบว่าอัมพวามีสิ่งปลูกสร้างทั้งในรูปแบบเรือนไทย เรือนแพ เรือนพื้นถิ่นที่มีคุณค่า ในช่วงที่มาลงพื้นที่ระยะแรกนั้น อัมพวายังเงียบเหงา บ้านเรือนก็ทรุดโทรมเพราะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งในระยะแรกๆ ชาวบ้านก็ยังไม่มีความกังวลอยู่ว่า หากเข้าร่วมโครงการแล้วจะถูกเวนคืนหรือยึดกรรมสิทธิ์อาคารไปหรือไม่ แต่หลังจากมีโครงการสาธิตเบื้องต้นไป เจ้าของบ้านหรืออาคารหลายๆ หลังก็เริ่มมีการปรับปรุงโดยใช้เงินตัวเอง ปรับเป็นร้านค้าหรือที่พักตามบ้านที่เข้าร่วมโครงการ

ชาวบ้านบางคนเขาไม่รู้ว่าซ่อมไปทำไม เก็บเงินไว้ให้ลูกหลานหรือไว้ใช้ตอนแก่ดีกว่า ทางเราก็เข้าไปส่งเสริมแรงจูงใจให้ซ่อมแล้วเปิดเป็นโฮมสเตย์ บางบ้านก็ซ่อมเล็กซ่อมน้อยใช้เงินสามสี่หมื่น พอสักระยะก็เริ่มได้เงินคืน บางบ้านก็ตัดใจมีเงินเท่านั้น แต่ถ้าไม่ซ่อมสมบัติของพ่อแม่ก็จะหมดไป ยอมเอาทองที่เก็บหอมรอมริบมาตลอดชีวิตไปขายมาซ่อมบ้านก็มี โชคดีที่ปีนั้นมีหนังเรื่องโหมโรงซึ่งทำให้อัมพวาดังเป็นที่รู้จัก โหมโรงเป็นแบคราวนทุกอย่างของอัมพวาเลย ทั้งสวน ท้องร่อง คนตรีไทย นักท่องเที่ยวจึงเริ่มรู้จักและเข้ามามากขึ้น ทุกวันนี้หลายบ้านก็ได้เงินคืนเงินทุนครบหมดแล้ว

ผลสำเร็จจากการโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พื้นที่ชุมชนริมคลองอัมพวา ทำให้ชุมชนได้รับรางวัล “UNESCO Asian-Pacific for Culture Heritage Conservation” ระดับ Honorable

Mention จากองค์กร UNESCO ในปีค.ศ.2008 ซึ่งมีการจัดพิธีมอบขึ้นในเดือนธันวาคมปีที่แล้ว โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธี ยังนำมาซึ่งความปลาบปลื้มแก่ชาวอัมพวา โดยมีหลักเกณฑ์รางวัลที่ทางยูเนสโกจัดขึ้นนั้น กำหนดไว้ว่าอาคารที่เข้าประกวดจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี และหลังจากที่ปรับปรุงซ่อมแซมแล้วจะต้องมีการใช้งานไม่น้อยกว่าหนึ่งปีภายหลังจากการซ่อมแซม

อาจจะพูดได้ว่าเราเป็นตัวแทนของวิถีชีวิตของคนไทยภาคกลางในอดีตที่มีโครงสร้างเหล่านี้อยู่ ผมเกิดที่นี่แต่ไม่ได้โตที่นี่ ก่อนที่จะออกจากเมืองนี้ กิจกรรมเศรษฐกิจของอัมพวาเคยรุ่งเรือง แต่มันล่มสลายเพราะโครงข่ายการคมนาคมทางบก คนเปลี่ยนจากเรือเป็นรถ บ้านที่เคยขายของ เรือที่ผ่านก็ไม่มีเรือผ่าน เขาก็ขายของไม่ได้ เราเป็นเทศบาลปี 2484 มีประชากรหนึ่งหมื่น ปัจจุบันเหลือห้าพัน นั่นหมายความว่าคนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่เหมือนเดิมได้อีก ย้ายถิ่นอพยพออกเพราะไม่สามารถค้าขายได้ และสิ่งสำคัญก็คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจพื้นฐานในระดับชุมชน สร้างรายได้ให้ชาวอัมพวาเหล่านี้สามารถยืนอยู่บนฐานรากเหง้าของตัวเอง อยู่บนความเป็นตัวตนและเก็บรักษาอัตลักษณ์ของคนอัมพวาไว้

ในอดีตมีเรือแล่นตั้งแต่ปากคลองยันท้ายคลอง แต่กิจกรรมเหล่านั้นไม่ได้อยู่บนฐานของการท่องเที่ยว มันเป็นกิจกรรมที่ใช้อยู่ในชีวิตจริงๆ แล้วพอมีคนสิ่งเหล่านี้มันหายไปหมดเลย เหลือแต่ห้องแถวร้าง ก่อนหน้าที่จะมีการปรับปรุง ห้องแถวห้องหนึ่งค่าเช่า 800 บาท แล้วถามว่าเจ้าของอาคารจะมีเงินซ่อมอาคารไหม เมื่อก่อนมาเดินในเมืองก่อนหน้าปี 47 วันเสาร์อาทิตย์จะไม่เจอคนเลย เมืองเงียบปิดร้าง และไม่ใช่ว่าอัมพวาแต่เป็นอีกหลายเมืองโดยเฉพาะในที่ราบลุ่มภาคกลาง ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก แล้ววันหนึ่งมันล่มสลายไป ถ้าเราเก็บไว้ได้ เราจะรู้ว่ารากเหง้าของเมืองอยู่ตรงไหน ทำให้ชื่อของอัมพวา ถูกขนานนามคู่กับเมืองแม่กลองมาช้านาน ในฐานะอำเภอหนึ่งที่มีชื่อเสียงทางด้านการท่องเที่ยวชมตลาดน้ำและหิ่งห้อย แต่ ณ วันนี้อีกสิ่งหนึ่งที่โดดเด่นของอัมพวา ก็คือการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเก่าแก่ของชุมชนริมน้ำแห่งนี้ที่ได้รับรางวัลและการยอมรับในระดับโลก

“โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์” เป็นโครงการอันเกิดจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระราชดำริให้สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา ดำเนินการรับโอนที่ดินซึ่งนางสาวประยงค์ นาคะวะรังค์ ข้าราชการบำนาญโรงพยาบาลทรวงอก กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างจำนวน 5 แปลง พื้นที่รวม 21 ไร่ 12 ตารางวา ในตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมของมูลนิธิชัยพัฒนา โดยมูลนิธิชัยพัฒนาได้รับโอนเป็นกรรมสิทธิ์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2545 โดยดำเนินการพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอัมพวา พัฒนาและอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เกิดศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แหล่งศึกษาเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้พื้นเมือง ระบบนิเวศของสวนผลไม้และแหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนอัมพ

วา เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนจากการจำหน่ายผลผลิต ผลิตภัณฑ์แปรรูป และค่าตอบแทนจากการให้บริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก่อให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยการสร้างโอกาสให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่นและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนา การพึ่งพาตนเองของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยแนวทางและหลักการดำเนินงานที่สำคัญของโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ คือ การมีส่วนร่วมระหว่างสำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนาและชาวอัมพวาทุกคนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีการดำรงชีวิตชุมชนอัมพวาให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข เรียบง่าย เข้มแข็ง และยั่งยืน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของสังคม เห็นได้จากกิจกรรมผลการดำเนินงานของโครงการ ทั้งกิจกรรมธุรกิจโครงการ อันประกอบด้วยกิจกรรมการเงินและงบประมาณ กิจกรรมทางวัฒนธรรมตลอดปี การใช้ของ/ใช้พื้นที่จัดกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ กิจกรรมธุรกิจชุมชน ร้านจำหน่ายอาหารว่างนานาชาติ ห้องนิทรรศการชัยพัฒนานุรักษ์ กิจกรรมศึกษาอบรมพัฒนาศักยภาพ กิจกรรมสวนชัยพัฒนานุรักษ์ เป็นต้น (โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ปี พ.ศ.2552)

การจัดการพื้นที่แห่งนี้ สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนาคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวอัมพวา โดยนำหลักการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “ภูมิสังคม” และพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางและหลักการดำเนินงานที่สำคัญ ซึ่งเป้าหมายอยู่ที่การมีส่วนร่วมของชาวอัมพวาทุกคนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีการดำรงชีวิตชุมชนอัมพวาให้สามารถอยู่ได้อย่าง เข้มแข็ง เรียบง่าย ยั่งยืน และมีความสุข ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของสังคม โดยมีแนวพระราชดำริ ดังนี้

1. พัฒนาและอนุรักษ์ศิลปกรรม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนอัมพวาทั้งในด้านกายภาพและการดำเนินชีวิตของผู้อาศัยในพื้นที่และชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพและประกอบกิจกรรมภายในพื้นที่
2. พัฒนาพื้นที่ให้เกิดศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชื่อมโยงกับอุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร.2) และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ของจังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้พื้นเมืองการรักษาระบบนิเวศน์ของสวนผลไม้และแหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวา
3. สร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับชุมชนจากการจำหน่ายผลผลิต ผลิตภัณฑ์แปรรูป และค่าตอบแทนจากการให้บริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

4. ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยสร้างโอกาสให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาและการพึ่งพาตนเองของชุมชนตามแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับอาคารเรือนแถวไม้ริมคลองอัมพวา จัดสร้างเรือนแถวร้านค้าชุมชนและปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณลานอเนกประสงค์และในสวน โดยได้เริ่มดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาในปี 2551 แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. พื้นที่สวนชัยพัฒนานุรักษ์ จัดพื้นที่สวนผลไม้ดั้งเดิมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิตท้องถิ่นอัมพวาในด้านการเกษตร โดยเฉพาะไม้ผลที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอัมพวา รวมทั้งส่งเสริมให้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการเกษตรระหว่างเกษตรกร ชาวสวน นักวิชาการ และผู้สนใจ

2. ลานวัฒนธรรมนาคะวะรังค์และลานสวนชัยพัฒนานุรักษ์ เป็นลานอเนกประสงค์ สำหรับการจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น งานเทศกาลและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งจัดพื้นที่ร้านค้าชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนและคนในท้องถิ่นเช่าพื้นที่เพื่อจำหน่ายหรือจัดแสดงสินค้าที่เป็นของท้องถิ่น เพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้และการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. พื้นที่เรือนแถวไม้ริมคลองอัมพวา กิจกรรมที่ให้การส่งเสริม ได้แก่ ร้าน خانชาลา เป็นร้านจำหน่ายเครื่องดื่มน้ำและของว่าง โดยร้าน خانชาลาจะเป็นพื้นที่เปิดเชื่อมโยงกิจกรรมริมคลองอัมพวา ลานวัฒนธรรมนาคะวะรังค์และพื้นที่สวน รวมทั้งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิชัยพัฒนาและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ห้องนิทรรศการชัยพัฒนานุรักษ์เป็นพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการและกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนแม่กลองและอัมพวา การส่งเสริมให้ผู้เช่าอาศัยเรือนแถวไม้ริมคลองอัมพวาของมูลนิธิชัยพัฒนาเปิดร้านขายของหรือจัดกิจกรรมที่สะท้อนสภาพวิถีชีวิตอัมพวา ส่งเสริมการค้าขายทางเรือ โดยการให้เช่าเรือและการจัดระเบียบการค้าขายริมคลองอัมพวา

ทั้งนี้ มีผลการดำเนินงานที่สำคัญได้แก่

1. กิจกรรมธุรกิจโครงการ

1.1 ร้านค้าชุมชน จัดให้ชุมชนเช่าร้านค้าภายในบริเวณลานวัฒนธรรมนาคะวะรังค์และลานสวนชัยพัฒนานุรักษ์ รวมทั้งส่งเสริมการค้าขายทางเรือ โดยได้ร่วมกับผู้ประกอบการกำหนดกติกาในการดำเนินการและดูแลความเป็นระเบียบของพื้นที่ มีการส่งเสริมและให้ความรู้กับร้านค้าในด้านต่างๆ ในปี 2553 มีรายได้จากการให้เช่าร้านค้า คิดเป็นร้อยละ 11 ของรายรับทั้งหมดของโครงการฯ

1.2 ร้านซานซาลา เป็นร้านจำหน่ายเครื่องดื่มและอาหารว่าง ดำเนินงานภายใต้แนวคิด “หน้าร้านชุมชน หน้าบ้านอัมพวา” นำผลิตภัณฑ์ชุมชนมาจัดแสดง แนะนำ และพร้อมจำหน่าย ลูกค้านักท่องเที่ยวสามารถซื้ออาหารจากเรือหรือร้านจำหน่ายอาหารอื่นแล้วนำเข้ามารับประทานภายในร้านซานซาลาได้ ร้านซานซาลาดำเนินธุรกิจบนหลักเอื้อเฟื้อพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กลุ่มลูกค้าจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวครอบครัว กลุ่มนักเรียนนักศึกษา โดยเป็นกลุ่มลูกค้าชาวไทยเป็นหลัก และมีกลุ่มลูกค้าชาวต่างชาติเพิ่มขึ้นซึ่งในปัจจุบันมีประมาณ 6% ของนักท่องเที่ยวทั้งหมด ผลประกอบการจากการจำหน่ายเครื่องดื่ม และอาหารว่าง สร้างรายได้ให้โครงการมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 75 ของรายรับทั้งหมดของโครงการฯ

1.3 การขอเช่า/ใช้พื้นที่จัดกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ มีหน่วยงานต่างๆ ให้ความสนใจ และเข้ามาขอเช่าพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้น ทำให้มีโครงการมีรายได้จากการให้เช่าพื้นที่ และเป็นการสร้างโอกาสให้แก่ร้านค้าภายใน และภายนอกโครงการ ในปี 2553 โครงการฯ มีรายได้จากการให้เช่า/ใช้พื้นที่จัดกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 3 ของรายรับทั้งหมดของโครงการฯ

2. กิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน

2.1 การศึกษาดูงานและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีผู้สนใจขอเข้าเยี่ยมชมและศึกษาดูงานโครงการฯ เป็นจำนวนมาก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและสถานศึกษาต่างๆ รวมทั้งบุคคลที่สนใจทั่วไป โดยพาคณะดูงานเข้าเยี่ยมชมโครงการฯและเข้าเยี่ยมชมชุมชนโดยรอบพื้นที่ ซึ่งมีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิสาหกิจชุมชนที่หลากหลาย นอกจากนี้มีรายการโทรทัศน์ และรายการสารคดีการท่องเที่ยวเข้ามาถ่ายทำรายการในโครงการ ทั้งนี้ โครงการได้ทำการประชาสัมพันธ์ให้แต่ละกลุ่มเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการพัฒนาชุมชนให้เกิดขึ้นต่อไป โดยระหว่างเดือนมกราคม – พฤศจิกายน 2553 มีผู้เข้าศึกษาดูงานจำนวน 141 คณะ

2.2 ห้องนิทรรศการชัชพัฒนานุรักษ์ ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่ขอใช้ห้องนิทรรศการ สำหรับจัดแสดงนิทรรศการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวอัมพวา โดยในปี 2553 มีการจัดนิทรรศการรวมทั้งสิ้น 9 ครั้ง ได้แก่ นิทรรศการ “เรือไทย...ศิลปะแห่งสายน้ำ” นิทรรศการ “การเดินทางของหิ้งห้อย” นิทรรศการ “100 ปีชาตกาล ครูเอื้อ สุนทรสนาน” และนิทรรศการ “สานศิลป์ละอองศิลป์ ครั้งที่ 1” เป็นต้น นอกจากนี้ ได้จัดทำและจำหน่ายไปรษณียบัตรชุดภาพเขียนงานจักสานทางมะพร้าว จำหน่ายในห้องนิทรรศการ และได้จัดกิจกรรมสาธิตการจักสานทางมะพร้าวบริเวณด้านหน้าห้องนิทรรศการเป็นประจำทุกวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์

2.3 กิจกรรมสวนชัชพัฒนานุรักษ์ ส่งเสริมให้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการเกษตรระหว่างเกษตรกรชาวสวน นักวิชาการและผู้สนใจเข้าเยี่ยมชม ดำเนินการปรับแต่งภูมิทัศน์

ภายในสวน รวมทั้งศึกษาพันธุ์ไม้ผลและพันธุ์พืชอื่นๆ เพื่อนำเข้ามาปลูกเพิ่ม ส่วนพันธุ์ไม้เดิมที่มีอยู่ก็ดูแลรักษาโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ทางวิชาการมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของชาวสวนและบุคคลทั่วไป ปรับปรุงพันธุ์ไม้ผลและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยในปี 2553 โครงการมีรายได้จากสวนชัยพัฒนานุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 1 ของรายรับทั้งหมดของโครงการฯ ในปี 2553

โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์ ตั้งเป้าหมายเพิ่มรายรับในปี 2554 มีการควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดรายจ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ มุ่งเน้นการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อการลงทุนเป็นหลักและให้ความสำคัญต่อกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนด้วย โดยแนวทางการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมธุรกิจโครงการ จัดกิจกรรมส่งเสริมการขายสินค้าชุมชน “โอท็อปของดีอัมพวา” ร่วมกับร้านค้าในโครงการฯ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งร่วมกับร้านค้าปรับปรุงสภาพร้านค้า และพื้นที่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเพิ่มจำนวนร้านค้า และทำข้อตกลงในการดำเนินงานร่วมกัน นอกจากนี้จะได้ ปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์ ได้แก่ ปรับปรุงระบบความร้อนของอาคาร กลิ่นและระบบน้ำทิ้งห้องน้ำ อ่างล้างมือที่ถูกสุขลักษณะ ทางเดินและสะพานในสวน ติดตั้งไฟส่องสว่างเพิ่มเติมเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น

2. กิจกรรมส่งเสริมทางวัฒนธรรม โดยสร้างความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกจังหวัด องค์การพัฒนาเอกชน และภาคธุรกิจ โดยมุ่งเน้นกิจกรรมทางการตลาดให้สอดคล้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. การขอเช่า/ใช้พื้นที่จัดกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน เพิ่มการประชาสัมพันธ์ไปยังหน่วยงานต่างๆ และจะพิจารณาการกำหนดค่าใช้สถานที่ตามความเหมาะสม

4. ร้านจำหน่ายอาหารว่างชาวนาเพิ่มผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ ได้แก่ น้ำมะม่วงหาวมะนาวโห่ น้ำมะม่วงขึ้นบรรจุขวด และจัดทำผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ดำเนินการปรับปรุงโต๊ะเก้าอี้ที่นั่งที่ชำรุดทั้งหมด และติดตั้งไฟส่องสว่างเพิ่มเติมเนื่องจากไฟที่ติดไว้เดิมถูกบดบังแสงสว่างจากต้นไม้ที่โตขึ้น ช่วยให้ลูกค้ารู้สึกปลอดภัย รวมทั้งพัฒนาทักษะของพนักงาน ด้านการผลิตสินค้า ด้านการบริการ ด้านการประชาสัมพันธ์ และการใช้ภาษาต่างประเทศ

5. ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ใช้อาคารเรือนรับรองเปิดจำหน่ายสินค้าชุมชน และสินค้าจากโครงการต่างๆ ของมูลนิธิชัยพัฒนา รวมถึงผลิตภัณฑ์ชุมชนจากจังหวัดใกล้เคียง เป็นการส่งเสริมรายได้แก่ชุมชน เพิ่มรายได้ให้แก่โครงการฯ

6. กิจกรรมพัฒนาชุมชน จัดกิจกรรมฝึกอบรมสร้างอาชีพให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การฝึกอบรมภาษาอังกฤษ การฝึกอบรมวาดแผนไทย การจักสานก้านมะพร้าว ฝึกต่อเรือจำลอง

การทำอาหารและขนมไทย งานช่างไฟฟ้า และเครื่องตัดหญ้า เป็นต้น โดยประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ และภาคเอกชน มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาชุมชน และเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ รวมถึงโอกาสในการจำหน่ายสินค้าของโครงการฯ

7. ห้องนิทรรศการชัชพัฒนานุรักษ์ จัดนิทรรศการเป็นประจำตลอดทั้งปี โดยความร่วมมือจากชุมชน และมุ่งเน้นกลุ่มนักเรียนในจังหวัดสมุทรสงครามให้มาเยี่ยมชมมากยิ่งขึ้น

8. กิจกรรมสวนชัชพัฒนานุรักษ์ ใช้พื้นที่ดินที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดำเนินการเร่งปลูกไม้ผลในแปลง เพื่อเป็นตัวอย่างการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่เยาวชน และทำการทดลองเลี้ยงปลาในร่องสวนเพื่อเพิ่มรายได้ และสามารถขยายผลให้กับเกษตรกรต่อไป

ทั้งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชานุมัติรับมอบที่ดินที่ นางสาวฉวี ดวงคุ้ม และนางสาวประทีน ดวงคุ้ม ราษฎรตำบลอัมพวา อำเภอมะปวย จังหวัดสมุทรสงคราม น้อมเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงใช้ในกิจกรรมของมูลนิธิชัชพัฒนา เนื้อที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 5 ไร่ เป็นพื้นที่สวนต่อเนื่องติดกับโครงการฯ โดยจะได้ขยายเป็นพื้นที่สวนเกษตรผสมผสานแบบดั้งเดิมเพื่อเชื่อมโยงการดำเนินงาน และกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับอุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร.2) และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ของชุมชน เพื่อสร้างโอกาสและส่งเสริมการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ต่อไป

การประเมินโครงการอัมพวาชัชพัฒนานุรักษ์ อำเภอมะปวย จังหวัดสมุทรสงคราม ตามแบบตัวแบบจำลอง CIPP Model (Context input Process and Product) ของ Daniel Stufflebeam เป็นการประเมินที่ครอบคลุมองค์ประกอบของระบบทั้งหมด ซึ่งสามารถสรุปการวิจัยได้ 4 ด้าน ดังนี้

1.1 การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) จากข้อมูลการศึกษาพบว่าเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เมื่อได้ศึกษาพบว่า รูปแบบและกระบวนการปฏิบัติงานของโครงการสามารถตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างเหมาะสมตามแนวพระราชดำริโครงการด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวชุมชนอัมพวา มีการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และเกิดการเชื่อมโยงพื้นที่ทางการท่องเที่ยว แต่มีทิศทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของโครงการนั้น โครงการและชุมชนจะต้องประสานวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชนให้ตรงกัน เนื่องจากการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนนั้น ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ แต่โครงการอัมพวาชัชพัฒนานุรักษ์เพิ่งดำเนินการมาได้เพียง 3 ปีเท่านั้น

การดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน เริ่มต้นใน พ.ศ. 2543 จากการที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มอบให้คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง “โครงการจัดทำ

แผนแม่บทและแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมแม่น้ำ คูคลอง ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคตะวันตก ได้เสนอความเห็นให้ขยายขอบเขตของงานให้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำและได้คัดเลือกชุมชนอัมพวาเป็นพื้นที่กรณีศึกษา พร้อมทั้งได้เสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่แบบองค์รวม (holistic approach) บนหลักการพัฒนายั่งยืน (sustainable development) โดยกำหนดให้การอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมแม่น้ำ คูคลอง เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักสำหรับการพัฒนายั่งยืน นอกจากนี้ยังใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ชุมชน อัมพวา ทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน นำไปสู่การเสนอแนะยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม แม่น้ำ คูคลอง และชุมชนริมน้ำในภาพรวมและการเสนอแนะ เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน อัมพวา ใน ปี พ.ศ. 2545 เทศบาลตำบลอัมพวาได้รับการคัดเลือกให้เข้าอยู่ในโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม แม่น้ำ คูคลอง ซึ่งเป็นโครงการสืบเนื่องจาก โครงการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม แม่น้ำ คูคลอง ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันตก ให้ทำการศึกษาเพื่อกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากคลอง การใช้ที่ดินริมน้ำและจัดทำแผนการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อก่อให้เกิดผลในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวาอย่างแท้จริง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การจัดทำกรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาคลองและชุมชนริมน้ำมาถึงการกำหนดระเบียบการใช้ประโยชน์ลำคลองและพื้นที่ริมฝั่งและการจัดทำกรอบแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบ ผลการศึกษาทำให้ได้กรอบแนวคิดหลักในการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวาและการพัฒนาการท่องเที่ยว และเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ครอบคลุมองค์หลักของชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบทางกายภาพ องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมและองค์ประกอบทางการเมือง หลักการสำคัญ คือ การสร้างความสมดุลขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน โดยมีการกำหนดแนวทางการดำเนินการที่มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้บริหารท้องถิ่นและชุมชนจัดลำดับความเร่งด่วนหรือปรับเปลี่ยนรายละเอียดปลีกย่อยของแผนงานในการนำไปปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม มีการปลูกจิตใต้สำนึกให้กับคนในชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง ในการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น จัดกิจกรรมเพื่อสร้างจิตใต้สำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนในพื้นที่ นอกจากนั้นยังใช้เป็นโอกาสในการจัดเก็บข้อมูลภาคสนามจัดทำนิตยสารการย่อยและจัดทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวให้กับชุมชนอัมพวาได้อีกด้วย

ในระหว่าง พ.ศ. 2546-2548 จังหวัดสมุทรสงครามได้รับการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่หนึ่งในการดำเนินโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Thailand cultural Environment) ซึ่งได้รับการ

สนับสนุนการดำเนินการและผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแห่งประเทศไทย เดนมาร์ก (DANIDA) และการสนับสนุนด้านบุคลากรฝ่ายไทย จากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในส่วนของโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมชุมชนริมคลองอัมพวา ได้มีกิจกรรมและการดำเนินการหลายประการ ที่สำคัญ ได้แก่

การจัดทำระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (cultural environment conservation system, CECS) ซึ่งเป็นคู่มือสำหรับการสำรวจ ประเมิน และจัดทำทะเบียนสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (หรือมรดกทางวัฒนธรรม) ของท้องถิ่น โดยการพัฒนาจากระบบ “SAVE & CHIP (survey of architectural values in the environment and cultural heritage in planning)” ของประเทศเดนมาร์ก การสำรวจแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ การศึกษาระดับกว้าง เพื่อศึกษาภาพรวมของพื้นที่จังหวัดและการศึกษาระดับละเอียดหรือระดับชุมชน

การนำเอาระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมไปทดลองใช้ในการสำรวจและบันทึกสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยในการศึกษาระดับกว้างสามารถระบุชุมชนที่เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงครามได้ 20 แห่ง ส่วนในการศึกษาระดับรายละเอียดในพื้นที่ชุมชนอัมพวาสามารถระบุกลุ่มอาคารและองค์ประกอบที่มีคุณค่าของชุมชน

การวิจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอัมพวา

การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมและเผยแพร่เอกสาร ฯลฯ

การจัดทำหนังสือแผนที่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงครามและแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

การจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ (ทะเบียนสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม) จากข้อมูลที่ทำการศึกษาได้มา

การจัดทำโครงการสาธิตการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมตามหลักอนุรักษ์ เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับชุมชน ประกอบด้วยอาคารสำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวา 1 หลัง ห้องแถวไม้ริมน้ำของมูลนิธิชัยพัฒนาจำนวน 4 คูหา และอาคารอาคารบ้านเรือนของประชาชนจำนวน 17 ราย โดยสำนักงานให้ความช่วยเหลือทางวิชาการของประเทศไทย (DANIDA) ให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมโครงสร้างและองค์ประกอบหลักของอาคารร้อยละ 50 และเจ้าของอาคารที่ได้รับอนุมัติจ่ายเองร้อยละ 50 ดำเนินการซ่อมแซมอาคารทั้งหมดแล้วเสร็จสมบูรณ์เดือนมีนาคม พ.ศ. 2548

โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมชุมชนอัมพวาเปิดโอกาส เปิดโอกาสให้มีการสานต่อแนวความคิดและการดำเนินการต่อเนื่องจากโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

สภาพแวดล้อมคลองอัมพวา โดยในเบื้องต้นเทศบาลตำบลอัมพวามีแนวความคิดที่จะเชื่อมโยงกิจกรรมของตลาดน้ำเข้ากับการนั่งชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ซ้ำกับตลาดน้ำดำเนินสะดวก ซึ่งต่อมาได้พัฒนาปรับเปลี่ยนเป็นตลาดน้ำที่มีกิจกรรมตั้งแต่เที่ยงไปจนถึงยามค่ำคืน ในปัจจุบันการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในโครงการสาธิตก็ช่วยให้เจ้าของอาคารบางรายสามารถใช้อาคารรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ใช้เป็นโฮมสเตย์และร้านขายของที่ระลึก

ขณะเดียวกันก็ได้เริ่มโครงการจัดทำศูนย์ข้อมูลอัมพวา เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวา รวมทั้งจัดทำสินค้าที่ระลึกต้นแบบ เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับชุมชน มีการจัดงานสัปดาห์หมู่บ้านอุตสาหกรรมและผ้าทอไทย ครั้งที่ 4 : เจ้าฟ้านักอนุรักษ์แผ่นดิน เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ศูนย์การค้าอิมแพคเมืองทองธานี โดยจำลองเอาตลาดน้ำอัมพวาไปแสดงในงาน ทำให้ตลาดน้ำอัมพวาเป็นที่รู้จักมากขึ้น ประกอบกับสื่อต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ วารสารและรายการทีวีเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนอัมพวามากขึ้น ทำให้ความนิยมท่องเที่ยวตลาดน้ำและชุมชนอัมพวาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ใน พ.ศ. 2549-2550 มูลนิธิชัยพัฒนาได้ดำเนินการปรับปรุงเรือนแถวริมน้ำเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจากบริเวณตลาดน้ำปากคลองอัมพวาเข้ามาในบริเวณด้านในคลองมากขึ้น โดยเทศบาลฯ ได้ก่อสร้างบันไดคอนกรีตขนาดใหญ่เพิ่มขึ้น เพื่อให้พ่อค้าแม่ค้าจอดเรือขายอาหารให้นักท่องเที่ยวได้สะดวกยิ่งขึ้น เริ่มมีการเปิดพื้นที่ท่องเที่ยวบริเวณด้านในคลองมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย เช่น การปรับปรุงอาคารอเนกประสงค์การสร้างเขื่อนหินทิ้งการปรับปรุงทางเท้า การปรับปรุงและก่อสร้างสะพานคนเดินข้ามคลองอัมพวา โดย สำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวา การก่อสร้างและปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑ์ในอุทยาน ร.2 โดยมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ การวิจัยและพัฒนาด้านอาหาร ขนม เครื่องดื่ม โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา การบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิไม้และหอระฆังวัดพระยาญาติและการรื้อฟื้นและจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและการท่องเที่ยวโดยจังหวัดสมุทรสงคราม เทศบาลตำบลอัมพวา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ อีกหลายหน่วยงาน

การอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอัมพวา ขึ้นถึงจุดสูงสุดในปี พ.ศ.2551 เมื่อชุมชนอัมพวาได้รับรางวัลชมเชย (Honorable Mention) จากการประกวด “UNESCO Asia-Pacific Heritage Awards 2008” ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนิน “โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม” ปัจจุบันอาคารริมน้ำส่วนใหญ่ ได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมและปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยจากที่อยู่อาศัยหรือถูกทิ้งร้างมาเป็นการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว มีการต่อเติมและก่อสร้างอาคารเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาพื้นที่ด้านหลังอาคารเพื่อใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

ชุมชนอัมพวากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของประเทศที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในปัจจุบัน และเป็นต้นแบบ (model) ของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในหลายด้าน ทั้งด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร

เทศบาลตำบลอัมพวามีพื้นที่ประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,566.65 ไร่ ในปี พ.ศ. 2544 การใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม รองลงมาคือ ที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน สถานศึกษา และพาณิชยกรรม ส่วนการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ มีอยู่ค่อนข้างน้อย ใน พ.ศ. 2553 โครงสร้างการใช้ที่ดินของเทศบาลตำบลอัมพวาเปลี่ยนแปลงพอสมควร โดยยังมีการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งมีพื้นที่ลดลง ขณะที่ที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมมีพื้นที่เพิ่มมากขึ้นพอสมควรและการใช้ที่ดินประเภทคลังสินค้า อุตสาหกรรมและนันทนาการมีพื้นที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อย ส่วนการใช้ที่ดินประเภทศาสนสถานและสถานศึกษาไม่มีการเปลี่ยนแปลง การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา ใน พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2553 พบว่า มีการขยายตัวของศูนย์กลางชุมชนบริเวณปากคลองและสองฝั่งคลองอัมพวาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะพื้นที่ริมคลองอัมพวาที่อยู่ติดจากปากคลองเข้าไปด้านในมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพาณิชยกรรมเกือบทั้งหมด ขณะที่พื้นที่พาณิชยกรรมบริเวณปากคลองอัมพวาก็ขยายพื้นที่มากขึ้น ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าขยายตัวของพื้นที่พาณิชยกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบริเวณที่กิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวา ส่วนการขยายตัวของพื้นที่คลังสินค้าและอุตสาหกรรมนั้น เกิดขึ้นในพื้นที่เดิมทั้งหมด ในด้านการใช้ประโยชน์อาคารริมคลองอัมพวานั้น ใน พ.ศ. 2544 อาคารริมน้ำในคลองอัมพวาที่อยู่ระหว่างปากคลองอัมพวาจนถึงวัดพระยาญาติ มีจำนวนทั้งสิ้น 351 หน่วยและเพิ่มขึ้นเป็น 369 หน่วย ใน พ.ศ. 2553 อาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้เก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยชุมชนอัมพวาเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางน้ำ และเป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรมของจังหวัดสมุทรสาคร รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารริมน้ำในคลองอัมพวา แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ เรือนแถวไม้ เรือนไทยโบราณ อาคารพื้นถนน และอาคารร่วมสมัย อาคารส่วนใหญ่มีทางเข้าคอนกรีตเสริมเหล็กอยู่ด้านหน้าขนานไปกับแนวคลองและมักจะมีบันไดเพื่อลงคลอง มีศาลาหรือชานยื่นเข้าไปในคลอง สำหรับพักผ่อนหรือใช้ประโยชน์อื่น

การขยายตัวของอาคารที่ใช้ประโยชน์เพื่อการพาณิชยกรรมและการพักอาศัยผสมพาณิชยกรรมลึกเข้าไปภายในคลอง โดยเฉพาะฝั่งด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เนื่องจากในบริเวณดังกล่าวมีการดำเนินโครงการ “อัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์” ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่และจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2549 โดยมีการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารริมน้ำและก่อสร้างอาคารและลานกิจกรรมบริเวณด้านหลังเรือนแถวริมน้ำ เพื่อรองรับ

นักท่องเที่ยว นอกจากอาคารริมน้ำแล้ว ในวันที่มีการจัดตลาดน้ำจะมีการตั้งแผงลอยจำนวนมาก เพื่อขายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยวและจากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น มาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนอัมพวา และบริเวณใกล้เคียง พบว่า ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปริมาณการจราจรที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงวันหยุด ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดในพื้นที่ชุมชนอัมพวา เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็กและมีถนนค่อนข้างแคบและปัญหาความแออัดของนักท่องเที่ยวบนทางเท้า เนื่องจากมีการวางขายสินค้าบนทางเดินเท้าริมคลองอัมพวา นอกจากนี้ยังมีปัญหาเสียงดังรบกวนจากเรือหางยาวที่พานักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน คลังฟังจากคลื่นเรือหางยาวในบางพื้นที่ การต่อเติมหน้าบ้านรุกลำคลองอัมพวา และปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันจังหวัดสมุทรสงคราม เทศบาลตำบลอัมพวาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำลังดำเนินการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีจุดเริ่มต้นจากการจัดตลาดน้ำอัมพวาและการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ก่อนหน้าที่จะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอัมพวา จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดสมุทรสงครามมีอยู่น้อย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเยือนจังหวัดสมุทรสงครามมักจะแวะมาเยี่ยมชมอุทยาน ร.2 หรือแวะรับประทานอาหารบริเวณคอนหอยหลอดในช่วงเวลาสั้นๆ มีนักท่องเที่ยวที่พักแรมในพื้นที่จำนวนน้อยมาก แต่หลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอัมพวา จำนวนนักท่องเที่ยวที่แวะมาเยือนจังหวัดสมุทรสงครามก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็วและมีนักท่องเที่ยวที่พักแรมในพื้นที่จำนวนมากขึ้น ส่งผลให้การขยายตัวของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะสถานที่พักแรม ร้านอาหารและร้านขายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังส่งผลให้ชาวประมงและชาวสวนมีตลาดการท่องเที่ยวสำหรับขายผลผลิต และสามารถขายผลผลิตได้ราคาสูงขึ้นอีกด้วย

ในด้านสถานที่พักแรมนั้น มีสถานที่พักแรมในจังหวัดสมุทรสงครามน้อยมาก แต่หลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอัมพวา จำนวนสถานที่พักแรมก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นผลจากการดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวา ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมและการอนุรักษ์ศิลปกรรมของท้องถิ่น เช่น การฟื้นฟูการลอยกระทง ซึ่งทำจากกาบกล้วย การฟื้นฟูการใส่บาตรทางน้ำ การฟื้นฟูศิลปะการทำอาหารและขนม การแสดงดนตรีไทย การแสดงโขนและหุ่นกระบอก การพัฒนางานหัตถกรรมท้องถิ่น ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบว่า การฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาส่งผลให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟู

ชุมชนในวงกว้าง โดยเฉพาะการฟื้นฟูตลาดเก่าริมน้ำและตลาดน้ำดั้งเดิม รวมทั้งการพัฒนา ฟาร์มปลาเก่าริมน้ำและตลาดน้ำดั้งเดิมและพัฒนาตลาดน้ำแห่งใหม่

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนอัมพวา ก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านการประชากรจากการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางพาณิชยกรรม จากศูนย์กลางทางน้ำ เป็นศูนย์กลางทางบก ทำให้บทบาทการเป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรมของชุมชนอัมพวาที่เคยรุ่งเรืองได้สิ้นสุดลงเมื่อประมาณเกือบ 40 ปีที่แล้ว ส่งผลให้มีการย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่ของคนหนุ่มสาวเพื่อไปหางานทำนอกพื้นที่ ทำให้โครงสร้างประชากรของชุมชนประกอบด้วยผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ขณะที่คนหนุ่มสาวมีอยู่เป็นจำนวนน้อย ประชากรของชุมชนอัมพวาจึงมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากมีอัตราการเกิดน้อยกว่าอัตราตาย การดำเนิน โครงการอนุรักษ์และ

ฟื้นฟูชุมชนอัมพวา ส่งผลให้การย้ายออกนอกพื้นที่ของคนหนุ่มสาวลดน้อยลงและยังดึงดูดคนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่งให้กลับเข้ามาในพื้นที่ แม้ว่าจะไม่สามารถทำให้จำนวนประชากรในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น แต่ในภาพรวมแล้วก็ช่วยให้อัตราการลดลงของประชากรต่ำกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต ทั้งนี้คาดว่าในระยะยาวอัตราการเกิดของประชากรจะค่อยๆเพิ่มขึ้น และจะส่งผลให้จำนวนประชากรในพื้นที่ที่เคยลดลงปรับตัวเป็นคงที่ก่อนจะเปลี่ยนแปลงเป็นการเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆในอนาคต ผลสืบเนื่องทางสังคมจากการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ผลกระทบด้านที่อยู่อาศัยของประชาชน ที่เคยพักอาศัยบริเวณริมคลองอัมพวา เนื่องจากมีผู้ลงทุนจากภายนอกพื้นที่เข้ามาเสนอซื้อหรือเช่าบ้านด้วยผลตอบแทนที่สูงกว่า ทำให้ผู้ที่เคยเช่าบ้านเดิมบางส่วนต้องย้ายออก เนื่องจากไม่สามารถสู้ค่าเช่าที่สูงขึ้นได้ ยกเว้นผู้ที่เช่าเรือนแถวริมน้ำของมูลนิธิชัยพัฒนามาแต่เดิม ที่ทางมูลนิธิฯ ให้เช่าต่อไปได้โดยเก็บค่าเช่าในราคาถูก การอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวา เป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากชุมชนเล็กๆ ที่ชนเขากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ การอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนในระดับจังหวัด การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพที่สำคัญ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารมากที่สุด บริเวณชุมชนริมน้ำในคลองอัมพวา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารจากที่อยู่อาศัย เพื่อใช้ประโยชน์ในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นหลัก

นอกจากนี้ยังพบว่า กระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนในระดับประเทศ โดยเฉพาะการฟื้นฟูตลาดเก่าริมน้ำและตลาดน้ำดั้งเดิมนั้น เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วการดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนนับว่าประสบความสำเร็จอย่างสูง แม้ว่าจะมีปัญหาอีกหลายประการที่ตามมาและกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการแก้ไข ความสำเร็จของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนทำให้อัมพวาได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ในฐานะต้นแบบของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนดั้งเดิมของประเทศไทย ซึ่ง

สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่มีต่อการพัฒนาเมือง ซึ่งชุมชนท้องถิ่นสามารถนำประสบการณ์นี้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในแต่ละท้องถิ่นของตน จะทำให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

1.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ โครงการเปิดดำเนินการมาเป็นเวลา 3 ปี ซึ่งโครงการค่อนข้างมีความพร้อมในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และยังไม่พร้อมในด้านบุคลากรซึ่งมีไม่เพียงพอกับปริมาณกิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นที่ยอมรับว่าเป็นโครงการตัวอย่างในการพัฒนาชุมชน แต่งานทางด้านการพัฒนาชุมชนนั้น บุคลากร หรือเจ้าหน้าที่โครงการเป็นตัวแปรหนึ่งในการพัฒนา ซึ่งโครงการแม้จะมีคนในพื้นที่ที่รู้และเข้าใจในตัวตนเองเป็นชุมชนอัมพา หากแต่ยังขาดบุคลากรที่ขาดทักษะและประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชน

ผู้อำนวยการ โครงการมูลนิธิชัยพัฒนา (2555) รวมถึงพ่อค้า แม่ค้า บริเวณตลาดน้ำอัมพา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร ซึ่งเป็นตัวแปรที่ยังขาดทักษะและประสบการณ์ในการพัฒนาองค์กร โดยที่ปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ด้านอื่นๆ ค่อนข้างมีความพร้อม โดยมีแนวพระราชกระแสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในวโรกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.) และเจ้าหน้าที่ที่เข้าเฝ้าถวายรายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2533 (เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2534) “การดำเนินงานพัฒนา แต่ก่อนใช้วัดด้วยสายตาบ้าง เผลอไปตามความคิดเห็นที่ไม่เป็นเชิงสถิติบ้าง ทำไปเรื่อยๆบ้าง แต่ตอนนั้นทางราชการมีการสำรวจข้อมูล จปฐ. เป็นข้อมูลที่คิดว่าในขณะนั้นดีที่สุดแล้ว ดีในการเป็นฐานให้เริ่มต้นแก้ไขปัญหาก็เป็นข้อมูลที่ง่าย ดูง่ายและเห็นด้วยที่มีการสำรวจข้อมูล จปฐ. มีการวัดเพื่อให้เห็นปัญหา ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว จะได้มีการแก้ไข สำหรับการวัดนั้น จะตรงหรือไม่ตรง แน่แน่นอนต้องมีการผิดพลาดบ้าง ก็ไม่น่าจะเป็นปัญหาใหญ่ขอให้สิ่งที่จะช่วยให้ฝ่ายรัฐเข้าไปหาชาวบ้าน ได้ทราบปัญหาของชาวบ้านบ้าง เมื่อเราทำจริง สำรวจจริงแล้ว จะทำให้พบกับบุคคลที่ควรสงเคราะห์หรือทำให้พบปัญหาและเมื่อพบปัญหาแล้วจะแก้ไขอย่างไรเป็นสิ่งที่ตามมา หลักการพัฒนาที่ควรคำนึงถึงคือ ช่วยเขา เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้ การให้คำแนะนำเพื่อให้ชาวบ้านได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง จึงเป็นสิ่งสำคัญ”

ในปัจจุบันการพัฒนาชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาก เพราะสภาพปัญหาของการพัฒนาชุมชนนั้นส่งผลกระทบต่อการพัฒนา ซึ่งเป็นอุปสรรคที่ชัดเจน ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจในการพัฒนา

วรรณภา มีคำ (2555) ผู้รับผิดชอบโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวถึง “ชุมชน” ในความหมายว่า หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกันใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิต จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันขึ้น มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ ชุมชน หมายถึง สังคมขนาดเล็กในชนบทที่ยังไม่พัฒนาหรือสังคมหมู่บ้านที่สมาชิกของสังคมยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และสามารถรักษาแบบแผนการดำรงชีวิตบางส่วนได้ และได้ตีความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในระดับเดียวกับคำว่า “สังคมหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นการช่วยให้เข้าใจความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในระดับ “สังคมหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นการช่วยให้เข้าใจในความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ทั้งนี้ เพราะคำว่า “หมู่บ้าน” สื่อความหมายให้เข้าใจถึงการกระจุกตัวของบ้านหลาย ๆ บ้านหรือหลายครัวเรือนในพื้นที่แห่งหนึ่งหรือในระบบนิเวศน์แห่งหนึ่งและเป็นหน่วยสังคมขนาดเล็กที่สุดที่สมาชิกของสังคมพัฒนาขึ้นตามธรรมชาติและต่อมาภายหลังทางราชการอาจกำหนดให้เป็น “หมู่บ้าน” ในความหมายของทางราชการ

เมธาวี ผูกน้อย (2555) ผู้รับผิดชอบโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม กล่าวถึง “ชุมชน” ว่า “ชุมชน“ หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติ จนถึงระดับหมู่บ้าน และระดับเกินหมู่บ้านและผู้ที่อาศัยในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

ชุมชน ประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศน์วิทยา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

จะเห็นได้ว่า ความหมายของชุมชนนั้นไม่จำกัดแน่นอนตายตัว อาจพิจารณาได้หลายแง่มุม อาทิ ปรัชญา กายภาพ สังคมวิทยา จิตวิทยา และอาจสรุปได้ว่า “ชุมชน” มีความหมายทั้งรูปธรรมและนามธรรม

ในความหมายของชุมชนเชิงรูปธรรมจำกัดอยู่กับความหมายที่ให้ความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือบริเวณบ้านเล็ก ๆ ที่มักนึกถึงหมู่บ้านเท่านั้น

ในความหมายเชิงนามธรรม “ชุมชน” เป็นคำที่มีการนำไปใช้กันอย่างกว้างขวางและใช้ในลักษณะแตกต่างกันออกไป จึงมีอาจกล่าวได้ว่า “ชุมชน” เป็นคำที่มีความหมายแน่นอนตายตัวเพียง

ประการเดียว การไม่ยึดติดกับความหมายแคบ ๆ ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะช่วยให้เกิดทฤษฎีอันกว้างขวางในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้หลายแง่มุมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาแนวคิดและความหมายของชุมชนในทัศนะของการพัฒนาชุมชนก็ควรจะศึกษาถึงความหมายที่เป็นรากฐานและเอื้อต่อการปฏิบัติงานร่วมกันกับสมาชิกของชุมชนต่อไปด้วย

การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง และสรุปความหมายของการ “พัฒนาชุมชน” ไว้ดังนี้

การปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนหนึ่งดีขึ้นหรือมีวิวัฒนาการดีขึ้น

การส่งเสริมให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือ เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจ

การพัฒนาด้านวัตถุ คือ การสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดมีหรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เห็นโดยแจ้งชัด เช่น การส่งเสริมด้านการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทาน และด้านอื่นๆ

การพัฒนาด้านจิตใจ คือ การสร้างความเจริญ โดยมุ่งจะให้การศึกษาอบรมประชาชน ซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาตามโรงเรียน มหาวิทยาลัย ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การพัฒนาชุมชน เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยมีศูนย์รวมความคิดทั้งหมดอยู่ที่การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ในการจัดการชีวิตตนเองและสภาพแวดล้อม และอย่างน้อยที่สุด ความหมายของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยความหมายที่แตกต่างกันออกไป 4 ฐานะ คือ ในฐานะที่เป็น

1. การเคลื่อนไหว (Movement) ความหมายของการพัฒนาชุมชนในฐานะนี้ หมายถึง การต่อสู้ของมวลชนเพื่อการปฏิรูปสภาพความเป็นอยู่ ซึ่งมีความไม่พอใจอย่างรุนแรง การพัฒนาชุมชนในความหมายนี้ จะประกอบด้วยความสนใจในเรื่องอำนาจและสิทธิมวลชน ความเชื่อ ศรัทธา คุณธรรม และปรัชญาของประชาชนที่เข้าร่วมในการปฏิรูป

2. โครงการ (Program) การพัฒนาชุมชนในความหมายนี้ หมายถึง โครงการที่รัฐเป็นผู้จัดเตรียมและให้บริการต่าง ๆ แก่ประชาชนในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความต้องการในการที่จะนำเอาบริการต่าง ๆ เหล่านั้นมาบำบัดความต้องการ

3. วิธีการ (Method) ในฐานะนี้ การพัฒนาชุมชน จะมุ่งพิจารณาวิธีการทำงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งวิธีการทำงานที่จะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

4. กระบวนการ (Process) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ได้รับการวางแผนอย่างมีระบบและขั้นตอน ในฐานะนี้ การพัฒนาชุมชนจะถูกมองว่าหรือกิจกรรมพัฒนาใด ๆ เป็นเรื่องที่มีการวางแผน

อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องกันไปอย่างมีขั้นตอนโดยเริ่มต้นจากการทำการศึกษาและสำรวจสภาพของชุมชน การวิเคราะห์ขีดความสามารถของชุมชน การร่วมกับประชาชนจัดลำดับของปัญหาความต้องการ การวางแผนการปฏิบัติงานโดยใช้ข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษามาประกอบการวางแผน การดำเนินงานตามแผน และขั้นสุดท้าย ก็คือ การติดตามประเมินผลภารกิจที่ได้กระทำไปแล้ว

นอกเหนือไปจากนั้น การพัฒนาชุมชน ยังอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทุก ๆ ด้านของชุมชน ในระบบความคิด ระบบค่านิยมของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายทั้งในส่วนของผู้กระทำการ อันได้แก่ ภาครัฐหรือองค์กรเอกชน เป้าหมายของการพัฒนา อันได้แก่ ประชาชนและสิ่งแวดล้อม และวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้บรรลุถึงเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เมื่อก้าวถึงปรัชญาพื้นฐานเบื้องต้นของนักพัฒนาชุมชน คือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิตมีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพและสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส

หลักการพัฒนาชุมชน คือ หลักประชาชน กล่าวคือ

1. เริ่มต้นที่ประชาชน ยึดจุดเดียวกับประชาชน มองโลก มองชีวิต มองปัญหา จากทัศนะของประชาชน เพื่อให้เข้าใจปัญหา ความต้องการของประชาชน เพื่อให้เข้าถึงชีวิต จิตใจของประชาชน
2. ทำงานร่วมกับประชาชน (ไม่ใช่ทำงานให้แก่ประชาชน เพราะจะทำให้เกิดความคิดมาทางบุญ ทวงคุณจากประชาชนในภายหลัง) การที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจปัญหาของตนเอง และมีกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหา ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหานั้น ย่อมมีหนทางที่จะกระทำได้โดยไม่ยากหากเข้าใจปัญหาและเข้าถึงจิตใจประชาชน
3. ยึดประชาชนเป็นพระเอก ประชาชนต้องเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นผู้ถูกระทำหรือฝ่ายรองรับข้างเดียว เพราะผลของการกระทำของการพัฒนานั้น ตกอยู่ที่ประชาชนโดยตรง ประชาชน เป็นผู้รับโชคหรือเคราะห์จากการพัฒนานั้น

วิธีการพัฒนาชุมชน เป็นวิธีการพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน คือ

1. การรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งองค์กรประชาชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ซึ่งเป็นสมาชิกมีบทบาทและมีส่วนร่วม ในกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร ซึ่งจะส่งผลกระทบไปถึงส่วนรวมด้วย
2. การส่งเสริม/สร้างสรรค์ ผู้นำและอาสาสมัคร เพื่อเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนมีความพร้อมจะเป็นผู้นำและเป็นผู้สืบสละ ใต้อุทิศตน ได้แสดงบทบาท มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยส่วนรวม

กระบวนการพัฒนาชุมชน การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเป็น

กระบวนการและต้องอาศัยหลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้น โดยกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วม มีขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาชุมชน เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่างๆในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องใช้หลายวิธีประกอบกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจและการศึกษาข้อมูล จากเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด กลวิธีที่สำคัญที่นักพัฒนา คือ การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เพราะถ้าหากปราศจากสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพัฒนากรกับชาวบ้าน แล้วเป็นการยากที่จะได้รู้และเข้าใจปัญหาความต้องการจริงๆของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดีจนถึงขั้นความสนิทสนม รักใคร่ศรัทธา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

2. การให้การศึกษาแก่ชุมชน เป็นการสนทนา วิเคราะห์ปัญหาร่วมกับประชาชนเป็นการนำข้อมูลต่างๆที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชน มาวิเคราะห์ถึงปัญหาความต้องการและสภาพที่เป็นจริงผลกระทบ ความรุนแรงและความเสียหายต่อชุมชน กลวิธีที่สำคัญ คือ การกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้เข้าใจและตระหนักในปัญหาของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันก็คือการจัดเวทีประชาคม เพื่อค้นหา ปัญหาร่วมกันของชุมชน

3. การวางแผน/โครงการ เป็นขั้นตอนให้ประชาชนร่วมตัดสินใจและกำหนดโครงการ เป็นการนำเอาปัญหาที่ประชาชนตระหนักและยอมรับว่าเป็นปัญหาของชุมชนมาร่วมกันหาสาเหตุแนวทางแก้ไข และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขภายใต้ขีดความสามารถของประชาชน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหา วิธีการวางแผน การเขียนโครงการ โดยใช้เทคนิคการวางแผนแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม

4. การดำเนินงานตามแผนและโครงการ โดยมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามแผนและโครงการที่ได้ตกลงวันไว้ มีกลวิธีที่สำคัญ คือ การเป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุนทางด้านวิชาการ เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จากการปฏิบัติงานและเป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

5. การติดตามประเมินผล เป็นการติดตามความก้าวหน้าของงานที่ดำเนินการตามโครงการเพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่พบได้อย่างทันท่วงที กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การ

ติดตามดูแลการทำงานที่ประชาชนทำ เพื่อทราบผลความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมไปเผยแพร่ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบ

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจในการวางแผนการปฏิบัติตามแผนการติดตาม ประเมินผลในกิจกรรมโครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้น ซึ่งในปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทั้งภาคสนามหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการและประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหา โดยมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชนและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ เทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการรับผลประโยชน์ จากการพัฒนา โดยจะต้องถึงเห็นถึงผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย

(Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกแล้วจะต้องมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ซึ่งพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐ ทั้งในระดับนโยบายมาตรการและการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย รวมทั้งการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบ มีความเป็นประชาธิปไตย ความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชนและสามารถตรวจสอบได้

2. ปัจจัยด้านประชาชน ที่มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมมีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหา ซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้รวมถึงการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปองค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

3. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระตุ้น สร้างเอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนา สนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรและร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชนปัญหา อุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. อุปสรรคด้านการเมือง เกิดจากการไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การปกครอง การบริหาร เศรษฐกิจ ถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย ทหาร นายทุนและข้าราชการ ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแจกแจงทรัพยากร

2. อุปสรรคด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง อำนาจการต่อรองมีน้อย กระบวนการผลิต ปัจจัยการผลิตอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ความแตกต่างในสังคมด้านรายได้ อำนาจและฐานะทางเศรษฐกิจ

3. อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณีในแต่ละพื้นที่ที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เนื่องจากขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

การดำเนินโครงการ กิจกรรมกรรมของการพัฒนาชุมชน โครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชน หมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตามที่เกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน จากปัญหา/ความต้องการของประชาชน โดยการช่วยกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ช่วยกันวางแผนและร่วมกันดำเนินการของประชาชน เพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของประชาชนทั้งชุมชนหรือของประชาชนส่วนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง โดยมีพัฒนาการเป็นผู้เอื้ออำนวยให้ประชาชนเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นเจ้าของโครงการโดยมีตัวอย่างโครงการกิจกรรม ดังนี้

การพัฒนาผู้นำชุมชนและอาสาสมัคร เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเสียสละอุทิศตนเพื่อส่วนร่วม มีบทบาทและส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการดำเนินกิจกรรมพัฒนาของชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดความต่อเนื่องในการรวมกลุ่ม การพัฒนาศักยภาพและการดำเนินกิจกรรมให้เกิดผลงานอย่างเป็นรูปธรรม

การพัฒนากลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะกลุ่ม/องค์กรชุมชน เช่น การรวมตัวของพ่อค้า/แม่ขายชาวอัมพวา ที่ร่วมกันสร้างกิจกรรมในชุมชน โดยใช้ทรัพยากรจากชุมชน เป็นต้น

การพัฒนาแผนชุมชน เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้คนในชุมชนช่วยกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ช่วยกันวางแผน ร่วมกันดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของ

ประชาชนทั้งชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนได้ทำความรู้จักและประเมินศักยภาพของชุมชน และกำหนดอนาคตทิศทางของชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้

ส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันระดมเงินออมเพื่อเป็นทุนของชุมชน สนับสนุนการพัฒนาด้านการบริหารและจัดการเงินทุนในเชิงธุรกิจ เพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิต โดยยึดหลักคุณธรรมและการพึ่งตนเอง

ส่งเสริมการจัดตั้งสถาบันจัดการเงินทุนชุมชน โดยการบูรณาการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กร กองทุน การเงินต่างๆ ร่วมกันบริหารจัดการเงินทุนในชุมชน เพื่อให้เกิดการใช้เงินทุนในชุมชนอย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้การจัดการเงินทุนชุมชนเป็นระบบมีความเป็นเอกภาพสามารถแก้ไขปัญหาพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาสังคมให้ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินออม แหล่งทุนสวัสดิการของชุมชน และเพื่อเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ที่กระจุกกระจายอยู่ในชุมชนให้เป็นระบบ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน และคนภายนอกชุมชน ในการพัฒนาความคิด พัฒนาอาชีพ และรายได้รวมทั้งแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน

1.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานของโครงการเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร กิจกรรมเพื่อสังคมตามปัจจัยแวดล้อมที่มีเข้ามา เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย บุคลากรต้องปรับภารกิจไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย ไม่ว่าจะเป็นการลงพื้นที่หรือการทำ EM BALL ผลกระทบภายในและภายนอกโครงการ ซึ่งผลกระทบจากปัจจัยแวดล้อมภายในอันเกิดจากขั้นตอนการดำเนินงานที่มีสายการบังคับบัญชาที่ค่อนข้างมาก ทำให้ขาดความคล่องตัวในการตัดสินใจหรือการดำเนินการ ส่วนผลกระทบจากปัจจัยแวดล้อมภายนอก ได้แก่ คน ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนหรือนักท่องเที่ยว เป็นต้น

โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา เป็นโครงการเพื่อการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกใน

คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ จากการใช้นโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แม้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย

เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิม แตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่มสูญหายไป

สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและเครื่องมืออิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาพองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

พระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” (18 กรกฎาคม 2517)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานมานานกว่า 30 ปี เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

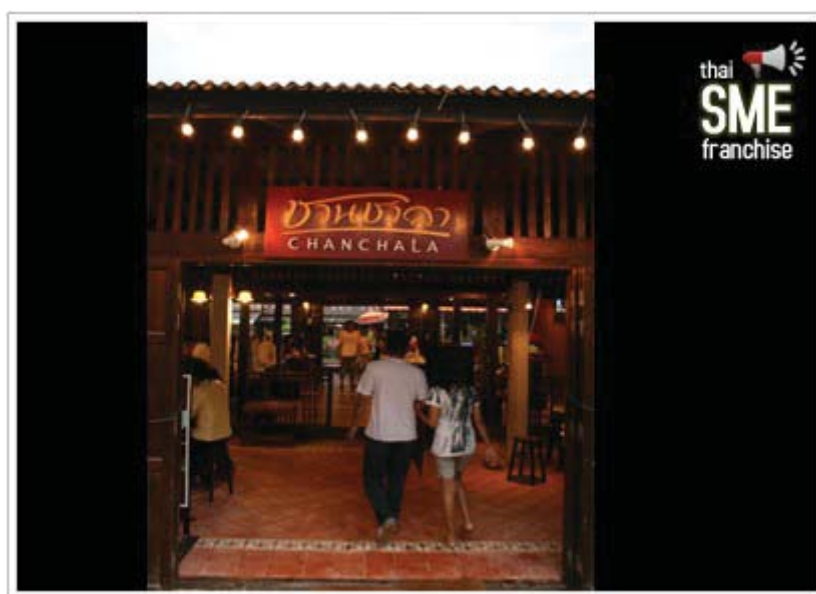
“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่มเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...” (4 ธันวาคม 2517)

พระบรมราโชวาทนี้ ทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะ

ทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ซึ่งหมายถึง แทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานก่อน นั่นคือ ทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน เป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป ทรงเตือนเรื่องพออยู่พอกินตั้งแต่ปี 2517 คือ เมื่อ 30 กว่าปีที่แล้ว แต่ทิศทางการพัฒนามิได้เปลี่ยนแปลง

“...เมื่อปี 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี่ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...” (4 ธันวาคม 2551)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ โครงการฯ ต้องคำนึงถึงผลกระทบภายนอกและภายใน เนื่องจากโครงการเป็นโครงการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น

ภาพที่ 2 ร้านกาแฟCHAN CHALA

ร้านกาแฟ “CHAN CHALA” ร้านจำหน่ายเครื่องดื่มซึ่งเปิดให้บริการอยู่ในโครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์ ของสำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา โดยได้ตกแต่งร้านให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีลักษณะเหมือนCHAN CHALA รถไฟแม่กลอง ก่อนที่จะไปสิ้นสุดทางที่แม่น้ำแม่กลอง “ร้านCHAN CHALA” จึงมีแนวคิดนี้มาใช้เทียบเคียงว่าร้านแห่งนี้เป็นที่สิ้นสุดทาง ณ คลองอัมพวา

นายกฤตย มีทวี เจ้าหน้าที่โครงการ เล่าถึง ร้านกาแฟCHAN CHALAว่า สืบเนื่องมาจากนางสาว ประยงค์ นาคะวะรังค์ ได้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินประกอบด้วย สวนผลไม้ เรือนแถวไม้ ริมคลอง

อัมพวาและบ้านพักอาศัย จำนวน 5 แปลง พื้นที่รวม 21 ไร่ 12 ตารางวา ในตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

เพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริให้สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา นำที่ดินไปพัฒนาและอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนอัมพวา โดยนำหลักการการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “ภูมิตั้งคม” และพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางและหลักการดำเนินงานที่สำคัญ

โดยร้านกาแฟดังกล่าวเปิดให้บริการอยู่ด้านหน้าริมคลองอัมพวา พื้นที่ 3 ห้อง ภายในร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม อาทิ กาแฟ ชา น้ำผลไม้ปั่น น้ำสมุนไพร น้ำอัดลม น้ำแข็งไส น้ำดื่ม และอาหารว่างประเภท ขนมปังปิ้ง ขนมปังนึ่ง ป๊อปคอร์น ฯลฯ และมีมุมจำหน่ายของที่ระลึกโครงการฯ ผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิชัยพัฒนา ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ภายในโครงการ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมของชุมชนอัมพวา

มาของซานชาลา ต้องการให้เป็นจุดพัก

ภาพที่ 3 บรรยากาศภายในร้านกาแฟ

สำหรับจุดประสงค์การเปิดร้านซานชาลา เพื่อต้องการให้จุดแวะพักก่อนจะเปิดประตูหน้าบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวเข้าไปชมพื้นที่ด้านในของโครงการ เพราะร้านเปิดอยู่ด้านหน้าติดกับริมน้ำที่มีนักท่องเที่ยวเดินผ่านไปมา เพราะถ้าไม่มีร้านซานชาลาเป็นประตูเปิดเข้าไปชมโครงการ โอกาสที่นักท่องเที่ยวจะเดินเข้าไปด้านในจะมีน้อยมาก

ป้ายรายการเครื่องคั่วภายในร้าน

นอกจากนี้ ร้านซานชาลายังเป็นอีกช่องทางหนึ่ง ในการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างมูลนิธิกับชุมชน เพราะทางร้านจะอนุญาตให้นักท่องเที่ยวสามารถซื้ออาหารจากการให้บริการในเรือเข้ามานั่งกินในร้านได้ นอกเหนือจากการจัดพื้นที่ให้ชาวบ้านในชุมชนนำสินค้ามาขาย โดยเสียค่าเช่าในราคาถูกเพียงเดือนละ 400-800 บาท หรือถ้าเป็นร้านริมน้ำเสียค่าเช่าเพียงเดือนละ 1,300 บาท ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้อยู่อาศัยเดิม ก่อนที่ทางมูลนิธิจะเข้ามาทำโครงการ

ร้านขายในลานวัฒนธรรม

“ปัจจุบันพื้นที่ในบริเวณตลาดน้ำอัมพวานั้น จะมีราคาค่าเช่าสูงถึงเป็นหลักหมื่นบาท ซึ่งถ้าเป็นชาวบ้านทั่วไปในชุมชน หรือ รากหญ้า โอกาสที่จะมาทำมาหากินในพื้นที่ก็คงจะทำได้ยาก ซึ่งสิ่งที่ตามมาก็คือ เส้นหญ้าของอัมพวา จากวัฒนธรรม และการดำรงชีวิตของคนชุมชนก็จะหายไป เป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก ซึ่งการเข้ามาทำโครงการส่วนหนึ่งต้องการจะอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเดิม และส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชาวบ้านชุมชนที่มีรายได้น้อย ได้มีโอกาสมาทำมาค้าขายมีรายได้ในพื้นที่ที่เข้าอยู่อาศัยมานาน ซึ่งทั้งหมดก็เกิดขึ้นจากแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” นายกฤตย กล่าว

บรรยากาศภายในสวนที่เปิดขายอาหาร

นายกฤตย มีทวี (2555) กล่าวต่อว่า สำหรับในส่วนของเราได้ของร้านซานชาลา มองในแง่ของธุรกิจอาจจะมองว่าน่าจะได้อีกมากกว่านี้ สำหรับการเปิดร้านขนาด 3 คูหา ในพื้นที่ของตลาดน้ำอัมพวา แต่การทำงานของเร ำจทย์ไม่ได้อยู่ที่การแข่งขัน หรือหวังผลกำไรจำนวนมาก แต่เป็นการทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน ซึ่งจำเป็นจะต้องมีรายได้เพื่อเข้ามูลนิธิด้วย ดังนั้นถ้ามองในแง่ของธุรกิจ การที่เราเอื้อให้ลูกค้าจากผู้ค้าในเรือ สามารถมานั่งกินในร้านได้ โดยไม่ได้คิดค่าเช่าแต่อย่างใด อาจจะทำให้เสียประโยชน์ แต่แท้ที่จริงแล้ว ไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะถ้าเขาขายอาหารได้มาก เราก็ขายน้ำได้มากเช่นกัน เพราะเมื่อสั่งอาหารในเรือ และเข้ามานั่งในร้านเราเขาก็ต้องสั่งน้ำดื่มจากร้านของเรา มองในแง่ธุรกิจเป็นการตลาดอีกรูปแบบหนึ่ง

ป้ายด้านหน้าโครงการ

สำหรับร้านอาหารในเรือที่เปิดขายอยู่ด้านหน้าโครงการนั้น ปัจจุบันอยู่ประมาณ 20 ลำเรือ ส่วนร้านภายในโครงการจะมีรวมกันประมาณ 100 ร้านค้า เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่คนในพื้นที่คัดเลือกเข้ามาขายในโครงการ และส่วนหนึ่งเป็นชาวบ้านที่ยากไร้มีรายได้น้อย ผู้เข้ามาขายสินค้าภายในโครงการจะต้องปฏิบัติตามข้อตกลง คือ อาหารที่ต้องถูกสุขลักษณะ สะอาด มีคุณภาพ และราคายุติธรรม ซึ่งการทำงานร่วมกับชุมชนไม่ใช่เรื่องง่ายต้องทำความเข้าใจ ซึ่งกันและกัน และการเข้ามาทำโครงการของมูลนิธิครั้งนี้ จุดประสงค์เพื่อส่งเสริม ไม่ได้หวังผลประโยชน์แต่อย่างใด

นอกจากนั้น การหวนนึกถึงอดีตด้วยขนมโบราณ ที่ชวนให้คิดถึงอดีต วันฉัตร น้อยจำปี เจ้าของร้านขนมโบราณ ในโครงการฯ นำร้านมาจำลอง ร่วมในงานสุดยอดหมู่บ้านอุตสาหกรรมและผ้าทอไทย ครั้งที่ 4 ของเล่นแบบนี้ เด็กรุ่นใหม่ อาจไม่เคยเล่นมาก่อน

ภาพของหมากฝรั่งม้วนบุรี ลูกสมอ มะนาว ยังอยู่ในความทรงจำของใครหลายคน แม้ว่าขนมโบราณที่เคยเห็นในวัยเด็กอาจกลายเป็นของหายาก แต่ในงานสุดยอดหมู่บ้านอุตสาหกรรมและผ้าทอไทย ครั้งที่ 4 ที่จะมีไปถึงวันที่ 6 พ.ย.นี้ ณ เมืองทองธานี ได้จำลองชีวิตชุมชนตลาดน้ำอัมพวา และหนึ่งในนั้น เป็นร้านขายขนมในวัยเด็ก ได้รับความสนใจจากผู้เข้าชมงาน มาย้อนรำลึกถึงภาพเก่าในอดีตผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับขนมที่ได้กลับมาเห็นอีกครั้ง

ภาพที่ 4 ของเล่นไทยในอดีต

วันฉัตร น้อยจำปี (2555) เจ้าของร้านขนมโบราณ เล่าว่า ได้เปิดร้านขายขนมโบราณ มาประมาณ 2 ปี อยู่ที่ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งลูกค้าไม่ใช่เด็กเหมือนในอดีต ทว่าส่วนใหญ่อายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมตลาดน้ำ ซึ่งคุ้นเคยกับขนมเหล่านี้ในวัยเด็ก และไม่เคยเห็นมานาน เพราะปัจจุบันไม่มีขายตามท้องตลาด ส่วนลูกค้ากลุ่มเด็ก จะเป็นลักษณะที่พ่อแม่แนะนำให้อยาก ซึ่งเด็กชื่นชอบไปด้วย เพราะรู้สึกว่ามันแปลกตา

“กลุ่ม ลูกค้าไม่ใช่กลุ่มเด็ก เพราะปัจจุบัน เด็กมีขนมให้เลือกรับประทานมากมาย แต่ก็มีขนมบางอย่างที่เด็กยุคใหม่ชื่นชอบ อย่างหมากฝรั่งตราแมว เด็กที่อยู่ในชุมชนแถวนั้นหลายคนชื่นชอบและซื้อรับประทาน ส่วนลูกค้าประจำที่เป็นผู้ใหญ่มีอยู่หลายราย นอกจากนี้ ในส่วนของลูกสมอ เป็น

อาหารที่พระสามารถฉันที่ได้ในเวลากลางวัน ลูกศิษย์พระก็จะซื้อไปถวายพระเป็นประจำ กลุ่มลูกค้าจึงค่อนข้างหลากหลาย และยอดขายเป็นที่พอใจ”

ปัจจุบัน จึงมีผู้ให้ความสนใจ ต้องการที่จะนำขนมโบราณเหล่านี้ไปจำหน่ายบ้าง แต่ยอดขายไม่ดีเท่าที่ควร เพราะขนมแบบนี้ จะขายได้ เฉพาะในสถานที่แหล่งท่องเที่ยวแบบย้อนยุค เนื่องจากลูกค้าส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยว ที่ต้องการสัมผัสกับวิถีชีวิตชุมชนแบบในอดีต เมื่อเจอขนมโบราณ ที่ไม่เคยเห็นมานาน ก็ซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึกบ้าง ซื้อไปเป็นของฝาก ดังนั้น การเปิดร้านขายขนมดังกล่าว ในสถานที่ทั่วไป จึงไม่น่าจะขายได้จำนวนมาก เหมือนขายตามสถานที่ท่องเที่ยว

สำหรับขนมโบราณที่ขายภายในร้าน ประกอบไปด้วย หมากรั้วตราแมว ลูกสมอ มะนาว ขนมเหนียว ตู๋ต๊ับ ทอฟฟี่กะทิ ดังเมถุน เป็นต้น และมีของเล่นโบราณ อย่าง ป้องแป้งกะลามะพร้าว โดยขนมที่นำมาจำหน่าย จะรับซื้อมาจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นร้านขายของชำ ภายในชุมชน ซึ่งขายมานานหลายสิบปี โดยไปรับมาจากบริษัทผู้ผลิต ซึ่งเป็นผู้ผลิตรายดั้งเดิมตั้งแต่ในอดีต รสชาติของขนมทุกอย่างยังเหมือนเดิม ไม่มีการปรับเปลี่ยน ทั้งรสชาติภายใน หรือรูปลักษณ์ภายนอก ส่วนที่เปลี่ยนแปลง มีเพียงราคาที่สูงขึ้น อาทิเช่น หมากรั้วกล่องละ 3 บาทถึง 5 บาท ลูกสมอ มะนาวห่อละ 1 บาท ถึง 2 บาท เป็นต้น

ภาพที่ 5 ขนมย้อนยุค

ที่ผ่านมา ขนมเหล่านี้ จำหน่ายภายในประเทศลดลง ผู้ผลิตจะหันไปทำตลาดในประเทศเพื่อนบ้าน อย่างประเทศลาว พม่า กัมพูชา เป็นต้น ซึ่งตลาดประเทศเพื่อนบ้านยอดขายเป็นที่พอใจ ส่วนตลาดในเมืองไทย หลังจากที่ยาหร่ายหายไปจากตลาดระยะหนึ่ง ในระยะหลัง เริ่มมีให้พบเห็นกัน

บ้าง ตามสถานที่ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว แบบย้อนยุค ที่จำลองวิถีชีวิตชุมชนในอดีต ซึ่งการจำหน่ายตามสถานที่ท่องเที่ยว ผู้ที่รับไปขายปลีกจะขายได้ราคาสูง และกำไรมากกว่า การขายทั่วไป เพราะขายนักท่องเที่ยวตั้งราคาสูงได้

วันฉี น้อยจำปี (2555) เล่าถึง ที่มาของ ร้านขายขนมโบราณ ที่ตลาดน้ำอัมพวา เป็นร้านเล็ก เป็นการนำโต๊ะมาตั้ง และนำขนมมาวางขาย ซึ่งจะเลือกขนมที่ปัจจุบันไม่ค่อยมีให้เห็นกัน โดยขนมบางอย่างมาจากผู้ผลิตในกรุงเทพฯ บางอย่างผลิตในชุมชน เช่น ขนมถั่ว ท็อฟฟี่ นมกะทิ และตูปี้ เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ผลิตที่ผลิตมานานหลายสิบปี การเลือกขนมมาขายส่วนหนึ่งต้องชิมก่อน ว่ารสชาติเป็นอย่างไร ไม่ได้ดูเพียงรูปลักษณ์ภายนอก หรือ ความน่าสนใจของสินค้าเท่านั้น แต่รสชาติต้องดีด้วย เพราะที่ผ่านมามีลูกค้าประจำหลายราย ซึ่งติดใจในรสชาติ

ส่วนรายได้จะขายได้มากช่วง สุกศรี เสาร์ และอาทิตย์ เคยขายได้มากที่สุดประมาณ 1,000 บาท แต่เฉลี่ยประมาณ 400 บาท และ 500 บาท ต่อวัน กำไรประมาณ 20 -30 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นรายได้พอเลี้ยงครอบครัวได้ เพราะไม่ต้องเสียค่าเช่าพื้นที่ ซึ่งวันฉี ได้ลาออกจากการเป็นสาวโรงงาน มาขายของและที่เลือกขายขนมโบราณ เพราะส่วนตัวแล้ว ผูกพัน และชอบทานขนมแบบนี้ วัยเด็กไม่ค่อยได้ทาน เพราะครอบครัวยากจน และเห็นว่าขนมที่คุ้นเคยหายไป จึงต้องการจะนำกลับมาขายใหม่ เพื่อได้อารมณ์ของเก่า ไม่ให้หายไปจากสังคมไทย เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จัก

นอกจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นนั้น ยังมีอีกหลายปัจจัยที่สนับสนุนให้โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ประสบผลสำเร็จ นั่นก็คือ ปัจจัยที่คอยเกื้อหนุน ยกตัวอย่างเช่น

สถานที่พักค้างแรมทั้งหมดยังมีเฉพาะโฮมสเตย์เท่านั้น แต่ด้วยความมุ่งมั่นของสาวลูกหม้อประจำถิ่น แปลงโฉมบ้านตัวเองให้กลายเป็นบูติก รีสอร์ทแห่งแรกใจกลางตลาดน้ำอัมพวา ชื่อ ‘ธัญชาณ์เฮลท์ตี้ รีสอร์ท’ (Thanijha Healthy Resort) โดยจัดบริการมาตรฐานโรงแรม สร้างความสะดวกสบายแก่แขกที่เข้าพัก ขณะเดียวกัน คงรักษาเอกลักษณ์ความเจียบสงบ และเสน่ห์แห่งอดีตของอัมพวาไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

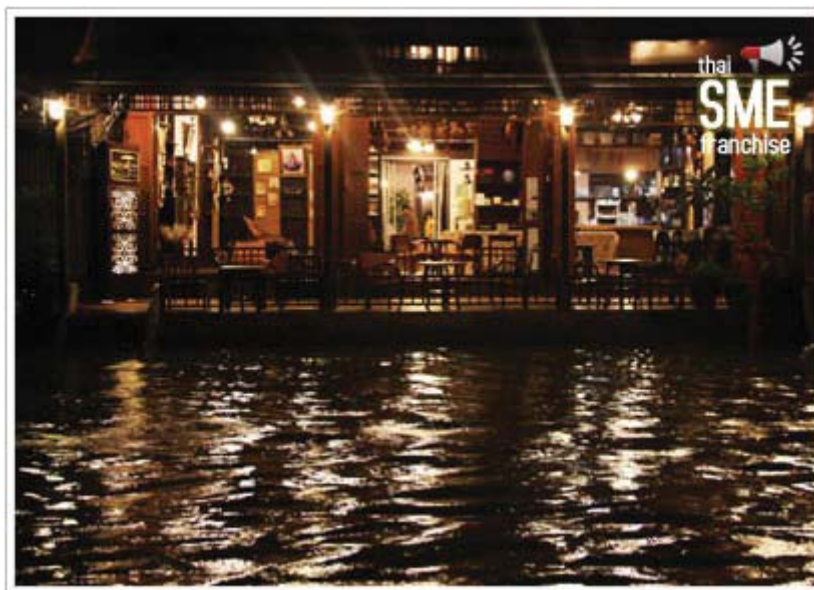
พุทธปรานี ตั้งวิจิตฤกษ์ (2555) อดีตบัณฑิตเกศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งครอบครัวมีบ้านเรือนไม่ต่ำกว่าร้อยปี ตั้งอยู่ริมตลาดน้ำอัมพวา จ.สมุทรสงคราม โดยฝันอยากมีธุรกิจรีสอร์ทตลอดมา ตั้งแต่สมัยเรียนมักทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์พานักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ที่น่าสนใจในบ้านเกิดเสมอ จนเมื่อประมาณ 7-8 ปีที่แล้ว ตลาดน้ำอัมพวากลับมาได้รับความนิยมอีกครั้ง จึงตัดสินใจร่วมกับครอบครัวนำบ้านเรือนไม้ พลิกโฉมเป็นรีสอร์ทสไตล์บูติก (boutique) แห่งแรกในท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการลูกค้าที่อยากพักผ่อนสะดวกสบาย และไม่ต้องแข่งขันกับที่พักโฮมสเตย์ในท้องถิ่นด้วย

“ความคิดเบื้องต้นเกิดจากที่ดิฉันเห็นว่า ทำเลของบ้านดีมาก อยู่ใจกลางตลาดน้ำเลย ประกอบกับกระแสท่องเที่ยวอัมพวากำลังได้รับความนิยม มีฐานลูกค้าแน่นอน ซึ่งดิฉันตั้งใจแต่แรกจะทำบูติค รีสอร์ท ขนาดกะทัดรัด แต่มีบริการมาตรฐานโรงแรม เพราะมองกลับมาที่ตัวเราเองเป็นผู้หญิง เวลาไปพักที่ไหน เรื่องห้องนอนห้องน้ำเป็นสิ่งจำเป็นมาก ดังนั้น น่าจะมีลูกค้าที่อยากมาอัมพวาแล้วได้พักผ่อนสะดวกสบาย มีความเป็นส่วนตัว และเป็นลูกค้าคนละกลุ่มกับที่ชอบพักโฮมสเตย์” พุทธปราณี อธิบายเสริม

ภาพที่ 6 ภายในบริเวณรีสอร์ท ส่วนรับรองของรีสอร์ท

เงินลงทุนประมาณ 3 ล้านบาท ถูกใช้แปลงโฉมบ้านไม้อายุนับร้อยปีให้กลายเป็นรีสอร์ท สไตล์ไทยร่วมสมัย โดยมีญาติสนิทซึ่งเป็นวิศวกรทำหน้าที่ออกแบบ เริ่มเปิดบริการเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2549 เบื้องต้นมีแค่ 10 ห้อง ภายในมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน มาตรฐาน โรงแรม ถือเป็นบูติค รีสอร์ทแห่งแรกในอัมพวา

ภาพที่ 7 ริมหอตลาดน้ำอัมพวา ตกแต่งสไตล์ไทยร่วมสมัย

เจ้าของรีสอร์ท เผยด้วยว่า แม้จะปรับรูปแบบและบริการให้ได้มาตรฐานระดับสูง แต่สิ่งสำคัญเหนืออื่นใด คือ ยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นอัมพวา ทั้งด้านสถาปัตยกรรมพยายามรักษาโครงสร้างหลักดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด ของตกแต่งต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นของเก่าแท้ หรือของใหม่ที่เข้ากันได้ดีกับสภาพแวดล้อม รวมถึง บริการที่สอดคล้องวิถีชุมชน เช่น ปิดประตูรีสอร์ทเวลา 5 ทุ่มเท่านั้น เพื่อรักษาความเงียบสงบ ผลิตภัณฑ์ต่างๆที่ใช้ในรีสอร์ท เน้นเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมจัดกิจกรรมเหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น ใส่บาตรตอนเช้า ล่องเรือดูหิ่งห้อย พาไหว้พระ บริการนวดแผนไทย อาหารท้องถิ่น และปฏิบัติธรรม เป็นต้น

ด้วยบริการที่โดนใจ รวมถึงเป็นหนึ่งในรีสอร์ทอัมพวาที่ได้รับรางวัลมรดกแห่งเอเชีย หรือ Unesco Asia – Pacific Heritage 2008 ในฐานะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดีเยี่ยม และใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม ผลักดันให้รีสอร์ทแห่งนี้ได้รับการตอบรับอย่างรวดเร็ว และดียิ่ง ขนาดต้องจองล่วงหน้าเป็นเดือน และเมื่อ 2 ปีที่แล้ว ได้ขอสินเชื่อจากธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (เอสเอ็มอีแบงก์) เพื่อขยายห้องพักเพิ่มเป็น 25 ห้อง และเพิ่มบริการห้องประชุมสัมมนา โดยปัจจุบัน รีสอร์ทมีพื้นที่รวม 1 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่สิ่งปลูกสร้างประมาณ 200 ตารางวา ที่เหลือเป็นลานจอดรถ รองรับแขกได้สูงสุด 60-80 คน

พุทธรานี ระบุว่า ราคาห้องพักเริ่มต้นที่ 990-3,700 บาทต่อคืน (แล้วแต่รูปแบบห้องและวันที่เข้าพัก) ลูกค้าหลักกว่า 80% จะเป็นกลุ่มครอบครัว และกลุ่มเพื่อนวัยทำงาน อีกประมาณ 20% เป็น

นักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะเอเชียที่รู้จักจากการบอกปากต่อปาก มีอัตราเข้าพักช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์เต็มแทบตลอดทั้งปี

เมื่อพิจารณาจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว เนื่องจากโครงการฯ เป็นโครงการเพื่อการพัฒนา แต่ไม่สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยองค์ประกอบร่วมหรือปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงจะทำให้โครงการฯ พัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน ด้วยความร่วมมือของชุมชนทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมร่วมกัน

ภาพที่ 8 ตักบาตรยามเช้า

จากเริ่มแรกไม่เคยมีความรู้การทำธุรกิจใดๆ มาก่อนเลย พุทธปรานี ระบุว่า ค่อยๆ สะสมประสบการณ์จากการทำงานจริง รวมถึง เรียนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องเสริม เพื่อบริหารรีสอร์ทได้ อย่างมีอาชีพควบคู่กับอนุรักษ์สิ่งดีงามของบ้านเกิดอย่างกลมกลืน โดยมีหลักคิดประจำตัวที่ว่า ‘จะมอบบริการให้แก่ลูกค้าเหมือนอย่างที่ตัวเองอยากได้รับ’

1.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์คาดหวังไว้ เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา หากแต่ยังไม่สามารถครอบคลุมความต้องการของชุมชน ให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและโครงการได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างแท้จริงและยั่งยืนนั้น จะต้องใช้เวลาและการดำเนินการ โครงการมีอาจจะทำได้เพียงฝ่ายเดียวหากแต่โครงการเป็นสื่อ ที่ช่วยเสริมสร้างให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาาร่วมกันของคนในสังคมต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนเป็นสำคัญด้วย จึงจะถือได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

การเปิดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาในวันที่ 11 สิงหาคม 2547 เป็นกลยุทธ์แรกของการพลิกฟื้นเศรษฐกิจชุมชนของตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในพื้นที่เพียง 2.5 ตารางกิโลเมตรกับประชากรประมาณ 5 พันคนเท่านั้น จนถึงวันนี้การพัฒนาผ่านมากว่า 3 ปีแล้ว การเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ เกิดขึ้นไม่เพียงแต่กับอัมพวาเท่านั้น แต่ขยายวงออกไป โดยมีการท่องเที่ยวเป็นแกนหลักในการทำให้เห็นเป็นรูปธรรม ขณะที่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายการเป็นเวนิสตะวันออกของจังหวัดสมุทรสงครามกำลังดำเนินไป

สัมภาษณ์พิเศษ ร้อยโท พิชโรดม อุณสุวรรณ (2555) นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวา ถึงผลลัพธ์และทิศทางการพัฒนาจากวันแรกจนถึงวันนี้ ในวาระครบ 4 ปีของการดำรงตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวา ในฐานะผู้สร้างอนาคตใหม่ให้กับหน่วยเล็กๆ ของประเทศ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความแข็งแกร่งและความยั่งยืนในระดับใหญ่

ทิศทางการพัฒนาตลาดน้ำอัมพวาและโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์จากวันแรกจนถึงวันนี้มาถูกทางหรือไม่ อย่างไร

“ต้องบอกก่อนว่าเป้าหมายไม่ใช่จะทำให้คนอัมพวารวย แต่มองมิติต่างๆ ในการพัฒนา เริ่มด้วยมิติทางเศรษฐศาสตร์คือการทำให้คนอัมพวาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ หมายถึงการมีรายได้จากการค้าขายสินค้าที่ผลิตได้ที่บ้านโดยไม่ต้องเสียค่าขนส่งและค่าดำเนินการ เพราะสุดท้ายเมื่อต้นทุนสูงต้องขายราคาสูงก็ขายได้ยากและแทบไม่เหลือกำไร กลไกตลาดมีช่องว่างอยู่ตรงนี้ จากเป้าหมายที่มองคือเมื่อลดช่องว่างนี้ลงทำให้ราคาสินค้าในอัมพวาขายได้ถูก ทำให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ถือว่าจากสิ่งที่ตั้งไว้วันนี้อัมพวาไปได้ตามนั้น เมื่อมิติเศรษฐศาสตร์ทำให้เกิดรายได้ อีกมิติหนึ่งคือมิติสังคม เพราะรายได้จากการเปิดตลาดน้ำฯ เพียง 3 วัน ไม่ได้ทำให้ร่ำรวย แต่มีรายได้ในการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น ประเมินว่าวันนี้อัมพวามีรายได้จากการท่องเที่ยว 250 ล้านบาท ขณะที่ปีประชากร 5 พันคน หัวเฉลี่ยประมาณ 5 หมื่นบาทต่อคนต่อปีเป็นรายได้เสริม ซึ่งอาชีพหลักยังคงมีอยู่ เช่น ทำการเกษตร รับราชการ มิติทางสังคมเป็นการทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น นี่เป็นเรื่องจำเป็น ส่วนใครที่เก่งสามารถส่งออกหรือขยายธุรกิจได้ไกล เป็นเรื่องของแต่ละคน แต่ก็เชื่อว่าทำไม่ได้ทุกคน เพราะฉะนั้น ต้องทำให้มิติในภาพรวมเกิดได้ก่อน จะส่งเสริมคนใดคนหนึ่งไม่ได้”

มาถึงวันนี้เป็นไปตามเป้าหมายมากน้อยแค่ไหน

“ถึงวันนี้ 4 ปี สิ่งที่เกิดขึ้นคือเงินกู้ยืมระบบที่ชาวบ้านต้องจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 10 ในปัจจุบันหายไปหมด เพราะ เมื่อมีช่องทางให้หารายได้ก็ไม่จำเป็นต้องกู้ยืม เพราะค่าใช้จ่ายในชีวิตบางส่วนที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ทำให้ต้องหาวิธีแก้ปัญหา ถึงแม้จะไม่อยากกู้ยืมระบบแต่กู้ในระบบไม่ได้เกิดปัญหานี้สินพอกหางหมู เมื่อเกิดมิติทางเศรษฐกิจทำให้เก็บออมได้ เชื่อว่าถ้าคนอัมพวาไม่ก่อดอก

อยู่กับบ้านก็สามารถขายของได้ทุกอย่าง แม้กระทั่ง ตะลิงปลิง เห็นได้ว่า 3 ปีหลังจากเปิดตลาดน้ำฯ การเติบโตค่อนข้างเร็วมาก”

ใช้หลักการอะไรในการกำหนดทิศทาง

“ยึดหลักพัฒนาโดยเอาชุมชนเป็นตัวตั้งจริงๆ ก็เข้ากับเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในหลวงพายามบอก ถ้าคนในท้องถิ่นนำมิติทุนทางสังคม คือภูมิสังคม คือการนำเรื่องภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และลักษณะภูมิประเทศมาเป็นทุนในการพัฒนา ส่วนรัฐต้องเข้าไปช่วยเรื่องกระบวนการจัดการที่ผ่านมารัฐเข้าไปทำหน้าที่บางส่วน เช่น ให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์ภาพรวม ทำในเรื่องกว้างๆ และที่สำคัญคือการให้กระบวนการคิดกับภาคประชาชน”

สำหรับมูลนิธิชัยพัฒนานั้นในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา โอกาสการทำงานระหว่างรัฐกับพ่อค้าแม่ค้าจะร่วมกันตลอดเวลา ผมพยายามบอกว่า ถ้านักท่องเที่ยวมาอัมพวา เจอแม่ค้าก่อนหรือนายกฯ ก่อน คำตอบคือเจอแม่ค้าก่อน เพราะฉะนั้น คนที่จะรับแขกคือแม่ค้าไม่ใช่นายกฯ แต่ต้องเป็นทีมเดียวกัน เพราะฉะนั้น เมื่อจะถูกเอ่ยถึงในทิศทางที่ดีหรือไม่คืออยู่ที่แม่ค้าหรือภาคประชาชน ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอนด้วยวิชาการ เพราะสุภาษิตไทยมีอยู่แล้ว แค่ว่า “ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” นั่นคือ การเป็นเจ้าบ้านที่ดี ไม่ต้องอธิบายให้ซับซ้อน ดูแล้วจะกินอยู่ยังงัย สบายดีไม่ ซึ่งเป็นเสน่ห์ของคนไทยไม่ต้องปรุงแต่งแต่มาจากใจ เมื่อการร่วมมือของภาคประชาชนหรือชุมชนเกิดขึ้น งานวิจัยชิ้นหนึ่งที่ บริษัทอุตสาหกรรมขนมไทย เคยทำไว้ บอกว่าการมาเที่ยวช้อปปิ้งของนักท่องเที่ยวอยู่ที่อัตราสัปดาห์มากกว่าตัวสินค้าหรือสถานที่ กลายเป็นว่าเราถูกบอกเล่าจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาแล้วพูดต่อๆ กันไปด้วยความประทับใจที่ดี เหมือนการตลาดแบบขายตรง ซึ่งสามารถบรรยายรายละเอียดได้ดีกว่าที่เรานำเสนอผ่านสื่อซึ่งอาจจะได้ในแง่ของภาพรวม เพราะการนำข้อเท็จจริงออกไปจากปากคนที่เข้ามาสัมผัสจะนำไปสู่ความยั่งยืน

จะทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืนได้อย่างไรนั้นก็ต้องอยู่ที่ภาคประชาชนเป็นหัวใจในการทำให้เกิด แต่ต้องยอมรับว่า ผู้ประกอบการในอัมพวามีความหลากหลายมีตั้งแต่คนจบ ป.4 ถึงระดับปริญญา เพราะฉะนั้น มิติด้านความรู้จึงมีไม่เท่ากัน

การดำรงชีพในโลกมีอยู่ 2 คำคือ ฟรีเทรดกับแฟร์เทรด ในระบบการค้าที่เปิดเสรีให้ใครก็ได้ทำ แต่ในความเป็นจริงความรู้ที่มีไม่เท่ากันทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบ เช่น ถ้าโอเรียนเต็ลอยากมาทำโฮมสเตย์ คนในพื้นที่ย่อมจะสู้ไม่ได้ เพราะความเป็นมืออาชีพ วันนี้จึงต้องมองที่ความเป็นธรรมก่อนที่จะมองเรื่องของเสรีภาพ เป็นธรรมในแง่ของการทำให้อยู่ในระดับเดียวกันและ สู้กันได้

ถ้าบอกว่าสมุทรสงครามคือเวนีสตะวันออก ในอนาคตอัมพวาไม่ได้แข่งกับดำเนินสะดวก แต่กำลังจะแข่งกับภูเก็ต เมื่อถึงตอนนั้น โอเรียนเต็ลจะมา การมาตอนนั้นคนของเราจะสู้ได้อย่างไร ต้อง

เป็นเรื่องของความเป็นธรรม เป็นเรื่องของโลกาภิวัตน์ ขณะที่เรากำลังพัฒนาคนของเราขึ้นมา และเมืองเรากำลังเปิดออก เราต้องทำให้คนของเราไม่แพ้

เปรียบเทียบการพัฒนาในระดับเมืองกับระดับประเทศ อย่าไปมองว่าเราจะเอาผลไม้เราไปขายจีนเพราะคนจีนมีเป็นพันล้านคน ตรงข้ามจีนมีคนพันกว่าล้านที่ผลิตผลไม้ส่งมาขายเรา แล้วเราจะทำอย่างไร สุดท้ายสู้ไม่ได้ เพราะคนละขนาด จะเอาคนที่ไม่เคยค้าขายกับคนที่ค้าขายมาทั้งชีวิตมา สู้กันไม่ได้ เพราะฉะนั้น การพัฒนาผู้ประกอบการเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ใช่แค่การพัฒนาเมือง

สรุปได้ว่าอัมพวาเดินมาถูกทาง แต่สิ่งที่จะต้องคู่ต่อไปคือเป้าหมายของการเดิน เพื่อปรับทิศทางการเดินต่อไป ถ้าสังเกตจะเห็นสิ่งที่เปลี่ยนไป วันนี้กระแสการเที่ยวเมืองเก่ากับตลาดน้ำเติบโตมากจาก 3 ปีที่แล้วเราเริ่มเดินเป็นคนแรก การมองการพัฒนา นอกจากมองตัวเอง ต้องมองรอบๆ มองข้างนอกด้วยว่าเราสามารถให้คนของเราสู้กับเขาได้หรือไม่ ทำอย่างไรให้เกิดความยั่งยืน

การแข่งขันหมายถึงเป็นการแข่งขันในทิศทางที่ดีขึ้น เป็นการปรับปรุงและพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ไม่ใช่การแข่งขันที่ไม่ดี เช่น การใช้สงครามราคา หรือการโจมตีกัน และเมื่อคนอื่นเห็นโอกาสจากเราเราก็ต้องยอมรับ และมองว่าเป็นเรื่องดี ประเทศไทยมีท้องถิ่นอยู่ 7-8 พันแห่งทั่วประเทศ ถ้าหน่วยเล็กๆ อย่างนี้มีความเข้มแข็งในระดับเศรษฐกิจและสังคม ประเทศไทยจะเข้มแข็งได้จากระบบที่เป็นหน่วยย่อยๆ แบบนี้ ซึ่งจะเป็นได้ต้องพัฒนา

อัมพวาในวันนี้มองว่าไปได้แค่ 10 ก้าวจาก 100 ก้าว เพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องใช้เวลานาน ไม่รู้ว่ากี่ปี จะยั่งยืนหรือไม่อยู่ที่คนในท้องถิ่นนั้น ที่สำคัญคือเมืองต้องขับเคลื่อนด้วยคนรุ่นใหม่ เดิมคนอัมพวาที่เหลืออยู่มีแค่คนแก่กับเด็ก เพราะวัยทำงานซึ่งเป็นกำลังสำคัญ มีความรู้ความสามารถ เคลื่อนเข้ากรุงเทพฯ ซึ่งโทษเขาไม่ได้เพราะเมื่อก่อนไม่มีโอกาส

เจ้าของ ‘ฐนิชาฉวีสาร’ บอกว่า “อยากเปิดบริษัทขายเครื่องสำอางเพราะจบด้านเคมี แต่พอมาทำโฮมสเตย์แล้วอยู่ได้และอยากดูแลแม่ด้วยก็ทำให้ลาออกจากงานที่กรุงเทพฯ แล้วกลับมาทำธุรกิจที่นี่ เพราะอยากได้ความสุขในชีวิตด้วย เพราะสำหรับคนที่จบ ป.ตรีอยู่กรุงเทพฯ รายได้ 1 หมื่นบาทมีค่าใช้จ่ายมากมาย จนไม่มีเงินเก็บ แต่อยู่ที่นี่ถึงรายได้น้อยกว่า แต่อยู่ได้สบายกว่าและเติบโตได้เหมือนกัน”

บางทีการเป็น fighter ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นอย่างนั้นเพราะไม่รู้ว่าจะแพ้หรือชนะ แต่อยู่ที่นี่ไม่แพ้แน่ เพราะมีคนเข้ามาพัก สามารถขยายธุรกิจต่อไป เช่น ทำสปาโดยใช้ความรู้ที่เรียนมาเข้าไปรวมด้วย แทนที่จะวิ่งออกไปสู้ในสนามใหญ่ แต่หันมาตั้งรับแล้วปรับความคิดเราใหม่ นี่เป็นสิ่งสำคัญ เป็นการสร้างเวทีใหม่ของคนอัมพวาที่ต่อสู้และสร้างความเข้มแข็งเพื่อส่งต่อให้คนรุ่นต่อไป

ปัจจุบันผู้ประกอบการ 80-90% เป็นคนในพื้นที่ เชื่อว่าจะเกิดความผูกพัน ต้องไม่อย่าให้น้ำหน้าบ้านเน่า ไม่อย่าให้หิ้งห้อยหมดไป แต่ปัญหาคืออาจจะขาดองค์ความรู้ เพราะคนที่มาเกี่ยวข้องในการพัฒนานี้มีตั้งแต่จบป.4 ถึงปริญญา เพราะฉะนั้น ทำอย่างไรให้องค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวอยู่ในระนาบเดียวกัน เพราะ ป.4 ก็มีสิทธิ์ที่จะพัฒนาตัวเองขึ้นมาเท่ากับคนจน ปริญญาตรี

ต่อไปคือการพัฒนามิติทางความคิด เพราะคนที่จบป.4 อาจจะมองเรื่องผลประโยชน์ที่อยู่ตรงหน้า แต่คนจบปริญญาตรีอาจจะมองความยั่งยืน ทำให้ทั้งสองคนนี้คุยกันไม่รู้เรื่อง จะต้องทำอย่างไรจึงจะปรับให้ความคิดไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

มองว่าคนข้างนอกได้อะไรจากการเปลี่ยนแปลงไปของโครงการฯ

“เนื่องจากเป็นกรณีศึกษา มีหลายกลุ่มเข้ามาเรียนรู้ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างงานวิจัยมากมายของนักศึกษา ฯลฯ แต่จุดอ่อนคือการมองอัมพา อ่ามองเรื่องโครงสร้างจะเดินทิศทาง เช่น กลับไปหาเรือ 10 ลำมาทำตลาดน้ำ แต่ให้มองที่กระบวนการ คือกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นหัวใจของความสำเร็จ ไม่อย่างนั้นจะไปไม่รอด ต้องกำหนดกลยุทธ์ย่อยเพื่อแก้ปัญหาหรือปรับตัวเองให้เดินไปในทิศทางที่เป็นเป้าหมาย แต่วันนี้ปัญหาหนักคือ มิติทางสังคมเมื่อเคลื่อนไปแล้วจะค่อนข้างเร็ว 3 ปีที่แล้วรัฐเป็นคนนำ แต่ปีที่ 4 รัฐต้องวิ่งตาม วันนี้ต้องดูแลให้คนในท้องถิ่นอยู่ในเส้นให้ได้ มิติการทำงานเปลี่ยนหน้าที่และบทบาท คนที่จะเห็นว่าแถวที่เดินนั้นตรงหรือเอียงก็คือคนที่เดินข้างหลังหรือคนสุดท้าย เพราะฉะนั้น ต้องเปลี่ยน solution เพื่อให้เห็นว่าแถวเดินตรงหรือไม่ บางครั้งผู้นำหรือรัฐก็ต้องถอยออกมา”

อย่างวันนี้ จะมีการทำวิจัยใหม่เพื่อให้เห็นภาพการพัฒนาที่ชัดเจนขึ้น การวิจัย การเก็บข้อมูลเพื่อกลับมาดูตัวเองว่าที่เราเดินไป กระบวนการคิดภาคประชาชนยังเดินไปตรงกับเราหรือเปล่านักท่องเที่ยวยังเห็นเหมือนเราหรือเปล่า ถ้าไม่เหมือนเรามีอะไรไปปรับหรือเปล่า ทุกอย่างที่ต้องถึงวิชาการ การคิดเองฝืนเองจะไปได้ในระดับหนึ่ง แต่ถึงจุดหนึ่งจะไปไม่ได้หรือไม่ใช่ เช่น เห็นว่ามีคนมาก แต่ถ้ามาเป็นพันคนแล้วกลับไปค่าทั้งพันคนก็เจ๊ง ต้องมีการตรวจสอบ

กรอบวิธีการทำงานตอนนั้นกับตอนนี้เปลี่ยนไป ถ้าเปรียบอัมพาเป็นลูกบอล ปีแรกเราออกแรงผลักให้มันกลิ้ง เมื่อมันกลิ้งแล้ว วันนี้ต้องคอยปรับไม่ให้ตกขอบ ยิ่งมันหมุนไปอย่างรวดเร็ว ถ้าไปเร่งให้มันอีกโอกาสจะตกขอบจะสูงขึ้น หน้าที่ตอนนี้คือยกขอบให้มันสูงขึ้นเพื่อให้ลูกบอลอยู่ในรางบางอย่างเร็วไปก็ไม่ได้ ช้าไปก็ไม่ได้ ที่สำคัญคือองค์ความรู้ที่ยังเป็นปัญหาซึ่งต้องปรับให้ได้

มองการเปลี่ยนแปลงของที่อื่นอย่างไร

“จากที่เคยพูดคุยแลกเปลี่ยน หลายแห่งเริ่มมีปัญหา เช่น ตลาดร้อยปีที่สามชุก เมื่อคนเริ่มไปมากขึ้น การตั้งของขายหน้าร้านทำให้คนในบ้านไม่พอใจ กลายเป็นปัญหา อย่างลืมนะ กระบวนการคิดของคนเป็นพลวัต เมื่อก่อนคนในบ้านอาจจะไม่คิดว่าคนจะไปเยอะ แต่เมื่อคนเยอะความคิดเปลี่ยน ต้องยอมรับว่าคนมีกิเลสทำให้เกิดความขัดแย้ง หรืออีกเรื่องคือความแตกต่าง ขณะที่สามชุกเกิดขึ้นมาและดูแลมาตลอดโดยคณะกรรมการซึ่งเทศบาลไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องมาก่อน แต่วันนี้เทศบาลกำลังจะเข้าไปทำให้เกิดความขัดแย้ง ขณะที่บางน้ำผึ้งเป็นการจัดการโดยอบต.ทั้งหมดมีการจัดระเบียบกำหนดกฎเกณฑ์การวางขายสินค้าไว้ล่วงหน้า และอัมพวาเกิดจากเทศบาลเป็นฝ่ายริเริ่ม แม้ว่าจะเป็นเรื่องตลาดน้ำเหมือนกัน แต่การจัดการต่างกัน”

คนที่มาดูงานอยากมาดูเพื่อให้รู้ว่าทำอะไร แต่ส่วนใหญ่ดูไปแล้วรู้แล้วว่าอัมพวามีตลาดน้ำกับหิ่งห้อย แล้วก็กลับไปทำบ้าง เอาไปแต่เปลือกแต่ไม่ได้เอาแก่นความคิดไป มีคนมาดื่มน้ำที่บ้านเขามีหิ่งห้อยมากกว่าที่นี่อีก ผมก็ไม่ได้เถียง แต่โจทย์ผมไม่ได้อยู่ที่หิ่งห้อยมากหรือน้อย โจทย์คือการเข้าถึงต่างหาก เพราะถ้าการไปดูหิ่งห้อยยากลำบากเกินไป หรือต้องเดินทางหลายชั่วโมง ไปดูแค่ 15 นาทีจะไม่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมากพอ แต่ที่อัมพวาเดินทางจากกรุงเทพฯ ไม่ไกล มาแล้วมีอาหารอร่อย บรรยากาศดี ได้นั่งเรือ มีโฮมสเตย์ราคาไม่สูง กินอัมพลาบสบาย นี่คือภูมิสังคมที่ออกมาเป็นสูตรของแต่ละแห่งโดยตัวของมันเอง

โมเดลของความคิดคืออะไร

ร้อยโท พัทธโรดม อุณสุวรรณ (2555) บอกกับเราว่าโจทย์คือ สมุทรสงครามตามเป้าหมายสุดท้ายต้องไปสู่เวนิสต์วันออก แต่จะเป็นได้จริงต้องมาจากการที่นักท่องเที่ยวเป็นคนพูด เพราะฉะนั้นกิจกรรมย่อยที่มีพื้นฐานมาจากการเดินทางด้วยน้ำต้องเกิดขึ้นให้มากที่สุด ไม่ใช่แค่ นั่งเรือไปดูหิ่งห้อย แต่ต้องมีอย่างอื่นอีก เช่น นั่งเรือไปเที่ยววัด นั่งเรือไปเที่ยวตลาดน้ำที่อื่นๆ ฯลฯ ถ้าเราพบใดที่กิจกรรมอยู่บนถนนก็จะไม่ใช่เวนิสต์วันออก นี่ก็แก่นของความคิด

เพราะฉะนั้น การทำตลาดน้ำฯ ก็เพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาในพื้นที่ก่อน จากนั้นก็ผลักดันให้นั่งเรือ เมื่อนั่งแล้วจะเห็นเมือง เห็นบ้านริมคลองที่สวยงาม เห็นวิถีความหลากหลาย ถึงวันหนึ่งถ้าไม่มีหิ่งห้อย คนก็อยากจะนั่งเรือมากขึ้นทำให้เกิดสินค้าท่องเที่ยวใหม่ เพราะในอนาคตที่นี้จะต้องเปลี่ยนแปลงไปแน่นอนจากกระแสการพัฒนาการใช้ที่ดิน แต่จะเร็วหรือช้าเท่านั้น แต่ชีวิตเราต้องอยู่เราจึงต้องปรับ วันนี้เราเดินมาแค่ 10 ก้าวเท่านั้น สิ่งที่เราคิดมันใหญ่แต่สิ่งที่เราทำมันเล็ก หนังสือ Think Big บอกว่าคิดให้ใหญ่แต่ทำเล็ก เพราะส่วนใหญ่วิธีคิดใหญ่แล้วทำใหญ่ก็เลยเจ๊ง เพราะสเกลที่ต้องเข้าไปจัดการมันเยอะมาก ถ้ามองว่าคิดใหญ่แล้วสิ่งที่คิดก็คือเวนิสต์วันออกแต่ทำเล็กคือตลาดน้ำ อย่างลืมนะที่นี้มี 30 กว่าอบต. วันนี้เคลื่อนไปแค่ 2 ตำบล เช่น ไปเที่ยวคลองโคนซึ่งอยู่บนเรือ ไปนั่งเรือไหว้พระ 9 วัด

เที่ยวโดยเรือ นี่คือทุนทางภูมิศาสตร์ ที่นี้มี 300 กว่าคลองโดยธรรมชาติ และเชื่อว่าไม่มีจังหวัดไหนอยาก
แข่งด้วยการลงทุนขุดคลองมากขนาดนี้เพราะต้องใช้เงินมหาศาล และคนที่ท้องถิ่นไม่ได้มีวิถีชีวิตอยู่กับ
น้ำหรือพายเรือไม่เป็น หมายความว่าให้ดูจากภูมิสังคมแล้วพัฒนาจากตรงนั้นขึ้นมา แต่โจทย์ที่ยากคือ
ส่วนใหญ่คนในพื้นที่ไม่เห็นตัวเอง ตอนเป็นนายกฯ ใหม่ฯ ชาวบ้านเสนอให้รถทัวร์วันเข้ามาในตลาด
อัมพวา เพราะไม่เชื่อว่าจะมีคนมาเที่ยว และเห็นรถผ่านไปหัวหินไปชะอำ แต่ที่สำคัญคือต้องมีตัวคน
ไม่อย่างนั้นนักท่องเที่ยวไม่มา ความยากคือแม่ค้าหรือนักท่องเที่ยวมาก่อน จะอย่างไรให้ลงตัว

ผู้บริหารท้องถิ่นต้องคิดเหมือนผู้บริหารประเทศ ต้องคิดทุกมิติทั้งการคลังจะหางบประมาณ
มาจากไหน มิติพาณิชย์จะส่งเสริมการลงทุนอย่างไร ฯลฯ เรามองว่าถ้ามีคนจ่ายค่าที่พักในอัมพวาใน
ราคาคืนละ 1 หมื่นบาทได้ เขาจะใช้จ่ายวันละเท่าไร หมายความว่าอีกมิติที่เรามองคือคุณภาพ
นักท่องเที่ยว เพราะมองการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า เพราะคน 10 คนเข้ามาอาบน้ำคนละ 10 ลิตร จะมีน้ำ
เสีย 100 ลิตร

ร้อยโท พัทธโรดม อุณสุวรรณ (2555) กล่าวว่า การบริหารจัดการที่ใช้ได้ผล เมื่อเปรียบอัมพวา
เหมือนบริษัท มีชาวบ้านเป็นหุ้นส่วนบริษัท แต่ละคนทำหน้าที่ต่างๆ เช่น ชาวบ้านเป็นฝ่ายผลิต
ข้าราชการอาจจะเป็ฝ่ายบุคคล ผู้บริหารกำหนดยุทธศาสตร์ต่างๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ และการขาย
เพื่อให้การประสานงานกันของบริษัทไปได้ด้วยดี ไม่เช่นนั้นอาจจะผลิตไม่พอขาย หรือผลิตได้มากแต่
ขายไม่ออก วันนี้ผมอาจจะเป็ซีอีโอของบริษัทอัมพวา แต่วันหนึ่งอาจจะถูกปลดจากผู้ถือหุ้นคือ
ชาวบ้าน ถ้าตัวชี้วัดคือเรื่องของมิติด้านเศรษฐกิจและสังคม วันนี้ถือว่าโอเค แต่ถ้าถามถึงความยั่งยืนยัง
อีกไกล นี่คืโจทย์ใหญ่ สิ่งที่ทำให้เราสำเร็จได้ คือการมีส่วนร่วม มองชาวบ้านเป็นหุ้นส่วนเมื่ออัมพวา
เติบโตจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ลูกหลานอยู่ดีกินดีขึ้น ยอมรับว่าการขึ้นมาได้นั้น ชาวบ้านก็
คาดหวังให้นโยบายที่บอกไว้ทำได้จริง แต่ที่สำคัญคือชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในการทำ เพราะผมทำคน
เดียวไม่ได้และเขาเลือกผมมา

ที่สำคัญเรื่องแรกคือการทำให้ชาวบ้านยอมรับ ไม่ได้ทำให้เชื่อแต่ทำให้คิด เพียงแต่ไกด์ให้
เพราะถ้าเราคิดเราต้องทำ หรือถ้าคิดอะไรแล้วไม่ยุติธรรม เราต้องทำให้ยุติธรรมทุกอย่าง และให้น้ำหนัก
กับกลุ่ม เพราะถ้ามี 10 กลุ่มจะมีคนทำงาน 10 คน แต่ถ้าให้น้ำหนักกับคนจะมีคนทำงานคนเดียว
เพราะฉะนั้น กลุ่มต้องมาก่อน ถ้ามีความขัดแย้งก็เป็เรื่องปกติ เพราะในครอบครัวเดียวกันยังคิดต่างกัน
แต่อยู่กันได้ แต่ความขัดแย้งจะนำไปสู่วิธีใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา แต่บางทีสังคมไทยไม่สอนให้คิด
แตกต่าง ถ้าผู้นำคิดผิดก็พากันลงเหว

สำหรับที่นี้กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นมากมาย เช่น การเลือกประธานกลุ่มร้านค้าแผง
ลอย มีชาวบ้านไปเลือกมากเพราะกลัวว่าจะไม่มีคนทำงาน สำหรับบทบาทความเป็นผู้นำของนายกฯ

ไม่ได้หมายความว่าต้องไปยื่นข้างหน้าตลอด แต่ยื่นให้เหนือออกไป ในบทบาทของการเป็นพี่เลี้ยง เพราะเมื่อติดปัญหาชาวบ้านจะคิดถึงและเข้ามาหาได้ตลอด

ประเทศไทยสับสนระหว่างคำว่าปกครองซึ่งหมายถึงการสั่ง กับบริหารซึ่งหมายถึงการระดมพลังความคิด เพราะการทำอะไรให้คนคิดและร่วมกันทำจะประสบความสำเร็จมากกว่าการบอกให้ทำ ซึ่งถ้าไม่ทำจะถูกไล่ออก การทำนั้นไม่ได้ทำอย่างเต็มความสามารถเพราะไม่มีใจให้กับองค์กร บริษัทนี้ไม่ได้กำไรสูงสุดแต่หวังว่าจะมีอายุ 100 ปี ความยั่งยืนสำคัญ โดยทำอย่างมุ่งมั่นและรับผิดชอบ เพราะยิ่งเขาไว้วางใจเรายิ่งต้องรับผิดชอบ ส่วนผลจะออกมาอย่างไรเป็นอีกเรื่อง เพราะถ้าเราทำจริงแล้วไม่สำเร็จเชื่อว่าชาวบ้านจะเห็นใจ

สำหรับมิติการทำงานเป็นพลวัตไม่มีสูตรสำเร็จจริงๆ ปัญหาเป็นตัวสร้างประสบการณ์ให้สังคม และต้องให้สังคมช่วยสร้าง solution เพื่อแก้ปัญหา เช่น คนมาเที่ยวอัมพวา 1 พันคน หรือ 1 หมื่นคน หรือ 1 แสนคน จะทำให้เกิดปัญหาแน่นอน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นต่างกัน เป้าหมายในการมาเที่ยวต่างกัน เช่น บางคนชอบความเงียบชอบธรรมชาติ บางคนชอบคาราโอเกะ จะบอกว่าอะไรผิดถูกไม่ได้ และนักท่องเที่ยวที่มาพร้อมอาชญากรรมเพราะเราไม่รู้ว่าคนที่มาเที่ยวมาเพราะอะไร

วันนี้ต้องถามตัวเองว่ามาเกินความสามารถในการรองรับหรือไม่ ถ้ามาเดือนละ 4 หมื่นคน ปีหนึ่งก็ 4.8 แสนคน จังหวัดสมุทรสงครามนี้มีประชากร 1 แสนกว่าคนเท่านั้น แต่กระบวนการจัดการเข้าไปเมื่อไรก็ไม่ใช่ปัญหา เพียงแต่บางเรื่องเกิดเร็ว เช่น ปี 2548 ที่อัมพวามีรถหาย 3 คัน แต่ติดกล้องได้ในปี 2549 หรือรถมาหลายพันคันทำให้ที่จอดไม่พอ กว่าจะสร้างต้องรองประมาณและกว่าจะเสร็จอีกหลายปี เร็วสุด 4 ปี บางปัญหาแก้ไม่ได้ทันที ที่สำคัญปัญหาที่ไม่คาดคืออัตราการเติบโตก้าวกระโดดเกินคาด

อย่างไรก็ตาม เรื่องการท่องเที่ยวอย่าคิดเรื่องเม็ดเงินก่อน แต่มองความสมดุลเพื่อค่อยๆ แก้และปรับแล้วเพิ่ม เหมือนแบกข้าวค่อยๆ เพิ่มวันละนิด ซึ่งวันนี้ไม่สื่อให้คนมาเหมือนช่วงแรกๆ แต่สื่อให้เที่ยวอย่างเข้าใจ ที่สำคัญคือ มีการพูดถึงว่าเป็นปัญหาเพราะคิดว่าไม่รู้ว่าเป็นปัญหา

วิธีมองปัญหา มองทั้งระบบว่าเกิดขึ้นเพราะอะไร เช่น พูดถึงเรือหึ่งห้อยว่าบริการไม่ดีหรือเสียงดัง ถามว่าปัญหาเกิดจากอะไร ถ้าคนพื้นที่ไม่รู้จัดการท่องเที่ยวดี มองแต่เงิน รัฐต้องให้ความรู้ ซึ่งผู้ประกอบการเรือด้วยกันจะรู้ว่าเรือลำไหนไม่ดี จะต้องเป็นคนบอกออกมา รัฐจะเข้าไปจัดการให้ นี่คือโซลูชั่น

อะไรที่มีผลประโยชน์ก็จะเกิดปัญหาได้ แต่สุดท้ายคนที่ได้ผลประโยชน์ต้องมีส่วนรับผิดชอบ เช่น มีการประชุมตอนรถหาย เชิญเจ้าของท่าเรือ 11 ท่า ชมรมร้านค้าแพงลอย และตำรวจมาร่วมประชุมหาทางแก้ ไม่ใช่ปล่อยเป็นหน้าที่ตำรวจเพราะเขาอยากอยู่กับครอบครัวในวันหยุดเหมือนกัน ต้องเริ่มจากผู้ประกอบการด้วยกันเอง ต้องหาทางอยู่ร่วมกันให้ได้ คนในเมืองนี้อยากเป็น

อะไรอยู่ที่เขา ไม่ได้อยู่ที่นายกฯ โขลุ่ยชั้นอยู่ที่วิธีการคือการนำคนที่เกี่ยวข้องมาสร้างกติกา ผู้นำมีหน้าที่เป็นกรรมการ

แต่ในกรณีของเรื่องที่อยู่นอกเหนืออำนาจ วันนี้เรานำปัญหาขึ้นมาว่าอยู่ในระดับจังหวัด ต้องแยกคนคือออกมา เพราะเชื่อว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ดี คัดส่วนที่ดีด้วยกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาไม่อย่างนั้นแก้ไม่ได้ เช่น ปัญหาเรือหึ่งห้อย มีการประชุมทำเรือ 11 ท่ามา 3-4 รอบ ให้กำหนดมาตรฐานตัวเอง สร้างกติกา มีหมายเลข มีชื่อ มีกระบวนการตรวจสอบ แล้วทำประกาศออกมา แล้วบอกว่าถ้ามีการร้องเรียนจะต้องถูกเอาผิด และบีบให้เรือที่มีปัญหามาเข้าระบบ เมื่อประชาสัมพันธ์เรือมาตรฐานแล้ว ถ้านักท่องเที่ยวใช้บริการเรือไม่ได้มาตรฐาน ความผิดก็ต้องอยู่ที่นักท่องเที่ยว ไม่ใช่อยู่ที่เราเพราะเราบอกแล้ว เป็น 3 เหลี่ยมที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันคือ นายกฯ เรือหึ่งห้อย และนักท่องเที่ยว วิธีคิดแก้ปัญหาด้วยการคิดระบบที่จะแก้ ถ้าคิดจับไม่มีวันจบ

บทที่ 5

สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประเมินผลโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอัมพา จังหวัดสมุทรสงคราม” ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาว่าโครงการดังกล่าวมีผลการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 4 มิติ หรือไม่

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้ศึกษาเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ รายงานประจำปี 2551-2553 หนังสือ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเว็บไซต์ขององค์กร ประกอบกับการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interviews) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ มาเป็นกรอบในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีความคิดทางด้านโครงการพัฒนา
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินผล โครงการพัฒนา
3. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สรุปผลการศึกษา

การประเมินผลโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอัมพา จังหวัดสมุทรสงคราม สามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. รูปแบบการประเมินโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ อำเภอัมพา จังหวัดสมุทรสงคราม ตามแบบตัวแบบจำลอง CIPP Model (Context input Process and Product) ของ Daniel Stufflebeam เป็นการประเมินที่ครอบคลุมองค์ประกอบของระบบทั้งหมด ซึ่งสามารถสรุปการวิจัยได้ 4 ด้าน ดังนี้

1.1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) จากข้อมูลการศึกษาพบว่า เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เมื่อได้ศึกษาพบว่า

รูปแบบและกระบวนการปฏิบัติงานของโครงการสามารถตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างเหมาะสมตามแนวพระราชดำริโครงการด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวชุมชนอัมพวา มีการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และเกิดการเชื่อมโยงพื้นที่ทางการท่องเที่ยว แต่มีทิศทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของโครงการนั้น โครงการและชุมชนจะต้องประสานวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชนให้ตรงกัน เนื่องจากการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนนั้น ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ แต่โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์เพิ่งดำเนินการมาได้เพียง 3 ปี เท่านั้น

1.2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ โครงการเปิดดำเนินการมาเป็นเวลา 3 ปี ซึ่งโครงการค่อนข้างมีความพร้อมในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และยังไม่พร้อมในด้านบุคลากรซึ่งมีไม่เพียงพอกับปริมาณกิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นที่ยอมรับว่าเป็นโครงการตัวอย่างในการพัฒนาชุมชน แต่งานทางด้านการพัฒนาชุมชนนั้น บุคลากร หรือเจ้าหน้าที่โครงการเป็นตัวแปรหนึ่งในการพัฒนา ซึ่งโครงการแม้จะมีคนในพื้นที่ที่รู้และเข้าใจในตัวตนความเป็นชุมชนอัมพวา หากแต่ยังขาดบุคลากรที่ขาดทักษะและประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชน

1.3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานของโครงการเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร กิจกรรมเพื่อสังคมตามปัจจัยแวดล้อมที่มีเข้ามา เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย บุคลากรต้องปรับภารกิจไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย ไม่ว่าจะเป็นการลงพื้นที่หรือการทำ EM BALL ผลกระทบภายในและภายนอกโครงการ ซึ่งผลกระทบจากปัจจัยแวดล้อมภายใน อันเกิดจากขั้นตอนการดำเนินงานที่มีสายการบังคับบัญชาที่ค่อนข้างมาก ทำให้ขาดความคล่องตัวในการตัดสินใจหรือการดำเนินการ ส่วนผลกระทบจากปัจจัยแวดล้อมภายนอก ได้แก่ คน ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชน หรือนักท่องเที่ยว เป็นต้น

1.4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์คาดหวังไว้ เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา หากแต่ยังไม่สามารถครอบคลุมความต้องการของชุมชน ให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและโครงการได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างแท้จริงและยั่งยืนนั้น จะต้องใช้เวลาและการดำเนินการโครงการนี้อาจทำได้เพียงฝ่ายเดียวหากแต่โครงการเป็นสื่อ ที่ช่วยเสริมสร้างให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา ร่วมกันของคนในสังคมต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนเป็นสำคัญด้วย จึงจะถือได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การดำเนินโครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์ อำเภอมัว จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อพิจารณาตามแนวพระราชดำริและเป้าหมายของโครงการแล้ว พบว่าตามมิติที่ 3 การเชื่อมโยงพื้นที่ทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่อง ก่อให้เกิดปัญหาต่อวิถีชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องเป็นตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดผลกระทบที่ดีและไม่ดีต่อการอนุรักษ์ในชุมชนเป็นอย่างมาก อาทิเช่น วิถีชาวบ้านที่เปลี่ยนไปตามสถานะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากสังคมแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันเปลี่ยนเป็นสังคมแบบทุนนิยม เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว อันนำมาสู่ปัญหาทางสังคมขึ้นภายในชุมชน จากปัญหาปากเสียงกันเล็กๆ น้อยๆ จนไปถึงปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน จากที่ให้เช่าหรือให้อยู่อาศัยกันแบบไม่เสียเงินหรือเสียเงินแต่น้อยมาก กลับกลายเป็นไล่ที่ดิน ไม่ให้ที่อยู่อาศัยหรือที่ดินทำมาหากิน เนื่องจากราคาหรือมูลค่าของที่ดินเปลี่ยนแปลงไป หรือการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชนที่มากขึ้น เศรษฐกิจดีขึ้นทำให้คนในชุมชนไม่ไหลออกไปนอกชุมชน

2. ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ได้มีการนำหลักการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “ภูมิสังคม” และพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มาใช้เป็นแนวทางและหลักการดำเนินงานของโครงการ เพื่อเป้าหมายการมีส่วนร่วม และการร่วมมือร่วมใจกันระหว่างคนในชุมชนและพื้นที่นั้น เมื่อพิจารณาจากการประเมินผลแล้ว พบว่า โครงการอัมพาชัชพัฒนานุรักษ์มีการดำเนินการเพื่อให้คนในพื้นที่เห็นถึงคุณค่าในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนอัมพา ให้สามารถอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง เรียบง่าย ยั่งยืนและมีความสุข ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของชุมชน ถึงแม้ว่าแนวทางการอนุรักษ์กับพัฒนานั้นมีความขัดแย้งกันตามหลักวิชาการ แต่โครงการก็สามารถดำเนินการให้คนในพื้นที่เห็นถึงคุณค่า ไม่ละเลยพื้นที่ และสร้างมูลค่าให้กับชุมชนด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน โครงการได้มีการเชื่อมฐานความรู้ของโครงการเข้ากับบริบทของชุมชน โดยใช้กลยุทธ์การปลูกฝังคุณค่าในชุมชนเพื่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ สนับสนุนให้ชุมชนรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การปลูกฝังให้ชุมชนเห็นคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ห้องแถวริมคลองที่มีวิถีชีวิตความเป็นชุมชนอัมพา แม้ว่าการพัฒนาชุมชน สังคม และวัฒนธรรมนั้น ไม่มีตัวชี้วัดที่ชัดเจน และไม่อาจวัดได้เป็นตัวเลขทางเศรษฐกิจ หากต้องประกอบด้วยองค์ประกอบด้านอื่นๆ รวมไปถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาและอนุรักษ์อัมพวานั้น อย่างมองว่าอัมพวาเป็นแค่ตลาดน้ำ แต่ควรมองว่าตลาดน้ำเป็นส่วนหนึ่งของอัมพวา โดยให้ความสำคัญในเรื่องการให้ความรู้ และการเห็นคุณค่าในชุมชน เพราะเมื่อคุณค่ามาก่อน มูลค่าก็ตามมา และยังเป็นสิ่งที่ยั่งยืน แต่ถ้ามองว่ามูลค่ามาก่อนคุณค่าก็จะไม่เกิด และมูลค่านั้นก็จะมียูแบบไม่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยคณะผู้วิจัยพบว่าการประเมินโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อาจเพิ่มทางเลือกที่เหมาะสมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ให้ชุมชนเองช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติทางการท่องเที่ยว จัดฝึกอบรมอาชีพที่ทำให้คนในชุมชนสามารถหล่อเลี้ยงตัวเองได้ โดยจัดฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์หัตถ์ศิลป์ได้ในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้จากโอกาสของการท่องเที่ยวและให้การพัฒนาอาชีพที่มีอยู่ดั้งเดิม เช่น เกษตรกร ส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจการนำเทคโนโลยีทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในชุมชนตามแนวพระราชดำริเพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกๆ กิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาของโครงการ สอบถามความต้องการของคนในชุมชนที่อยากให้โครงการทำ เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากโครงการสูงสุดตรงตามความต้องการและเพื่อให้เกิดความยั่งยืนภายในชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาการประเมินโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในการสร้างการรับรู้ให้แก่สังคมอย่างทั่วถึง ผู้สนใจศึกษาวิจัยในอนาคตสามารถศึกษาในเรื่องของการสื่อสารการดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรว่ามีรูปแบบการสื่อสารให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มและสังคมรับรู้อย่างไร

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. เอกสารสรุปความก้าวหน้า โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่รุ่นที่ 1.

กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2545.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. “ธุรกิจชุมชน: เส้นทางที่เป็นไปได้.” กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

ณัฐพงศ์ สว่างวงศ์. “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการนันทนาการ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554.

ธนุตร์ เอี่ยมอร่าม และ อินทิรา มีอินทร์. การวัดความสำเร็จของโครงการชัชพัฒนานุรักษ์ต่อผู้มีส่วนร่วมในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา และบริเวณใกล้เคียง. วารสารวิชาการ. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2554. 31, 1: 34-47.

ประเดิม นิลศิริ. “ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพธุรกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านเกตุเหนือ ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 2548.

ปาน กิมปี. “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนคณะครุศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

พิชญ์สินี ชมภูคำและ พิมพ์ทอง สังสุทธิพงศ์. “การวิจัยเชิงคุณภาพ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัย และพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.

มณีวรรณ ผิวนิ่ม และปรารถนา จันทุพันธุ์. “โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยวกรณีศึกษา ชุมชนตลาดน้ำ.” ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.

สุมณฑา หลบภัย. “จิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกของผู้ประกอบการค้า บริเวณ
ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์. กลยุทธ์การตลาดสำหรับสินค้าชุมชนกลุ่มสมุนไพรคี่วัง อำเภอถานสงกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
45, (มกราคม 2545): 47-58.

อรุณสวัสดิ์ ไชยโพธิ์. “การประเมินโครงการเฝ้าระวังไข้หวัดสายพันธุ์ A/H1N1 ขององค์การบริหาร
ส่วนจังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวรัฐสญา สหุทานันท์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	152/28 หมู่ 6 ตำบลห้วยจรเข้ม อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม 73000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2552	สำเร็จการศึกษาปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
พ.ศ.2553	ศึกษาต่อปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2554-ปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่โครงการอุทยานการอาชีพชัยพัฒนา จังหวัดนครปฐม